

”RUOTSIN KIELI ON KATOAVA LUONNONVARA SUOMESSA JA
VALTIONHALLINNOSSA.”

Svenska språket i arbetet vid inrikesministeriet –
användning, kunskaper och beaktande vid anställning

Pro gradu-avhandling

Tiia Turkia

Jyväskylä universitet
Institutionen för språk
Svenska språket
Hösten 2011

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Tiia Turkia	
Otsake: ”Ruotsin kieli on katoava luonnonvara Suomessa ja valtionhallinnossa.” Svenska språket i arbetet vid inrikesministeriet – användning, kunskaper och beaktande vid anställning	
Aine: ruotsin kieli	Pro gradu-tutkielma
Vuosi: 2011	Sivumäärä: 100
<p>Tutkielmani tarkoituksena on selvittää sisäasiainministeriön henkilöstön ruotsin kielen käyttöä työtehtävissä, ruotsin kielen taitoa sekä sen huomioon ottamista työhön otettaessa. Keskeisinä tutkimuskysymyksinä ovat, kuinka usein ja millaisissa työtilanteissa ruotsin kieltä käytetään, miten henkilöstö itse arvioi oman ruotsin kielen taitonsa ja onko ruotsin kielen taitoa otettu huomioon työhönottotilanteessa. Tutkimus kohdistuu koko sisäasiainministeriön henkilöstöön.</p> <p>Materiaalina tässä tutkimuksessa käytetään 100 sisäasiainministeriön työntekijän vastausta elektronisen kyselyyn. Kyselyn vastauksien analysointi on pääasiassa määrällistä, lukuun ottamatta muutamia avoimia vastauksia. Tulokset esitellään taulukoita ja kuvioita apuna käyttäen.</p> <p>Tutkielman tulosten mukaan ruotsin kieltä käytetään sisäasiainministeriössä yleisesti ottaen harvoin, sillä keskimäärin kieltä tarvitaan työtehtävissä muutaman kerran vuodessa. Käyttötilanteet liittyvät tavallisesti ruotsinkielisten yhteydenpitoviestien tai työasiakirjojen lukemiseen. Erilaiset keskustelutilanteet tai kirjoittaminen ruotsin kielellä ovat sen sijaan harvinaisempia. Henkilöstö arvioi ruotsin kielen taitonsa pääosin tyydyttäväksi. Taidot luetun- ja kuullunymmärtämisen osalta luokitellaan hyviksi, mutta muut kielitaidon osa-alueet määritellään tyydyttäväksi. Ruotsin kielellä puhuminen jää henkilöstön arvion mukaan hieman tyydyttävän tason alapuolelle.</p> <p>Ruotsin kielen taidon huomiointi työhönottotilanteessa ei tämän tutkimuksen perusteella ole täysin systemaattista riippumatta siitä, onko korkeakoulututkinto kelpoisuusehtona viralle. Vastaajista vähän yli puolen kohdalla ruotsin kielen taito on huomioitu työhön otettaessa. Noin puolet vastaajista kertoo todistaneensa ruotsin kielen taitonsa kielitaitotodistuksella. Haastattelu ruotsin kielellä on satunnaista, sillä vain kymmenesosaa vastaajista on haastateltu ruotsiksi työhönottotilanteessa.</p>	
Avainsanat: ruotsin kielen käyttö, sisäasiainministeriö, työelämän kielitaito, kielitaidon itsearviointi, työhönottotilanteet, kielilainsäädäntö, valtionhallinnon kielitutkinnot	
Kirjasto/Säilytyspaikka: Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja:	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
2	SVENSKA SPRÅKETS LAGLIGA STÄLLNING I FINLAND IDAG.....	9
2.1	Allmänna lagar	9
2.1.1	Finlands grundlag (731/1999).....	9
2.1.2	Lag om likabehandling (21/2004).....	10
2.1.3	Förvaltningslag (434/2003).....	10
2.2	Språklag (423/2003)	11
2.3	Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003).....	13
2.4	Uppföljning av språklagstiftningen	14
2.5	Förverkligande av språklagstiftningen	16
2.5.1	Språkbarometern 2008	17
3	SPRÅKFÄRDIGHET OCH DESS BEHOV I ARBETSLIVET.....	19
3.1	Språkfärdighet inom olika yrkesområden	20
3.2	Språkfärdighet i arbetsuppgifter hos akademiskt utbildade	22
3.3	Språkfärdighet inom statsförvaltning	24
4	KONTROLLERANDE AV SVENSKA SPRÅKET VID ANSTÄLLNING	26
4.1	Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003).....	26
4.2	Testning av språkfärdighet vid anställning	32
4.3	Språkfärdighetens och svenskans betydelse vid anställning	33
4.4	Beaktande av nödvändiga språkkunskaper.....	34
5	MATERIAL OCH METOD	36
5.1	Val av kvantitativ enkätundersökning och presentation av analysmetoder.....	36
5.2	Insamlande av material.....	37
5.3	Formulerande av enkät	38
5.4	Elektroniskt genomförande av enkät	40
5.5	Respondenterna	40
5.6	Respondenternas tankar och kommentarer om forskningsämne och enkät.....	41
6	ANVÄNDNING AV SVENSKA SPRÅKET VID INRIKESMINISTERIET	42
6.1	Användningsfrekvensen av svenska språket	42
6.2	Användningsfrekvensen av svenska språket i olika arbetssituationer.....	47
6.3	Inställning till svenska språkets användning i arbetsuppgifter.....	53
6.4	En typisk arbetssituation för användning av svenska språket	55

7	SVENSKKUNSKAPER HOS PERSONALEN VID INRIKESMINISTERIET	59
7.1	Kunskaper i svenska språkets delområden enligt respondenterna	60
7.2	Behov av bättre svenskkunskaper i språkfärdighetens olika delområden.....	68
7.3	Deltagande i svenskutbildning vid inrikesministeriet	69
7.4	Behov av extra utbildning i svenska språket.....	72
7.5	Behov av extra utbildning i svenska språket enligt ålder.....	75
8	SVENSKA SPRÅKET I ANSTÄLLNINGSSITUATIONER VID INRIKESMINISTERIET.....	75
8.1	Beaktande av svenskkunskaper vid anställning	76
8.2	Beaktande av svenskkunskaper vid anställning hos respondenter som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor	77
9	SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	80
	LITTERATUR.....	84
	BILAGOR.....	90
	Bilaga 1: Beskrivning av färdighetsnivåerna i allmänna språkexamina	90
	Bilaga 2: Beskrivning av färdighetsnivåerna i språkexamina för statsförvaltningen	92
	Bilaga 3: Följebrev och enkät	95

1 INLEDNING

I denna pro gradu-avhandling skall jag utreda språkfärdighet i svenska hos personalen vid inrikesministeriet, användning av svenska språket i arbetsuppgifter och hur svenska språket har beaktats vid anställning. Syftet är att undersöka hur personalen själv bedömer sina kunskaper i svenska med tanke på språkfärdighetens olika delområden (hör- och läsförståelse, talande, skrivande), om de anställda själva upplever att de behöver svenskundervisning samt hur ofta och vid vilka tillfällen personalen behöver och använder svenska. Dessutom är meningen att studera om språkfärdighet i svenska har kontrollerats vid anställning och på vilket sätt har kontrollerande skett, till exempel med att visa ett språkintyg eller med att intervjua på svenska.

Svenska språket och den så kallade ”tvångssvenskan” har väckt mycket debatt bland politiska beslutsfattare och i massmedier. Diskussionen kring språkfärdighet i svenska hos tjänstemän är livlig, för en del anser att *språkexamen för statsförvaltningen* är föråldrat och att man inte borde satsa på ett annat minoritetsspråk vid sidan om finskan (Webb a. 2010). Enligt den reviderade språklagen (423/2003) har individen emellertid rätt att få service på sitt eget språk när den utträttar ärenden med kommunala eller statliga myndigheter. Herberts (2009) utförde *Språkbarometern 2008*, en enkätundersökning om språklig service i tvåspråkiga kommuner ur ett medborgarperspektiv som avslöjar brister på språklig service. Noggrannare undersökningarna har även gjorts bland vissa myndighetsområden, men ministerierna är ett mindre undersökt forskningsområde som lönar sig att granskas redan på grund av ämnets aktualitet.

En annan motivering och utgångspunkt för min undersökning är fakta som framgår av *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009*. Berättelsen (2009, 16) lyfter fram att ministerierna inte har utrett personalens språkkunskaper eller behovet av språkkunniga anställda under de senaste åren. Språkkunskaper är något som anses vara bundet till en enskild tjänst, till exempel till en sådan som är med i nordiskt samarbete, men höra till allmän kompetens. Det nämns i berättelsen att språkkunskaper är ett samtalsämne i utvecklingssamtal, varvid även språkutbildning kan avtalas. Språkutbildning kräver dock frivillighet och eget initiativ. I samma berättelse kommer det fram att språkkunskaper kontrolleras vid anställning bara i några ministerier även

om lagen stadgar det. Kontrollen sker ofta endast med språkintyg eller i samband med arbetsintervjun om intervjuaren tycker att det är nödvändigt. (Statsrådet 2009, 15-16.)

Jag valde att undersöka inrikesministeriet av de 12 ministerierna i Finland därför att dess uppdrag är att stimulera mångfald, likabehandling och migration. Jag föreställde mig att man behöver goda språkkunskaper även i svenska vid inrikesministeriet eftersom ministeriet just sköter inrikesärenden i landet som har två officiella språk – finska och svenska. Inrikesministeriet har fyra avdelningar: polis-, räddnings-, migrations- och gränsbevakningsavdelning, så jag tror att det är viktigt och nyttigt att kunna svenska i tjänster i dessa avdelningar.

I teoridelen skall jag redogöra för språklagstiftning, dvs. olika lagar och förordningar som fastställer finskans och svenskans ställning i Finland. Jag skall även presentera tidigare undersökningar om språkfärdighet i arbetslivet i allmänhet, men även i tjänster som kräver högskoleexamen och hos statliga tjänstemän. Avhandlingens fjärde kapitel behandlar kontrollerande av svenska språket vid anställning. Som material i denna undersökning användes enkäter som skickades till inrikesministeriet via e-post i februari 2011. E-postmeddelandet innehöll en länk till enkäten, så svarandet skedde elektroniskt. Enkäten hade mestadels korta frågor med svarsalternativ, vilket betyder att svaren har analyserats och presenteras kvantitativt.

2 SVENSKA SPRÅKETS LAGLIGA STÄLLNING I FINLAND IDAG

I detta kapitel skall jag redogöra för språklagstiftning i Finland och speciellt *språklagen* (423/2003) och andra lagar och förordningar som fastställer språkliga rättigheter i Finland med tanke på svenska språket och dess användning. Synvinkeln är speciellt i statliga och kommunala myndigheter och i språklig service som förväntas av dem. Eftersom målgruppen för min undersökning är personalen vid inrikesministeriet, skall jag naturligtvis behandla språklagliga fakta som gäller ministerier och tjänstemän.

2.1 Allmänna lagar

I detta avsnitt redogör jag kort för tre allmänna lagar som ligger till grund för språken och deras användning generellt i samhället. Det är värd att notera att dessa lagar anknyter sig väsentligt till finskans och svenskans ställning i Finland vid sidan om andra lagar som förtydligar situationen närmare.

2.1.1 Finlands grundlag (731/1999)

Basen för språkliga rättigheter och den språkliga situationen i Finland bestäms av *Finlands grundlag* (731/1999). Den omfattar bestämmelser om statskicket, förhållandena mellan de högsta statsorganen och den enskildes grundläggande fri- och rättigheter, bland annat rätten till eget språk och egen kultur. I grundlagen 17 § fastställs finskans och svenskans ställning som landets nationalspråk på följande sätt:

Finlands nationalspråk är finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. (Grundlagen 17 §)

2.1.2 Lag om likabehandling (21/2004)

En annan allmän lag som bör lyftas fram i detta sammanhang är *lag om likabehandling* (21/2004). Syftet med lagen är att främja och trygga likabehandling och att effektivisera rättskyddet för den som har blivit diskriminerad. Denna lag förbjuder diskriminering också på grund av språk. Av 4 § framgår att det är myndigheternas skyldighet att främja likabehandling i sin verksamhet och därför skall de ingripa i omständigheter som förhindrar uppnående av likabehandling. Statliga och kommunala myndigheter samt självständiga offentligrättsliga inrättningar skall även utarbeta *en likabehandlingsplan* för att främja etnisk likabehandling.

I inrikesministeriets egen och nyaste likabehandlingsplan (Inrikesministeriet 2008, 13-15) konstateras att finskan och svenskan är kontaktspråken med myndigheterna i förvaltning av inrikesärendena i hela landet. Detta gäller kundarbete, information och handledning och rådgivning som ges till kunder. Tolkhjälp anlitas alltid när myndigheten tar initiativ och även i andra tillfällen om det är nödvändigt med tanke på förverkligandet av likabehandling samt kundens rättskydd. En utmaning som diskuteras i planen är att öka gränsbevakningsmäns språkkunskaper så att de motsvarar uppgifternas krav i gränstrafiken och i svenskspråkiga och tvåspråkiga områden samt i samiska områden. Som åtgärd till detta har gränsbevakningsindelningen vid inrikesministeriet fått i uppdrag att kontrollera att det finns språkutbildning som krävs i språklagen i Gränsbevakningsväsendets utbildningsprogram.

2.1.3 Förvaltningslag (434/2003)

Förvaltningslag (434/2003) gäller bl. a. statliga och kommunala myndigheter, självständiga offentligrättsliga inrättningar samt riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli. Ett av lagens syften är att främja kvalitet och gott resultat när förvaltningen tillhandahåller service. I det andra kapitlet (9 §) specificeras grunderna för god förvaltning, vilket också innehåller krav på gott språkbruk som innebär att myndigheterna skall använda ett sakligt, klart, och begripligt språk. Myndigheten skall även ta hand om tolkning och översättning om parten inte behärskar finska eller svenska

(434/2003, 29 §). Rätten till tolkning och översättning för den som använder finska eller svenska bestämmas i *språklag* (423/2003).

2.2 Språklag (423/2003)

De i grundlagen nämnda språkliga rättigheter beskrivs mer exakt i *språklagen* (423/2003) som gäller Finlands nationalspråk finska och svenska. I språklagen betonas finskans och svenskans jämlika ställning som nationalspråk ur individens synvinkel. Syftet med lagen är att trygga individens rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska hos domstolar och andra myndigheter. Målet är att vars och ens språkliga rättigheter förverkligas utan att en själv behöver kräva det. Lagen tillämpas hos domstolar och andra statliga myndigheter, hos kommunala myndigheter, självständiga offentlighetsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli. Språklagen gäller alltså inte enskilda och umgänget mellan dem, till exempel mellan kunder och personal i affärer.

Det beror på regionen, vilka rättigheter man har till språklig service. Enligt 5 § i språklagen är kommunerna grundenheterna i den språkliga indelningen. De kan delas i *enspråkiga* och *tvåspråkiga* kommuner så att om kommunen har både finsk- och svenskspråkiga invånare och minoriteten är minst åtta procent av invånarna eller minst 3000 invånare, är kommunen tvåspråkig. Myndigheternas språkliga status bestäms enligt språkförhållandena i kommunen - en enspråkig kommun verkar på ett språk och en tvåspråkig kommun på två språk. I språklagens 6 § definieras enspråkiga och tvåspråkiga myndigheter härigenom:

I denna lag avses med

- 1) *enspråkiga myndigheter* statliga myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk, samt enspråkiga kommuners myndigheter liksom även en samkommuns myndigheter, om enbart kommuner med samma språk hör till samkommunen,
- 2) *tvåspråkiga myndigheter* statliga centralförvaltningsmyndigheter och andra myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig kommun, samt tvåspråkiga kommuners myndigheter liksom även en samkommuns myndigheter, om kommuner med olika språk eller minst en tvåspråkig kommun hör till samkommunen.

I *kommunerna.net* (2010), som innehåller information om kommunsektorn och servicen inom sektorn, framkommer att 1,5 miljoner finländare bor i en tvåspråkig kommun. År 2010 fanns 13 tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet och 18 med finsk majoritet. Helt enspråkigt svenska kommuner fanns totalt 19 av alla 342 kommuner. Det är statsrådets uppgift att fastställa kommunernas språkliga status på basis av befolkningsstatistik vart tionde år. Om andelen av minoritetsspråkstalare sjunker till mindre än sex procent av kommunens befolkning innebär det att kommunen blir enspråkig, men kommunen kan ändå söka status som tvåspråkig kommun på förslag av kommunfullmäktige. T.ex. Lojo har sökt och beviljats status som tvåspråkig kommun.

Individen har rätt att använda finska eller svenska i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Statliga myndigheter är enspråkiga om deras ämbetsdistrikt omfattar bara kommuner med samma språk, men vid behov kan myndigheten anlita tolkhjälp. En enspråkig kommun fungerar i allmänhet bara på kommunens språk, men individen har rätt att använda sitt eget språk i vissa ärenden som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna även om språket inte är kommunens språk. I språklagen finns det även detaljerade bestämmelser om handlingspråket i olika situationer, bland annat i förvaltningsärenden och i tvistemål. (423/2003, 10 §)

Med tanke på min undersökning är det viktigt att påpeka att statliga centralförvaltningsmyndigheter alltid är tvåspråkiga myndigheter (se citat på s. 11 i denna avhandling). Med statliga centralförvaltningsmyndigheter avses åtskilliga ämbetsverk samt ministerierna i Finland, bland annat inrikesministeriet, vilket står i centrum i denna avhandling. Lokal- och regionalförvaltningsenheter är däremot enspråkiga om deras ämbetsdistrikt bara består av kommuner med samma språk. Till exempel Skattestyrelsen som centralförvaltningsmyndighet är tvåspråkig, medan skatteverket i Kuopio är enspråkigt finskt. (Justitieministeriet a. 2009)

Denna reviderade språklagen ersatte den tidigare språklagen från år 1922. Språklagen förnyades för att precisera de språkliga rättigheter som gäller finskan och svenskan och för att förklara myndigheternas skyldigheter i förverkligandet av dessa rättigheter. Syftet med den nya språklagen (423/2003) är att den motsvarar dagens behov, till exempel en månsidigare kommunikation med myndigheter samt muntliga kontakter mellan myndigheter och medborgare i stället för den brevväxling som tidigare var

vanlig. Den reviderade språklagen betonar också att myndigheterna skall handla på eget initiativ att de språkliga rättigheterna förverkligas utan att medborgaren själv behöver kräva sina rättigheter. (Statsrådet 2006, 32-33.)

Vad språkfärdigheten beträffar, är språklagen ändå flexibel. När det är fråga om tvåspråkiga myndigheter, betyder det inte att alla anställda skall behärska båda språken utan språkkunnig personal bör vara i uppgifter, där språkkunskaper behövs. Myndigheten skall ta hand om att det alltid finns någon som kan det andra språket. På serviceställen skall kunden alltid bli betjänad på sitt eget språk, utan att han eller hon behöver kräva sina språkliga rättigheter. Kunderna skall också bli hänvisade till en tjänsteman som har nödvändiga språkkunskaper, till exempel service kan ges på olika språk på olika serviceställen. (Justitieministeriet b. 2009) Språklagen definierar inte vidare, vilket slags språkfärdighet krävs av tjänstemän utan det behandlas mer noggrant i *lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda* (424/2003) som lyfter fram att alla tjänstemän inte behöver ha lika goda eller lika omfattande språkkunskaper. Lagen granskas mer djupgående i nästa avsnitt.

2.3 Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)

Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) eller mer bekant och oftare kallad *språkkunskapslagen* berör de anställda vid statliga myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli och deras språkkunskaper. Utgångspunkten för lagen är att personer som sköter offentliga uppgifter skall ha sådana språkkunskaper som tjänsten förutsätter, alltså kunskaper i finska och svenska, men även i andra språk. Alla tjänstemän behöver ändå inte ha lika goda kunskaper, utan huvudsaken är att varje ämbetsverk har anställda med tillräckliga språkkunskaper i finska och svenska. (Statsrådet 2006, 33.)

Ett möjligt sätt att se till att de språkliga rättigheterna förverkligas är att fördela arbetsuppgifterna mellan tjänstemän som behärskar olika språk. Språkkunskapslagen ställer krav på arbetsgivaren vid anställning av tjänstemän eller annan personal eftersom han eller hon skall förvissa sig om att personalen har de språkkunskaper som

arbetsuppgifterna kräver. En myndighet kan försäkra sig om personalens språkkunskaper genom att föreskriva i lag eller förordning om behörighetsvillkor som gäller andra språk. Om personalens arbetsuppgifter omfattar betydande utövning av offentlig makt i förhållande till individens rättigheter och skyldigheter, skall behörighetsvillkor gällande finska eller svenska alltid bestäms i lag eller förordning. (424/2003, 3-5 §, Statsrådet 2006, 33.)

Språkkunskapslagens 6 § poängterar speciellt statliga myndigheter och språkkunskaper som krävs av dem. Om högskoleexamen enligt lag eller förordning är behörighetsvillkor för en statlig anställning, skall en tvåspråkig myndighet ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i det språk som är majoritetens språk i ämbetsdistrikt och nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra språket. En anställd vid enspråkig myndighet, där högskoleexamen är behörighetsvillkor för tjänsten, skall däremot ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i myndighetens språk samt nöjaktig förmåga att förstå det andra språket. I språkkunskapslagen (10-15 §) finns det även stadganden om språkexamina för statsförvaltningen och språkexaminationsnämnden. Språkexamina och andra sätt att visa språkkunskaper granskas senare i fjärde kapitel *Kontrollerande av svenska språket vid anställning*, där bland annat statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) skall förklaras.

2.4 Uppföljning av språklagstiftningen

Åttonde kapitlet i språklagen (423/2003) beskriver, hur språkliga rättigheter skall främjas och följas. I 36 § bestäms att varje myndighet inom sitt verksamhetsområde skall ha tillsyn över att lagen följs. Utöver detta spelar justitieministeriet en viktig roll i tillämpningen av språklagen, för det kan ge rekommendationer i frågor som gäller lagstiftningen om finskan och svenskan. Om ministeriet noterar brister i förverkligandet av språkliga rättigheter, skall det ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta dem. Dessutom övervakar justitiekanslern vid statsrådet och riksdagens justitieombudsman iakttagandet av språklagstiftningen eftersom rätten till eget språk och egen kultur hör till grundläggande rättigheter (se avsnitt 2.1.1). Konkret skriftlig information om tillämpningen av språklagstiftningen ger statsrådet till riksdagen varje valperiod. Denna berättelse beskriver, hur de språkliga rättigheterna förverkligas i finskan och svenskan,

men även i andra språk som i samiskan, romanin och teckenspråket. Den första berättelsen gavs ut två år efter den reviderade språklagen trädde i kraft den första januari 2004 och den andra undantagsvis år 2009. (423/2003, 35-37 § & Justitieministeriet c. 2009)

Statsrådets berättelser om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 och 2009 har utarbetats vid justitieministeriet med hjälp av delegationen för språkärenden som representerar sakkunskap inom samhällets olika sektorer. Syftet med berättelserna är att informera om olika språks och modersmåls ställning i Finland och framför allt att följa upp lagstiftningens genomförande. Berättelserna ger information till beslutsfattare, myndigheter och andra som arbetar inom den offentliga förvaltningen samt även till medborgare. Den första berättelsen (2006, 5-8) koncentrerar sig på att beskriva den språkliga situationen i Finland och hur språklagstiftningen tillämpas samt förverkligandet av språkliga rättigheter. Den andra berättelsen (2009, 5-7) har däremot fokus på en- och tvåspråkiga myndigheter och hur språklagstiftningen förverkligas i statliga och kommunala myndigheters verksamhet. Förverkligandet betraktas speciellt ur medborgarnas synvinkel inom social- och hälsovården, rättsväsendet och polisens verksamhet.

Eftersom det är justitieministeriets uppgift att följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen, har det informerat om språklagen och dess språkliga rättigheter samt myndigheternas skyldigheter, till exempel med att ordna utbildningstillfällen för tjänstemän inom stats- och kommunalförvaltningen. För att öka medborgarnas kunskap om språklagen, har justitieministeriet även lagt upp webbsidor som behandlar språklagen (<http://www.om.fi/7000.htm>). Justitieministeriets uppgift är att ta initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta brister och det har ministeriet gjort till exempel med att rekommendera beaktande av språkkunskaper vid anställning. Tack vare rekommendationen finns det bättre specificerade behörighetsvillkor i myndigheternas platsannonser. (Statsrådet 2006, 34-35.)

I den nyaste berättelsen (Statsrådet 2009, 14) konstateras att nya övervakningsorgan med vissa uppdrag och rapporteringsskyldighet till ledningen varken har grundats vid statliga eller kommunala myndigheter. Både vid ministerierna och i tvåspråkiga kommuner är det enheterna som ansvarar och rapporterar om den språkliga servicen

som de ger. Sedan tidigare har det grundats nätverk och arbetsgrupper som planerar och organiserar service på svenska, till exempel vid länsstyrelsen i Södra Finlands län. Ett annat exempel på ett organ som behandlar den språkliga servicen, är områdeskommittéer, såsom Svenska kommittén i Vanda.

2.5 Förverkligande av språklagstiftningen

Enligt den första berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen (2006, 35-36, 56) hade man före år 2006 inte gjorts systematiska utredningar om hur myndigheterna har omsatt språkliga rättigheter i praktiken. Den nya språklagen hade varit i kraft två år, så det var svårt att i detta skede bedöma förändringar eller utveckling som hade resulterat i språklagstiftningen. Myndigheternas språkliga service och språkliga skyldigheter hade inte tidigare utretts separat från annan verksamhet, utan det ansågs höra till helheten. Uppföljningsinstrument, som skulle framföra både myndigheternas bedömning och medborgarnas åsikter om hur språklagstiftningen har genomförts, hade inte heller utvecklats.

I alla fall konstateras år 2006 (Statsrådet 2006, 36 & 40) att flera myndigheter har inkluderat språklig service till deras verksamhetsstrategier och andra dokument som styr verksamheten. En del av statliga och kommunala myndigheter har grundat avskilda enspråkiga avdelningar inom sina organisationer. Dessutom har tvåspråkiga myndigheter anställt informatörer och översättare som tar hand om den svenskspråkiga informationen. I Statrådets berättelse från 2009 (Statsrådet 2009, 12) kommer det emellertid fram att tjänstemannaledningen anser att de språkliga rättigheterna tillgodoses vid ministerierna utan särskilda anvisningar, styrdokument eller språkprogram. Det är vanligt att ledningen antar att tjänstemän på eget initiativ sätter sig in i språklagstiftningen och ger service på båda språken, men i verkligheten sköter ministerierna inte alltid sina kontakter med medborgare och kommuner på dessas språk. På basis av dessa uppgifter omfattar enkäten, som jag skickar till inrikesministeriet, frågor om svenska språkets användning i olika situationer och inställning till dess användning.

Den språkliga servicens ordnande har inte heller utretts systematiskt vid ministerierna, fastän några ministerier har servicekedjor för att sköta telefonsamtal då tjänstemän inte har tillräckliga språkkunskaper. I praktiken antas att kunden byter till tjänstemannens språk eller man anlitar kollegens språkkunskaper. Det kan även hända att samtal kopplas till språkkunniga översättare, sekreterare eller informatörer, även om de inte är experter på saken i fråga. Det nämns även att språkkunniga praktikanter tillfälligt kan ta hand om svenskspråkiga uppgifter som vanligtvis en finskspråkig tjänsteman sköter. Rätten att få service på finska och svenska kan leda till lagstridiga situationer. Hälften av ministerierna uppger att kommunens språk alltid används i kontaktsituationer, men enligt justitieministeriet sker korrespondensen ofta på finska, även om kommunen är enspråkigt svenskt eller har svenskspråkig majoritet. (Statsrådet 2009, 17-18.)

I berättelsen (Statsrådet 2009, 77-78) betonas att tillräckliga kunskaper i nationalspråken inom olika samhällssektorer ligger till grund för förverkligandet och tryggheten av de språkliga rättigheterna. Samtidigt konstateras att myndigheterna är okunniga om språklagstiftningens krav och tjänstemännen känner inte alltid till de språkliga rättigheter som förväntas av dem. Språklagstiftningen anses som specialstämmelser för svenskspråkiga, även om den kompletterar grundläggande rättigheter som stiftas i Finlands grundlag. Tvåspråkigheten uppfattas som en självklarhet och därför finns det inga särskilda uppgifter om verksamhetens ordnande på två språk i styrdokument av ministerierna och tvåspråkiga kommunerna.

2.5.1 Språkbarometern 2008

Ett uppföljningsinstrument för att undersöka hur språklagstiftningen fungerar är *Språkbarometern 2008* (Herberts 2009, 5-8) som mäter den språkliga, både finska och svenska, servicen i tvåspråkiga kommuner ur medborgares perspektiv. Dessa medborgare hör till den lokala språkliga minoriteten i sina hemkommuner. Motsvarande undersökningar har även utförts åren 2004 och 2006 (*Språkbarometern 2004* och *2006*), men de är inte lika omfattande som årets 2008 undersökning som räknar alla tvåspråkiga (43 i början av året 2008) kommuner i Finland. Undersökningen utfördes genom att skicka ut enkäter som innehöll konkreta frågor bland annat om attityder och

uppfattningar om kommunens tvåspråkighet samt medborgarna fick ge vitsord för den språkliga standarden av vissa kommunala och statliga instanser eller funktioner.

Vad som kom fram i denna undersökning (Herberts 2008, 16-17) var att svenskspråkiga ofta upplever att deras språkliga rättigheter underskattas och därför vill de inte ens försöka använda svenska i servicesituationer. Finskspråkiga är däremot mera tillfreds med det språkliga serviceutbudet. 22 procent av de svenskspråkiga uppger att de sällan eller aldrig får kommunal service på sitt modersmål, medan motsvarande siffra hos de finskspråkiga är endast 3 procent. 84 procent av finskspråkiga upplever att de alltid eller oftast får finsk service, men när det gäller de svenskspråkiga, säger bara 39 procent att få service på sitt modersmål. Det måste dock påpekas att det finns stora lokala variationer.

Medborgare har värderat den språkliga kommunala servicen med att ge vitsord enligt skolvitsordsskalan 4-10. I Språkbarometern 2008 behandlas den kommunala språkliga servicen sektor för sektor, t.ex. kommunal hälsovård, närmaste sjukhus, biblioteket, åldringvård och idrottsanläggningar med figurer som visar upp vitsorden för vardera språkgruppen. Andra offentliga sektorer, bland annat nödcentralen 112, skattebyrån, närmaste polisinrättning, FPA (Folkpensionsanstalten) och Arbetskraftsbyrån har också granskats i Språkbarometern 2008. De genomsnittliga vitsorden för servicen varierar från 7,17 till 8,98. Dessutom finns det massor av direkta kommentarer både positiva och negativa citerade från frågeformulären. (Herberts 2009, 21-33.)

Herberts (2009, 41-45) sammanfattar att det är ofta de svenskspråkiga som berättar om att svensk service inte alltid är självklarhet. Många är frustrerade för att de är tvungna att begära sådan service man antar eller vet inte existerar. Därför använder man finska, även om man helst hade blivit betjänad på svenska. Det finns dock tvåspråkiga personer som inte ens noterar vilket språk de använder i olika situationer. På basen av Språkbarometern 2008 fastslår Herberts ändå att språkklimatet är tämligen gott i Finland. Många anser att det varierar, men det finns betydligt flera positiva än negativa kommentarer. Detsamma gäller även relationerna mellan språkgrupperna som nu uppfattas som något mera positiva än i år 2006.

När det är fråga om den språkliga servicenivån, upplever frågeformulärets mottagare att den inte har blivit bättre, men det finns en stor skillnad mellan språkgrupperna. En av tre i de finskspråkiga minoriteterna tycker att den språkliga servicen i kommunen har blivit bättre över tid, medan nästan motsvarande andel av de svenskspråkiga anser att den har blivit sämre. I Språkbarometern 2008 behandlas detta faktum närmare med hjälp av figurer enligt språk och region. Vad kännedomen om språkliga rättigheter beträffar, känner de flesta till dem, fastän en av fem svarar att de ganska dåligt eller inte alls känner till dem. Det kommer fram att svenskspråkiga har sämre kännedom om de språkliga rättigheterna än finskspråkiga har. (Herberts 2009, 49-52.)

Av Språkbarometern 2008 kan man emellertid dra slutsatser att det finns ett visst missnöje med den språkliga servicen i tvåspråkiga kommuner bland svenskspråkiga medborgare. Undersökningen är mycket omfattande med sina 4700 respondenter och den framhäver medborgares perspektiv till de språkliga rättigheterna och deras förverkligande. I min undersökning försöker jag ta fram beslutsfattares åsikter om svenska språkets användning. Huvudvikten är också på statliga myndigheters verksamhet i stället för att granska det kommunala geografiska läget och dess inverkan på den språkliga servicenivån .

3 SPRÅKFÄRDIGHET OCH DESS BEHOV I ARBETSLIVET

Språkfärdighet i arbetslivet har undersökts sedan 1970-talet (Airola 2004, 9), men jag skall koncentrera mig på att beskriva undersökningar som har gjorts under de sista årtiondena. Först presenterar jag några allmänna undersökningar om olika yrkesområden och vilka slags resultat dessa forskare har fått i behov av språkfärdighet och speciellt behov av svenska språket i arbetslivet. Dessutom skall jag behandla språkfärdighet i akademiska tjänster och hos högskolestuderande. Till sist kommer jag att ta statliga tjänstemän och deras språkkunskaper under närmare granskning. Vid denna punkt skulle jag kunna nämna att det inte finns mycket tidigare studier om språkfärdighet inom statsförvaltning.

3.1 Språkfärdighet inom olika yrkesområden

Sartoneva (1998, 25-26) behandlar i sin intervjuundersökning behov av språkkunskaper och språkundervisning i 21 företag under år 1996. Enligt undersökningen var de viktigaste språken i företagen engelska och svenska. Engelska behövdes i alla företag och ansågs vara det viktigaste språket. Svenska ansågs generellt sett vara mindre viktig än engelska, då det var det viktigaste språket i fyra företag och det näst viktigaste efter engelska i elva företag. Det fanns även tre företag, där svenska ansågs vara ett onödigt språk. I alla företag noterades behov av språkutbildning, för det mesta i engelska även om många värderade sina kunskaper i engelska vara goda. Behov av utbildning i svenska hade också märkts, speciellt hos yngre generationer som inte hade tillräckliga kunskaper enligt arbetslivets behov. Andra viktiga språk var tyska, ryska, franska, spanska och italienska i angelägenhetsordning.

År 1995 genomfördes en undersökning (Sartoneva 1998, 28-29) som gällde vuxenutbildning och det kom fram att nästan hälften av vuxna i Finland upplever att de behöver språkutbildning för att kunna klara sig i arbetslivet. Behovet av språkutbildning var störst i den yngsta åldersgruppen (18–24 år) och minst i den äldsta åldersgruppen (55–64 år). Allmänt taget kan man säga att varannan under 45 år kände sig behöva språkutbildning. När situationen enligt utbildning granskades, upplevde främst de högskol utbildade (60 %) att de behövde språkutbildning. På grundskolenivån var behovet betydligt mindre (25 %). I motsvarande jämförelse enligt socioekonomisk status upplevde de högre tjänstemännen sitt behov av språkutbildning två gånger större än de arbetstagarna. På basis av dessa undersökningar anser jag att ålderns inverkan på svenskanvändning och/eller -kunskaper är intressanta forskningsteman. Det är viktigt att kartlägga om det finns stora skillnader t.ex. mellan olika åldersgrupper när arbetsplatsen är inrikesministeriet.

Airola (2004, 26-28) utförde en motsvarande undersökning om behov av språkfärdigheter i företag i Norra Karelen. I denna enkätundersökning deltog 103 företag som svarade på frågorna om behov av språkfärdighet och personalens språkkunskaper. Resultat var desamma som i intervjuundersökning av Sartoneva (1998, se ovan). Det viktigaste språket var engelska och därefter svenska och tyska, men skillnaden mellan de två sist nämnda språken var liten. Med i undersökningen var

företag från olika branscher, bl. a. från industri, turism, IT samt offentlig förvaltning och social- och hälsovård. Språkfärdighet behövdes mest inom offentlig förvaltning. Hälften av respondenterna inom olika yrkessektorer upplevde att det inte finns tillräckligt med språkkunnig personal.

I Airolas (2004, 32-51) undersökning granskades även olika språksituationer som delades in i tre grupper; *mundliga situationer, läsning och skrivande*. Av dessa grupper var läsning det viktigaste delområdet och därefter muntliga situationer och skrivande. Muntliga situationer, läsning och skrivande delades vidare in i undergrupper som behandlas mer exakt i samband med olika språk och yrkessektorer. När det gällde svenska språket, var muntliga situationer som sociala situationer och olika situationer i telefon och på resa viktigast. Läsning var speciellt viktigt i offentlig förvaltning och inom industrin. Dessutom kartlades språkkunskapernas styrkor och svagheter hos personalen i undersökningen. De tre främsta styrkorna var desamma i alla språk: läsförståelse, talsituationer och hörförståelse. Svagheter följde nästan samma mönster i alla språk; grammatik, muntliga föredrag och talsituationer.

De ovannämnda undersökningarna fokuserades på språkfärdighet på en allmän nivå och i olika språk. Lax (2007, 80-85) koncentrerade sig däremot på att kartlägga språkfärdighet i svenska inom olika fackområden i Karleby. Hon intervjuade både personal och personer som var ansvariga för utbildning om behov av svenska språket i arbetsuppgifterna. Båda grupperna ansåg att svenska språket behövs speciellt i muntliga situationer som i sociala situationer, i telefon och i servicesituationer. Skillnaderna mellan de två grupperna var klarare i åsikter om behov av svenska i läsning och skrivande. Personerna ansvariga för utbildning tyckte att det finns större behov av svenska språket i läsning och skrivande än representanterna för personalen.

Lax (2007, 92-95) intervjuade även sina informanter om deras styrkor och svagheter i svenska språket. Personer ansvariga för utbildning svarade på att styrkorna ligger i konversationskonst och flytande tal eftersom muntliga kunskaper behövs dagligen och flera klarar sig av dessa situationer. Personalen ansåg att hör- och läsförståelse är deras styrkor eftersom man hör svenska på arbetsplatsen och på staden. När det är fråga om läsförståelse, är motivering att man har tid att sätta sig in i ämnet i stället för att man behöver reagera på saken omedelbart. Vad gäller svagheter, nämnde personalen

behärskning av fackterminologi, konversationskonst och flytande tal, eftersom fackområdet förändrade sig snabbt och det kom nya produkter och benämningar. Svagheter i konversationskonst och flytande tal berodde på att svenskans användning och övning var liten. Personer ansvariga för utbildning tyckte däremot att personalen ofta råkar i situationer, där svenska språket används.

Finlands Näringsliv EK (2010, 3-6) samlade uppgifter om behov av språkfärdighet genom en omfattande personal- och utbildningsenkät i oktober 2009. I rapporten beskrivs vilka behov av språkfärdigheter företag inom industrin, bygg- och servicebranschen har idag och i framtiden. Enligt utredningen betonades språkfärdighet i engelska som rekryteringskriterium av 88 procent av respondenterna. Svenska språket var det näst viktigaste språkravet, vilket ungefär hälften av respondenterna ansåg. Värt att påpekas är att svenskans vikt som rekryteringskriterium har minskat sedan 2005, då procentandelen var 65 (EK 2005, 29). Inom servicebranscher poängterades ändå språkkunskaper i svenska av 55 procent av respondenterna. En signifikant förändring sedan 2005 är att ryska är det tredje viktigaste språket strax efter svenska och före tyska. 38 procent av företagen uppskattades språkfärdighet i ryska språket.

När det gällde fack- och tjänstemän, ansågs att språkfärdigheter hör till ens yrkesskicklighet. Kunskaper i främmande språk förutsätts i praktiken av alla som arbetar i uppgifter som kräver högskoleexamen. I fack- och tjänstemannauppgifter hör engelska till basfärdigheter, för 83 av respondenterna betonade det. Svenska språket betonades däremot av 43 procent av företagen, speciellt i service- och industribranscher. En knapp fjärdedel poängterade färdighet i ryska språket i fack- och tjänstemannauppgifter. Motsvarande andelen i tyska var 13 procent. Den växande handeln mellan Finland och Ryssland samt ryska turister har ökat behov av ryskkunskaper i framtidens affärsliv. (EK 2010, 11-13.)

3.2 Språkfärdighet i arbetsuppgifter hos akademiskt utbildade

När studerande vid Helsingfors universitet fick frågan om de tror att de behöver svenskkunskaper i arbetslivet, antog de att svenska behövs i viss mån speciellt i läsande av olika texter (Horppu & Lehtonen 2003, 29). Behovet värderades mindre i skrivande

på svenska språket, men hörförståelse däremot större. Studerande antog även att muntliga färdigheter är väsentliga i servicesituationer och inofficiellt småprat. I arbetslivet sade de intervjuade behöva svenska om de kommer att arbeta i huvudstadsområdet eller i något klart tvåspråkigt område. De påpekade också att personal vid statliga och kommunala myndigheter borde kunna svenska. (Horppu & Lehtonen 2003, 29-31.)

Intressanta resultat med tanke på min undersökning var att studerande tyckte att man inte har sådana svenskkunskaper som krävs av en statlig tjänsteman som arbetar i ett tvåspråkigt område och har avlagt högskoleexamen efter avläggandet av språkexamen för statsförvaltningen vid universitetet. I allmänhet var studerande av den åsikten att man inte klarar sig med sina svenskkunskaper i arbetslivet och därför ville de ha flera muntliga övningar på svenskurser. (Horppu & Lehtonen 2003, 29-31.) I Jauhojärvi-Koskelo och Nordqvist Palviainens artikel (2009, 128-131) konstateras också att universitetsstudenternas uppfattningar om sina svenskkunskaper var stränga. Endast 17 % av studenterna ansåg sig ha goda kunskaper i svenska och 16 % var nöjda med sina kunskaper i svenska språket. Med goda kunskaper menade studenterna att man kan använda språket grammatiskt korrekt och tala flytande. I alla fall ansåg 70 % av studenterna att de har nytta av den obligatoriska svenskursen i arbetslivet.

I *Nationalspråksutredningen* (Utbildningsstyrelsen 2011, 63, se definitionen i avsnitt 3.3. i denna avhandling) redovisas att andelen studenter med svaga kunskaper i svenska har ökats under 2000-talet. Nuförtiden är svenskan inte längre obligatorisk i studentexamen, vilket leder till att svenskkunskaperna försvagas. Även Palviainen (2010, 9-12) tar upp de svaga svenskkunskaperna hos universitetsstudenterna i sin artikel. På basis av materialet som bestod av 490 essäer skrivna av studenter vid sju olika fakulteter vid universitetet, visade det sig att över hälften av texterna var under den *nöjaktiga* nivån som krävs i avläggandet av språkexamina för statsförvaltningen. Det måste dock påpekas att materialet samlades i början av svenskursen, så studenterna skulle ha kunnat visa bättre kunskaper i slutet av kursen efter att fått återaktivera sina svenskkunskaper.

Horppu (Karjalainen & Lehtonen (red.) 2005, 25-33) genomförde en enkätundersökning om språkfärdighet i tjänster som kräver akademisk examen. Resultaten visade att en

tredjedel av finskspråkiga svarande använde svenska regelbundet, alltså minst varje månad. En tredjedel använde svenska aldrig och en annan tredjedel bara några gånger om året. Mest användes svenska i statliga tjänster, privata företag eller i olika organisationer och stiftelser. En tredjedel av svarande som arbetade inom dessa sektorer sade använda svenska regelbundet i sina arbetsuppgifter. Svenska språket användes huvudsakligen i läsning av korta meddelanden eller saktexter, men en tredjedel av svarandena skrev själv korta meddelanden. Att lyssna på svenskspråkiga föredrag och tal eller hålla dem själv var sällsynt. Hälften av svarandena sade sig dock använda svenska i kontakter med kunder och i inofficiellt småprat.

3.3 Språkfärdighet inom statsförvaltning

I *Nationalspråksutredningen* (Utbildningsstyrelsen 2011, 5) granskas arbetslivets behov och krav av kunskaper i nationalspråken samt undervisning av nationalspråken med tanke på trygghet av språkliga rättigheter som är föreskrivna i grundlagen. I utredningen listas fyra yrkesgrupper enligt behov av språkkunskaper i båda nationalspråken: *myndighetsyrken, yrken som kräver språklig och kulturell kompetens, serviceyrken samt ledar- och expertyrken och yrken där det andra inhemska språket inte är ett centralt arbetsredskap*. Till myndighetsyrkena hör uppgifter som förutsätter fungerande service på både finska och svenska enligt språklagsstiftningens bestämmelser. Domstolar, statliga myndigheter och tvåspråkiga kommuner räknar sig till denna grupp. I *Nationalspråksutredningen* beskrivs deras språkkunskapskrav i finska och svenska på följande sätt (Utbildningsstyrelsen 2011, 14-15.):

I myndighetsyrkena bör kundbetjänande tjänstemän inom statliga myndigheter, i de tvåspråkiga kommunerna och regionerna behärska de båda inhemska språken.

Även om tjänstemannasvenskan har varit ett mycket debatterat diskussionsämne i massmedier under de sista åren, finns det få färskas undersökningar om tjänstemäns språkkunskaper inom statsförvaltningen. Sajavaara (2000) skrev slutrapporten *Virkamies ja vieraat kielet* som utreder tjänstemäns språkfärdighet vid ministerierna under EU-ordförandeskapet. Hon kartlade bl.a. tjänstemäns språkliga beredskap och

språkfärdighetens nivåer med hjälp av självbedömning och olika tester. Situationer som förutsatte användning av främmande språk och utbildningserfarenheter granskades också. I studiet intervjuades även lärare som har utbildat tjänstemän. En annan undersökning om språkfärdighet som gjordes inom statsförvaltningen är Sinkkonens (1997) studium av behov av språkfärdighet i internationella uppgifter vid ministerier. Hon tog olika språkanvändningssituationer, språkfärdighetens självbedömning och behov av språkutbildning i beaktande. Båda undersökningarna koncentrerar sig på att granska flera språk, men jag tar upp forskningsresultaten i svenska språket.

Av Sinkkonens (1997, 73-83) undersökning framgår att de viktigaste språken i statsförvaltningen var engelska, svenska och franska. När ministerier frågades om behov av extra utbildning i språk, nämndes de viktigaste språken i detta sammanhang, men engelska och franska framhövdes mer än svenska. Dessa språk betonades även i svar på vilket språk som används mest vid ministerier. I genomsnitt används svenska varje månad, men många använder det till och med varje vecka eller mera sällan än varje månad. I Sajavaaras (2000, 114-116) studie var samma språk; engelska, svenska och franska de mest använda språken vid ministerier. I frågan om situationer, där svenska används har tjänstemän svarat på att de vanligtvis talar svenska med nordiska kolleger, men en fjärdedel använder engelska i sådana situationer. Många säger även att de måste anstränga sig att tala svenska, fastän de förstår talad och skriven svenska mycket bra. En del tjänstemän är oroade för sina kunskaper i svenska och därför har de viljan att utveckla dem. Muntliga färdigheter i svenska språket var ett önskat utvecklingsområde även i Sinkkonens undersökning.

Enligt Sajavaaras (2000, 124-125) undersökning som gjordes år 2000, är tjänstemäns språkfärdighet måttligt goda. Mest användes främmande språk i läsning av dokument som tjänstemän ansåg klara sig mycket bra. Att tala främmande språk var den näst allmänna språkliga situationen, men tjänstemän upplevde officiella situationer, t.ex. att hålla föredrag mycket svåra. Skrivande på det näst använda främmande språket var däremot nästan omöjligt för många, så Sajavaara påpekar att skriftliga kunskaper borde betonas mer i framtidens språkutbildning. Man använde och kan olika språk på olika nivå. Även om svenska språket användes näst ofta, är det franskan som betonades mer på svenskans bekostnad i EU. Språkfärdighet i svenska ansågs inte vara så nödvändig som i franskan i EU-uppgifter eftersom svenskarna kan i allmänhet engelska. I

Sinkkonens (1997, 89.) undersökning var problemområdena i användning av främmande språk behärskande av ordförrådet, talsituationer och skrivande av officiella texter.

4 KONTROLLERANDE AV SVENSKA SPRÅKET VID ANSTÄLLNING

Detta kapitel sammanhänger nära med kapitel 2 ovan som klargör språklagliga fakta i Finland. Kapitlet *Svenska språkets lagliga ställning i Finland idag* (se kapitel 2) utreder lagar i Finland som bestämmer finskans och svenskans ställning i förhållande med varandra samt preciserar på vilket sätt lagarna tillämpas i praktiken, alltså vem skall kunna svenska och/eller finska och hurdana språkkunskaper som krävs i offentliga tjänster. Nedan koncentrerar jag mig på att beskriva sätt att visa språkkunskaper vid anställning. När det är fråga om offentligt anställda, såsom statliga myndigheter, finns det en förordning som kompletterar *lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda* (424/2003). Denna förordning som bestämmer mer detaljerat hur språkkunskaper kan visas antingen med språkexamina eller genom studier, skall jag förklara först.

4.1 Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003)

Att visa kunskaper i svenska och finska vid anställning av offentliga tjänster kan ske på tre olika sätt antingen med ett språkintyg av språkexamina för statsförvaltningen eller allmänna språkexamina eller genom studier. Dessa tre sätt behandlas i *statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen* (481/2003). I 1 § talas först om *språkexamina för statsförvaltningen* som visar språkkunskaper i det andra inhemska språket, svenskan eller finskan som krävs av offentligt anställda. Nedan förklaras hur språkexamenämnder fungerar vad gäller genomförandet av språkexamina för statsförvaltningen.

Genom språkexamina för statsförvaltningen kan man visa sin förmåga att använda finska eller svenska i tal och skrift samt förmågan att förstå någotdera språket. Det finns tre olika examenskategorier som alla består av två delprov som båda skall vara godkända. (se *tabell 1*). Dessa examina kan avläggas på samma gång eller var för sig på *nöjaktig, god* och *utmärkt* nivå. Enligt utbildningsstyrelsen (2005, 10) varierar examensuppgifterna från olika arbets- och språksituationer, bland annat kundtjänst och sammanträden till olika offentliga språksituationer, till exempel uppträdande i medier. Språkexamina för statsförvaltningen består av följande tre temaområden:

1. Samhälle och förvaltning
2. Eget arbete och egen utbildning
3. Social växelverkan

Färdighetsnivån påverkar på kraven som ställs på examinanden. Språkbruket skall vara naturligare och mer till situationen anpassat när det är frågan om högre nivåer. I *Grunderna för språkexamina för statsförvaltningen* (Utbildningsstyrelsen 2005, 10) har det listats de kommunikativa syftena för språkexamina för statsförvaltningen som simuleras i olika slags språksituationer:

1. att begära och ge upplysningar
2. att uttrycka sin egen och/eller arbetsplatsens inställning och åsikt
3. att motivera sina åsikter, vägleda och övertala
4. att göra upp planer och få saker gjorda
5. att uttrycka sig enligt sociala normer och vedertagen praxis
6. att använda uttryck som får kommunikationen att fungera

Tabell 1 Språkexamina för statsförvaltningen (Utbildningsstyrelsen 2005, 7)

EXAMEN	DELPROV	
Förmåga att använda finska eller svenska i tal	hörförståelse	muntlig färdighet
Förmåga att använda finska eller svenska i skrift	läsförståelse	skriftlig färdighet
Förmåga att förstå finska eller svenska	hörförståelse	läsförståelse

Fiilin (2007, 100) konstaterar att största delen av språkexamina i finska och svenska för statsförvaltningen som gäller *nöjaktig* eller *god* förmåga i tal och skrift avläggs i samband med universitets- och högskoleexamina. Enligt *förordningen om universitetsexamina* (794/2004, 6 §) skall en studerande visa i sina studier som ingår i lägre eller högre högskoleexamen

1) sådana kunskaper i finska och svenska som enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter, och som är nödvändiga med tanke på det egna området, samt

2) sådana kunskaper i minst ett främmande språk som gör det möjligt att följa utvecklingen inom det egna området och vara verksam i en internationell omgivning.

Högskolorna ordnar undervisning och utvärdering enligt studerandes behov d.v.s. kurser som baserar sig på språkkunskaper inom det egna specialområdet. Kurserna koncentrerar sig på att utveckla muntlig och skriftlig förmåga i det andra inhemska språket som krävs i högskoleexamina, så därför ordnas det inga kurser eller prov enbart i förmågan att förstå svenska eller finska språket. (Fiilin 2007, 100.)

Språkkunskaper i ett visst språk kan även visas genom *allmänna språkexamina* som vuxna kan avlägga på de riksomfattande examensdagarna i vuxenläroanstalter och högskolor, vilka har fått tillstånd att ordna testen. I de allmänna språkexamina kan alla delta i oberoende av tidigare språkkunskaper. I denna examen testas den kommunikativa språkfärdigheten i praktiska situationer, där den vuxne måste tala, lyssna till, skriva eller läsa ett främmande språk, vilket kan vara engelska, finska, franska, italienska, ryska, samiska, spanska, svenska eller tyska. (Utbildningsstyrelsen a/c. 2010) Fiilin (2007,100) framhäver att de allmänna språkexamina, speciellt i svenska, har en marginell betydelse inom statsförvaltningen bl.a. därför att de ordnas rätt sällan.

De allmänna språkexamina grundar sig liksom språkexamina för statsförvaltningen på den gemensamma europeiska referensramen för språk (Utbildningsstyrelsen c. 2010), så språkfärdighetsskalan har sex språkfärdighetsnivåer från elementära kunskaper till ett nära fullständigt behärskande av språket. Deltagaren kan välja ut en av tre nivåer, grund- (1-2), mellan- (3-4) eller den högsta nivån (5-6). I bilaga 1 beskrivs de sex

färdighetsnivåerna mer omfattande. Testen består av fem delprov: textförståelse, skrivande, strukturer och ordförråd, talförståelse och tal. (Utbildningsstyrelsen b. 2010 & 481/2003) I 13 § (481/2003) förklaras hur allmänna språkexamina kan jämföras med språkexamina för statsförvaltningen (se *Tabell 2*).

Tabell 2 Jämställande av allmänna språkexamina med språkexamina för statsförvaltningen (Utbildningsstyrelsen d. 2010)

Allmän språkexamen	Språkexamen för statsförvaltningen
Muntlig färdighet och hörförståelse	Förmåga att använda språket i tal
6 5 och 4 3	utmärkt god nöjaktig
Skriftlig färdighet och läsförståelse	Förmåga att använda språket i skrift
6 5 och 4 3	utmärkt god nöjaktig
Hörförståelse och läsförståelse	Förmåga att förstå språket
6 5 och 4 3	utmärkt god nöjaktig

Leblay (2007, 98-99) förklarar att språkexamina för statsförvaltningen och allmänna språkexamina skiljer sig i sina innehåll och praktik. De allmänna språkexamina är utöver finska vuxenstuderande riktade till människor som söker finskt medborgarskap. Testerna lämpar sig för immigranternas behov, för 80 procent av dem lyckas med att nå den eftersträlvade nivån 3. Vad språkexamina för statsförvaltningen beträffar, är dessa intyg ett snabbt och flexibelt sätt att visa sina språkkunskaper i svenska eller finska i tjänsteansökningssituationer. Leblay antar att antalet människor som avlägger språkexamina för statsförvaltningen sannolikt kommer att minska i framtiden eftersom de yngre generationerna har avlagt den så kallade tjänstemannasvenskan i samband med sina högskolestudier. Därför behövs inget separat språkintyg av behärskande av det andra inhemska språket, men Leblay tror att behovet av att avlägga examen på utmärkt nivå ändå förblir likadan som nuförtiden.

Av statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltning (481/2003, 15-20 §) framgår att svensk kunskaper även kan visas i samband med studier genom att avlägga språkexamina eller svenskstudier. *Utmärkt* förmåga att använda svenska i tal och skrift kan man visa i samband med studier på följande sätt:

1. Man har fått sin skolutbildning enligt 20 § och kompletterat den med mogenhetsprovet i svenska i högskolan
2. Studentexamen som omfattar minst vitsordet magna cum laude approbatur i svenska som modersmål
3. Studentexamen som omfattar minst vitsordet eximia cum laude approbatur i svenska som andra språk

Det är viktigt att precisera punkt 3 i visande av *utmärkt* förmåga i tal och skrift, för enligt Reuter (2007, 110) feltolkar man ofta att vitsordet eximia cum laude approbatur i svenska som andra språk i studentexamen innebär eximia cum laude approbatur i det andra inhemska språket i studentexamen. *Svenska som andra språk* gäller ändå närmast invandrare och andra med annat modersmål än svenska och finska.

När det gäller *god* förmåga att använda svenska i tal och skrift, kan det visas i samband med studier på följande sätt:

1. Man har fått sin skolutbildning enligt 20 §
2. Mogenhetsprov i svenska i högskola
3. Studentexamen som omfattar ett godkänt vitsord i svenska som modersmål
4. Studentexamen som omfattar minst vitsordet magna cum laude approbatur i svenska som andra språk
5. Minst 35 studieveckor i svenska i högskola
6. Svenskprov eller – studier med minst vitsordet *god* i högskola

Också här påminner Reuter (2007, 110-111) om att punkt 4 ofta missförstås. Magna cum laude approbatur i svenska som andra språk motsvarar inte vitsordet i det andra inhemska språket, när man visar *god* förmåga i tal och skrift.

Nöjaktig förmåga att använda svenska i tal och skrift kan man visa i samband med studier på två sätt:

1. 15 studieveckor i svenska i högskola
2. Svenskprov eller – studier med minst vitsordet *nöjaktig* i högskola

Förordningens (481/2003) 20 § innebär att personen anses ha fått sin skolutbildning på finska eller svenska och språket anges som modersmål i avgångsbetyget över studier i grundläggande utbildning, i gymnasiet eller motsvarande med ett godkänt vitsord. *Tabell 3* skildrar hur förmågan att förstå språket kan bekräftas med vissa studier.

Tabell 3 Förmåga att förstå språket jämförd med studier

Förmåga att förstå svenska	Studier i svenska språket
<i>God</i>	1) Studentexamen med vitsordet <i>eximia cum laude approbatur</i> i den långa lärokursen i svenska
<i>Nöjaktig</i>	1) Studentexamen med vitsordet <i>cum laude approbatur</i> i den långa lärokursen i svenska 2) Studentexamen med vitsordet <i>eximia cum laude approbatur</i> i den medellånga lärokursen i svenska

Elsinens och Juurakko-Paavolas (2006, 92) tabell (*tabell 4*) skildrar tydligt hur olika kunskapsnivåer av språkexamina som baserar sig på den europeiska referensramen och svenskstudier kan jämföras med varandra.

Tabell 4 Jämställande av svenskstudier med andra språkkunskapsbeskrivningar (Juurakko-Paavola 2006, 92)

Språkexamina för statsförvaltningen	Allmänna språkexamina	Den europeiska referensramen	Bedömning av svenska i högskolor: markeringar i examensbetyg	Bedömning av svenska i högskolor: kurs-/studieperiodsbedömning
<i>Utmärkt förmåga</i>	6	C2	kan inte visas i samband med svenskstudier i högskola	kan inte visas i samband med svenskstudier i högskola
<i>God förmåga</i>	4-5	B2-C1	god förmåga	vitsorden 4-5
<i>Nöjaktig förmåga</i>	3	B1	nöjaktig förmåga	vitsorden 1-3
	1-2	A2-A1		underkänt

4.2 Testning av språkfärdighet vid anställning

I statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) presenteras olika sätt att visa språkkunskaper med hjälp av språkexamina för statsförvaltningen, allmänna språkexamina eller tidigare studier. Formella språkintyg fungerar vidare som sätt att visa språkkunskaper i anställningsintervjuer. Karjalainen och Lehtonen (2005, 127-132) utförde en undersökning om arbetsgivares uppfattningar om behov av språkkunskaper i arbetsuppgifter, i vilka de som hade avlagt slutexamen vid universitetet placerade sig. Materialet samlades med att intervjua 19 arbetsgivarens representanter. Ett temaområde i intervjuer var att kartlägga hur språkkunskaperna visas på vid anställning.

De vanligaste sätten att visa språkkunskaper på var språkintyg och intervjuer på främmande språk. Arbetsgivare ansåg examensbetyg och språkintyg av bekanta språkexamina vara de viktigaste intygen. När det gällde offentligt anställda, krävdes det intyg enligt behörighetsvillkor. Vid arbetsintervjuer testas sökandes språkfärdighet med att föra den delvis eller helt på ett eller flera främmande språk, vilket informanterna sade att vara det mest typiska sättet att testa språkfärdighet. Att använda ett verkligt språktest eller språktest som del av lämplighetstest var relativt sällsynt. Ibland litar arbetsgivaren på sökandes egen värdering av sina språkkunskaper t.ex. i

tjänsteförteckning. Dessutom uppskattades studier eller arbetserfarenheter utomlands som positiva faktorer med tanke på språkfärdighet. (Karjalainen & Lehtonen 2005, 132-134.)

När det gäller inrikesministeriet, antar jag att olika språkintyg har varit det allmännaste sättet att kontrollera språkkunskaper. Jag är speciellt intresserad av om de faktiska språkkunskaperna också har beaktats t.ex. med att intervjua på svenska eller med att kräva något slags språktest.

4.3 Språkfärdighetens och svenskans betydelse vid anställning

Karjalainen och Lehtonen (2005, 135-136) fann att arbetsgivare ansåg språkkunskaperna vara viktiga speciellt i tjänster som kräver akademisk utbildning, men de är också en väsentlig del av yrkesfärdigheten. Karjalainen och Lehtonen studie fokuserar på arbetsgivare i 15 privata eller statliga företag, ämbetsverk, inrättningar eller föreningar. Språkkunskaperna som krävs i språklagstiftningen har beaktats vid anställning av offentliga tjänster. Språkkunskaperna är dock bundna till en viss uppgift, för i alla uppgifter, där akademisk utbildning krävs, behöver man inte alltid främmande språk. Det påpekas även att språkkunskaperna inte är avgörande vid anställning om det inte är fråga om så kallade språktjänster, utan annan kompetens och lämplighet. Språkfärdighet kan dock fungera som värderingskriterium i anställningsprocess.

Arbetsgivare kommenterar att sökandes språkkunskaper i allmänhet är goda (Karjalainen & Lehtonen 2005, 138). Sökande har kunskaper i flera språk och på sådan nivå att de kan användas i arbetslivet. Det finns dock skillnader mellan enstaka språk och kunskaperna i dem, t.ex. kunskaperna i engelska är ofta utmärkta, medan i svenska är kunskaperna generellt sämre. Svenska språkets användning betonas i tjänster som har någonting att göra med Sverige, de andra nordiska länderna eller Finlands svenskspråkiga områden. Några arbetsgivare inom stats- och kommunsektor påpekade behov av svenska språket i offentliga tjänster på grund av kundservice och krav som ställs i språklagen. Dessutom kom det fram att vissa myndigheter har en svenskspråkig enhet, så finskspråkiga anställda inte behöver använda svenska särskilt mycket. (Karjalainen & Lehtonen 2005, 138-141.)

4.4 Beaktande av nödvändiga språkkunskaper

I lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003, se 2.3) sägs att myndigheten skall se till att tjänstemän har sådana språkkunskaper som deras arbetsuppgifter förutsätter, men lagen kräver inte att alla har lika goda kunskaper i både finska och svenska. Det är viktigare att språkkunskaper finns där de behövs hos tvåspråkiga myndigheter. Om det är fråga om tjänst som har högskoleexamen som behörighetsvillkor, skall den tvåspråkiga myndigheten ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i finska samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i svenska när finska är befolkningsmajoritetens språk. Eftersom myndigheterna vet att man skall kunna betjäna kunder både på finska och svenska, har de börjat utreda personalens språkfärdighet och behov av språkkunskaper. Trots detta finns det få systematiska utredningar om språkkunskaper i vissa tjänster eller definitioner om hurdana språkkunskaper det behövs. Justitieministeriet har även följt upp att språkkunskaper inte alltid uppmärksammas vid anställning, även om arbetsuppgifterna förutsätter det. (Statsrådet 2006, 39-40.) I Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagsstiftningen citeras en person i chefsställning på följande sätt:

”I praktiken är det bara officiella språkintyg som gäller då formell behörighet finns för en tjänst, inte nödvändigtvis den verkliga kontrollerade språkkunskapen. Officiella krav och faktiska krav är i svår obalans. Systemet bygger på en inofficiellt godkänd rutin att se mellan fingrarna.” (Statsrådet 2006, 39.)

Dessa fakta är intresseväckande i anslutning till min undersökning eftersom en del av mina forskningsfrågor är om kunskaperna i svenska har beaktats vid anställning av tjänstemän och annan personal, på vilket sätt det har skett och om högskoleexamen har varit ett behörighetsvillkor. Den anonyma chefen citerad ovan avslöjar även en intressant synvinkel till officiella krav och hur de inte motsvarar faktiska krav. Mitt syfte är också att ta reda på vad personalen i inrikesministeriet själv tycker att de har för svenskkunskaper om man inte tar hänsyn till vad som står svart på vitt i språkintyg dvs. hurdana språkkunskaper de har i praktiken. Dessutom skall jag utreda om personalen själv upplever att de borde förbättra sina kunskaper i svenska.

Tallroth poängterar (2007, 17) att det väsentligaste med den reviderade språklagen är att tjänstemännen har de faktiska språkkunskaper som uppgifterna förutsätter. Formella

språkkunskaper som visas med språkexamensintyg räcker inte till om arbetssökanden inte behärskar språket i praktiken. Språkexamensintyg förblir i kraft även om man inte har använt språket på länge och de praktiska språkkunskaperna har försämrats. Hon skriver även att de formella språkkunskaperna inte räcker till för att försäkra medborgarnas språkliga rättigheter. Därför skall arbetsgivaren kontrollera att arbetssökande har faktiska språkkunskaper utöver språkintyg. Kontrollerande kan ske t.ex. genom att diskutera på språket i arbetsintervjun eller med att utarbeta en textöversättning.

I den nyaste berättelsen (Statsrådet 2009, 14-15) behandlas förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas personalpolitik mer grundligt. Statsrådet föreslår att myndigheterna skall utreda betydelsen av språkkunskaper vid anställningen, vid utbildningen av personalen och vid lönesättningen. Myndigheterna borde även utveckla modeller så att språkkunskapskrav säkerställs vid rekryteringen. Ministerier och statliga ämbetsverk annonserar inte alltid språkkunskapskraven klart i samband med lediga tjänster. Annonsering sker inte heller alltid på svenska, även om kunskaper i svenska förväntas.

Vad som redan konstateras om kontroll av språkkunskaper vid anställning av tjänstemän i årets 2006 berättelse, konstateras återigen år 2009 (Statsrådet 2009, 15) dvs. bara några ministerier kontrollerar språkkunskaper vid anställning, trots bestämmelser i lagstiftningen. Kontrollen sker oftast med att visa språkintyg, men de faktiska språkkunskaperna kan kontrolleras vid arbetsintervjun om det är nödvändigt. Enligt ministerier borde kontrollen av språkkunskaper göras konsekvent. I flera tvåspråkiga kommuner används en mer genomtänkt kontroll av språkkunskaperna och sökande oftare intervjuas med de språk som krävs. Språktest och textöversättning är sällsyntare sätt att kontrollera språkkunskaper. Detta är en av de viktigaste utgångspunkterna för min undersökning, varför enkäten omfattar frågor om beaktande av svenska språket vid anställning.

I januari 2011 gav delegationen för språkärenden vid justitieministeriet en rekommendation om språkfärdighet vid anställning för ministerierna. I rekommendationen (Justitieministeriet d. 2011) listas viktiga punkter som ministerierna borde ta hänsyn till när de rekryterar nya anställda. Enligt kontrollistan skall

ministerierna se till att den anställda har sådana språkkunskaper som förutsätts i arbetet d.v.s. språkkunskaper enligt behörighetsvillkor, språkkunskaper som i praktiken förutsätts i arbetet och/eller som räknas som merit vid anställningen. När språkkunskaperna är behörighetsvillkor poängteras i rekommendationen att kontrollerande av språkkunskaper med endast examensbetyg eller språkintyg inte alltid motsvarar kontrollerande av språkkunskaper som är stiftad i lagen, för de faktiska språkkunskaperna kommer i praktiken fram t.ex. med att intervjua arbets sökande på de språk som krävs eller med en översättningsuppgift. Detta gäller även språkkunskaper som i praktiken förutsätts i arbetet. Dessutom rekommenderas att innan man lediganslår en tjänst, borde det klargöras, vad för språkkunskaper det krävs och på vilken nivå de i praktiken krävs i arbetet.

Många tvåspråkiga kommuner har under de senaste åren gjort utredningar om personalens språkkunskaper, men sådant är inte fallet med ministerierna. Språkkunskaper anses höra ihop med en viss uppgift, men höra till allmän kompetens och därför inte påverkas till exempel lönesättningen. (Statsrådet 2009, 16.)

5 MATERIAL OCH METOD

I detta kapitel motiverar jag mitt val av metod för undersökningen om svenska språkets ställning vid inrikesministeriet. Jag förklarar hur materialet insamlades och hur enkäten formulerades och genomfördes elektroniskt. Dessutom presenterar jag bakgrundsfakta om respondenterna.

5.1 Val av kvantitativ enkätundersökning och presentation av analysmetoder

Eftersom meningen med min pro gradu-avhandling är att göra en så omfattande undersökning som möjligt om svenska språkets användning vid inrikesministeriet, ansåg jag enkätundersökningen som metod vara lämplig. Fördelen med enkät är att jag kunde göra undersökningen på ett större urval än med t.ex. intervjuer. Med hjälp av

enkät var det även lättare att nå respondenterna utan avseende på deras tjänsteställning eller tjänsteavdelning. I en intervjuundersökning kunde det ha varit besvärligare att få en olikartad grupp av informanter från olika avdelningar eller med olika tjänsteställningar. Man kan göra klarare generaliseringar i en kvantitativ enkätundersökning än i intervjuundersökning med ett par informanter. (Ejlertsson 1996, 10-11.)

Materialet analyserades mestadels kvantitativt, för de flesta av enkätfrågorna innehöll svarsalternativ. Eftersom enkäten skickades till 370 personer vid inrikesministeriet, var det även meningsfullt att dra kvantitativa slutsatser av en så stor informantgrupp. Ett par öppna frågor kompletterade enkäten och de granskades kvalitativt. Analysen av resultaten genomfördes mestadels med att räkna procentandelarna av olika svarsalternativ som respondenterna valde och därefter jämfördes dessa andelar med varandra. Medelvärden och signifikanstester kompletterade ett par svar som analyserades. I vissa svar fungerade respondenternas ålder eller kön som variabler. Frekvenstabeller och stapeldiagram användes för att presentera och summera fördelning av svarsalternativ.

5.2 Insamlande av material

Materialet för denna undersökning samlades in genom en elektronisk enkät i februari 2011. Jag kontaktade inrikesministeriet för första gången i september 2010 via e-post. Kontaktuppgifterna hittade jag på inrikesministeriet webbsida, där det fanns en allmän e-postadress för officiell post till inrikesministeriet. I e-postmeddelandet som sändes vidare till en person som sköter personalfrågor berättade jag kort om mitt undersökningsämne och frågade om det var möjligt att inrikesministeriet skulle kunna delta i undersökningen. Innan ministeriet lovade att delta i undersökningen, bad man mig skicka min forskningsplan och att svara på ett par frågor gällande undersökningen.

Efter två veckor svarade inrikesministeriet att de skulle delta i undersökningen. Vi kom överens att enkäten skulle skickas till alla anställda vid inrikesministeriet och att inrikesministeriet förband sig att skicka länken till enkät samt följebrev, vid endast ett tillfälle, till hela personalen. Tiden för utskicket diskuterades också, för jag hade först

tänkt på att skicka enkäten redan på hösten 2010, men januari eller februari 2011 visade sig vara en bättre tid med tanke på en högre svarsprocent. Jag skickade preliminära enkätfrågorna till inrikesministeriet i december 2010, för att det kunde kolla dem före det egentliga utskicket i februari 2011. Den elektroniska enkäten genomfördes i början av februari 2011 och den var aktiv i cirka två veckor.

5.3 Formulerande av enkät

Strukturen till enkäten konstruerade jag med hjälp av mina tre huvudsakliga forskningsfrågor som var följande:

1. Hur används svenska språket vid inrikesministeriet?
2. Hur bedömer personalen själv sina kunskaper i svenska?
3. Har kunskaperna i svenska språket tagits hänsyn till vid anställningen?

På basis av dessa forskningsfrågor formulerade jag tre huvuddelar utöver bakgrundsuppgifter: användning av svenska språket i arbetsuppgifter, kunskaper i svenska språket och beaktande av svenska språket vid anställning. De flesta av frågorna hade svarsalternativ eftersom jag ville att enkäten skulle vara lätt och snabb att svara. Enkätfrågorna valdes ut med hjälp av liknande enkätformulär i tidigare undersökningar, t.ex. Horppu (2005, 177-186), Sajavaara (2000, 229-236) och Sinkkonen (1997, 188-196).

Enkäten finns i sin helhet som bilaga 3 till denna avhandling. Först frågade jag efter bakgrundsuppgifter, av vilka några också fungerade som variabler. Namn eller andra personuppgifter efterfrågades inte, så svarandet skedde helt anonymt. Bakgrundsuppgifterna gällde frågor om kön, födelseår, modersmål, avdelning, examen, tjänsteställning, anställningsår och om högskoleexamen var ett behörighetsvillkor för anställningen. Enkäten var riktad först och främst till personer som hade avlagt sin grundutbildning på finska, så enkätfrågorna var naturligt på finska. Även om modersmål inte fungerade som variabel, var det ändå relevant att fråga om informanternas modersmål eftersom det kunde påverka resultat. En annan viktig

bakgrundsuppgift var om högskoleexamen var ett behörighetsvillkor, för det spelar en viktig roll med tanke på krav på svenskkunskaper.

Den första frågegruppen handlade om svenska språkets användning i arbetsuppgifter. Hur ofta och i vilka slags situationer svenska språket används var frågorna som ställdes först. Personalens ställningar till svenska språkets användning i arbetet utreddes med en kort fråga. Denna frågegrupp innehöll även en öppen fråga om beskrivandet av en typisk arbetssituation, där svenska används. Även om det hade varit intressant att få vetskap om respondenternas kunskap om språkliga skyldigheter eller dess förverkligande i arbetsuppgifter, valde jag att inte inkludera några sådana frågor. Enligt Ejlertsson (1996, 50) bör man undvika rena kunskapsfrågor, för de har en låg validitet. I sådana frågor kan det rätta svaret bero på antingen om att respondenten känner till det eller att han ha tagit reda på det. Undersökaren kan inte veta vilket fall som gäller.

I den andra huvuddelen ville jag veta om de anställda möjligtvis hade avlagt en språkexamen för statsförvaltningen eller en allmän språkexamen. Personalen ombads även att bedöma sina kunskaper i svenska med tanke på språkfärdighetens olika delområden: grammatik och strukturer, ordförråd, hörförståelse, läsförståelse, talande, uttal och skrivande. Bedömning gjordes genom skolvitsordsskalan. Samma delområden värderades även när det frågades om de behövde bättre kunskaper i några av dessa i sina arbetsuppgifter. I slutet av denna del fick man ange om ministeriet hade erbjudit kurser i svenska språket och om de anställda hade deltagit i utbildning. De frågades också om de upplevde att behöver extra utbildning i svenska språket.

Den sista frågegruppen omfattade fyra korta frågor om beaktande av svenska språket i anställningssituation. Frågorna utredde om svenska språket hade tagits hänsyn till vid anställningen, om kunskaperna i svenska hade bevisats med ett språkintyg, om de anställda hade intervjuats på svenska och om svenska språket hade tagits hänsyn till på något annat sätt. Till sist hade informanterna en möjlighet att berätta om sina tankar om ämnet eller kommentera enkäten. De kunde även ange sina kontaktuppgifter om fortsättning till undersökningen uppstod.

5.4 Elektroniskt genomförande av enkät

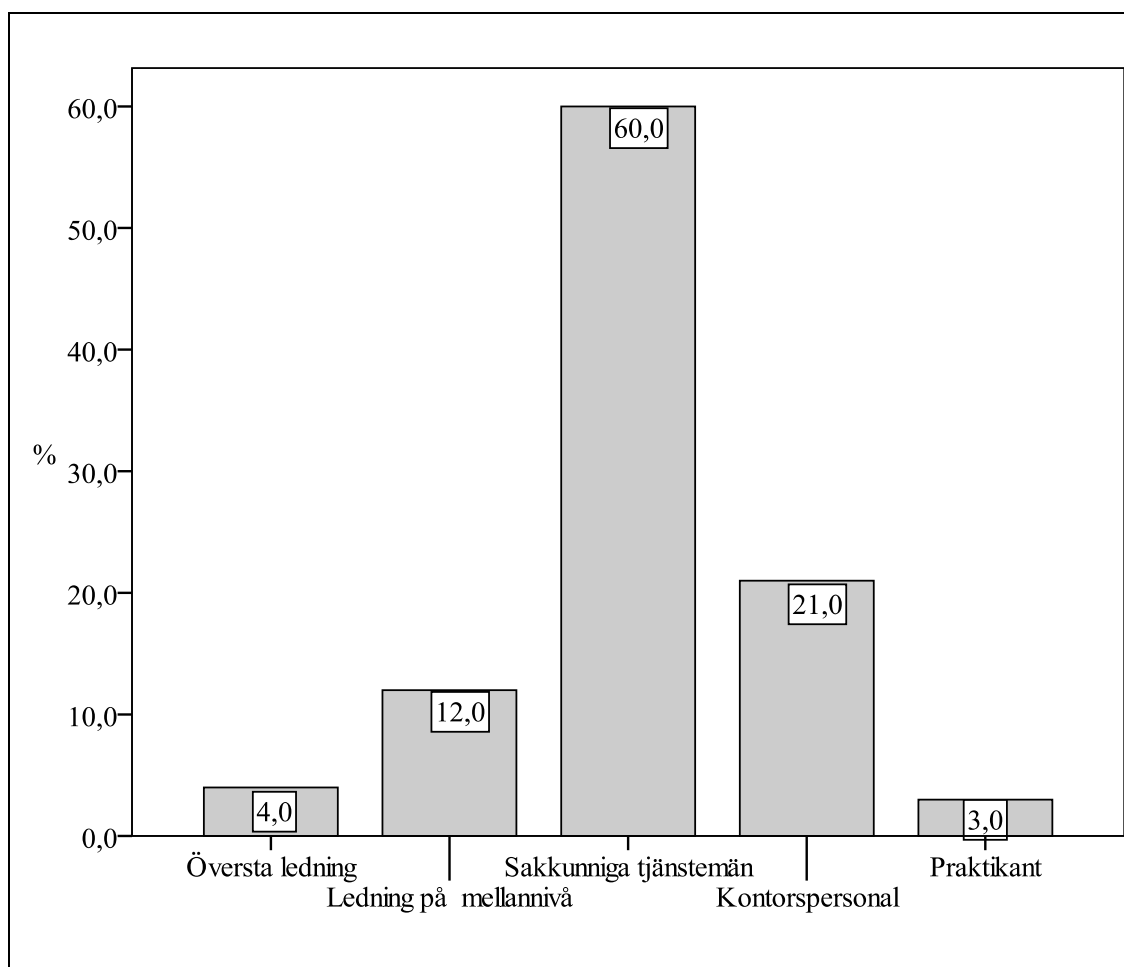
Eftersom nuförtiden nästan alla ärenden kan skötas snabbt och lätt med hjälp av Internetförbindelse, var det klart från första början att jag formulerade en elektronisk enkät i stället för att skicka postenkäter. Fördelar med att skicka en elektronisk enkät är att respondent kan lätt fylla i formuläret bara med att klicka de passande svarsalternativen och att undersökaren på samma gång kan insamla materialet mycket snabbt utan kostnader. I början var det dock svårt att bestämma, vilket program som skulle användas till formulerande av enkät, men efter utredning kom jag fram till programmet *Mr Interview*. Med detta program är det enkelt att formulera en enkät och följa svarandet. Efter att ha insamlat materialet kan man överföra data direkt till programmen *Excel* eller *SPSS* som lämpar sig för statistisk analys.

5.5 Respondenterna

Sammanlagt svarade 100 av de 370 anställda vid inrikesministeriet på enkäten, vilket innebär att svarsprocent var 27,03. Könsfördelningen var mycket jämn, för av de 100 informanterna var 53 kvinnor och 47 män. Genomsnittsåldern hos respondenterna var 45,13 år. Enkäten var riktad i huvudsak till personer som har utfört sin grundutbildning på finska språket, så det fanns 96 respondenter som hade finska som modersmål, 3 svenska och en som hade ett annat modersmål. På enkäten svarade anställda från följande enheter: ministeriets förvaltnings-, ekonomi-, informationsenhet, enhet för juridiska frågor, för internationella frågor och för intern granskning samt från följande avdelningar: gränsbevaknings-, polis-, räddnings- och migrationsavdelningen. Dessutom fanns det respondenter från Gränsbevakningsväsendet och minoritetsombudsmannens byrå. Eftersom antalet enheter och avdelningar vid inrikesministeriet är stor, lönar det sig inte att granska svenska språkets roll i varje enhet eller avdelning individuellt. Några avdelningar eller enheter hade endast några få respondenter och antalet anställda kan även vara litet i vissa avdelningar eller enheter, så också på grund av detta faktum är det inte meningsfullt att använda dem som variabler.

Största delen av respondenterna hade avlagt någon högskoleexamen antingen vid yrkeshögskola eller vid universitetet. Vanliga studieområden som förekom var bl.a.

statsvetenskap, administrationsvetenskap, samhällsvetenskap, krigsvetenskap, juridik, ekonomi, handelsvetenskap och informationsteknik. Över hälften (60 %) av informanterna hörde till sakkunniga tjänstemän, 21 % till kontorspersonal, 12 % till ledning på mellannivå, 4 % till översta ledning och 3 % till praktikanter (se *figur 1*). Högskoleexamen var ett behörighetsvillkor för 55 % av respondenterna.

Figur 1 Respondenternas (N=100) tjänsteställningar

5.6 Respondenternas tankar och kommentarer om forskningsämne och enkät

I slutet av enkäten kunde respondenterna frivilligt berätta om sina tankar om ämnet eller kommentera enkäten. De skriftliga kommentarer som förekom varierade mycket, för enkäten hade väckt olika slags tankar, både positiva och negativa kring svenska språket och enkäten. Det är svårt att säga vad respondenterna generellt tyckte om enkäten eller om det fanns någon allmän uppfattning om svenska språkets användning i arbetet

eftersom kommentarerna behandlade många slags teman. Kommentarerna omfattade bl.a. åsikter om behov av kunskaper i svenska och andra språk, resonemang om svenska språkets nuläge i Finland, kritik och tankar om svenska språkets användning vid inrikesministeriet och i nordiskt samarbete, feedback på ordande av svenskutbildning och på enkäten.

När det gällde enkäten, tyckte en del att undersökningsämnet var intressant, viktigt och lönade sig att undersökas. En annan del undrade över, varför ämnet undersöktes när den svenskspråkiga befolkningen minskar. Det rekommenderades även nya synvinklar till undersökningen. Enligt några respondenter var några frågor illa formulerade i enkäten eller de fattades passande svarsalternativ. Kommentarerna om svenska språkets användning i arbetet, ställning och kunskaper i det behandlas mer omfattande i avhandlingens resultatdel, där de väsentligt anknyter sig till forskningsämnena (se avsnitt 6, 7 och 8).

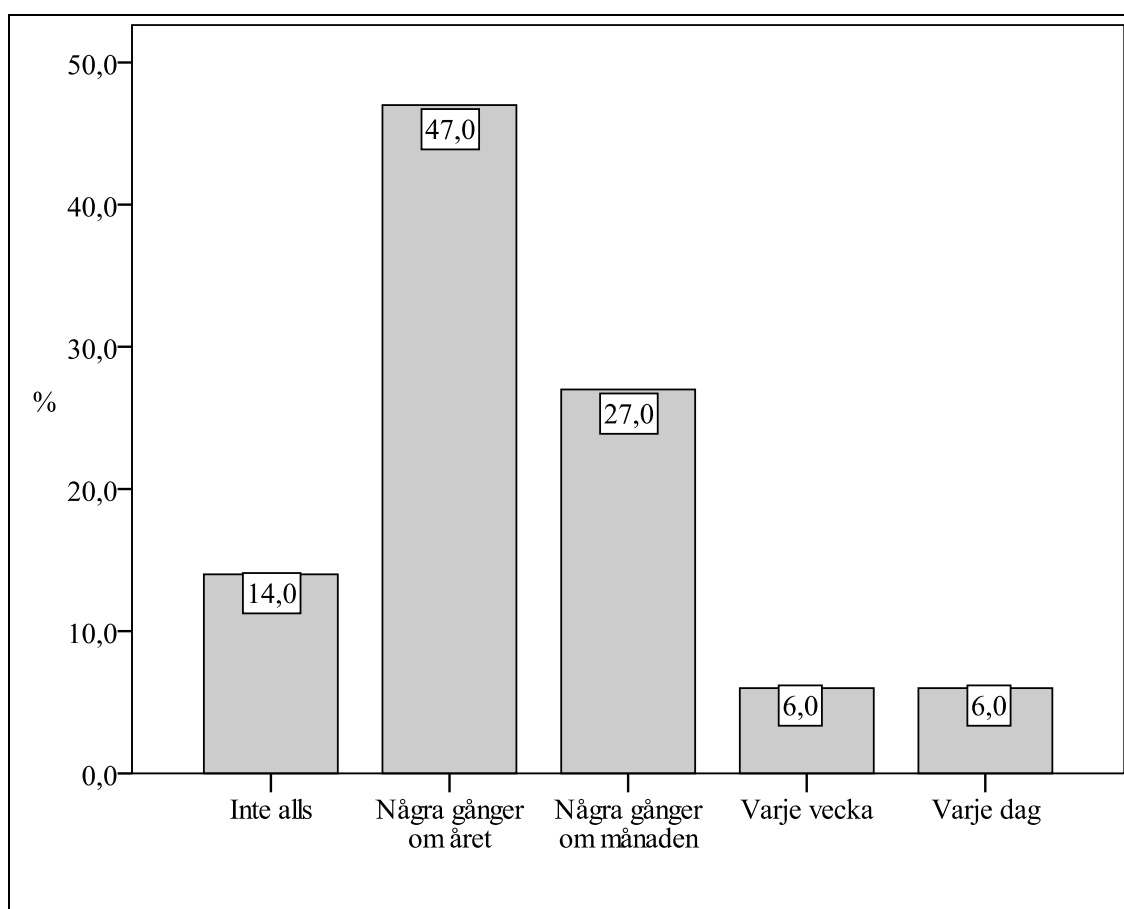
6 ANVÄNDNING AV SVENSKA SPRÅKET VID INRIKESMINISTERIET

I enkätens första del kartlades, hur ofta och i vilka slags situationer svenska språket används samt vad personalen tycker om att använda svenska språket i arbetet (frågorna 1, 2, 3 och 4 i enkäten, se bilaga 3). I anslutning till frågorna fanns huvudsakligen fasta svarsalternativ, men denna del innehöll även en öppen fråga, i vilken respondenterna kunde beskriva en typisk arbetssituation, där de använder svenska språket. Vid betraktande av användning av svenska språket vid inrikesministeriet, skall det också granskas, hur kön eller ålder påverkar det.

6.1 Användningsfrekvensen av svenska språket

Enligt resultaten hamnar personalen vid inrikesministeriet relativt sällan i situationer, där svenska språket används. *Figur 2* visar att nästan hälften (47 %) av respondenterna använder svenska språket några gånger om året i arbetet. 27 % av respondenterna använder däremot några gånger om månaden, medan 14 % säger att de inte alls

använder svenska i arbetet. 6 % av respondenterna använder svenska varje vecka och andra 6 % varje dag. Andelen av svaren *inte alls* och *några gånger om året* utgör 61 % av respondenterna, vilket är överraskande. Endast 12 % av respondenterna behöver svenska språket varje dag och varje vecka. Siffran för de som skulle kunna sägas använda svenska aktivt i arbetet är påtagligt liten när man jämför andelen med de respondenter som använder svenska språket mera sällan. Jag hade förväntat mig att svenska skulle vara i aktivare bruk vid inrikesministeriet, för det är ändå fråga om tvåspråkiga statliga myndigheter.

Figur 2 Användningsfrekvensen av svenska språket i arbetet (N= 100)

Användningsfrekvensen av svenska språket i arbetet togs upp även i några kommentarer i slutet av enkäten. Kommentarererna återspeglade det kvantitativa resultatet i frågan om användningsfrekvens vid inrikesministeriet, för det fanns flera kommentarer om svenskans onödighet i arbetsuppgifterna. En del av respondenter konstaterade att

engelska språket hade ersatt svenskan och att det delvis redan användes i nordiskt samarbete:

”Englantia käytetään osittain jo pohjoismaisessa yhteistyössä”
sv. ”Engelska används redan delvis i nordiskt samarbete” [26]

”Käytännössä en tarvitse ruotsia. Englanti on käytännössä korvannut kaikki muut kielet pl. tietenkin suomi”
sv. ”I praktiken behöver jag inte svenska. Engelska har i praktiken ersatt alla andra språk oräknat förstås finska” [32]

”Ruotsin kieli on katoava luonnonvara Suomessa ja valtionhallinnossa. Englanti on jo ottanut sen paikan.[---]”
sv. ”Svenska språket är en försvinnande naturresurs i Finland och i statsförvaltningen. Engelska har redan tagit dess plats. [---]” [50]

”Ruotsi on työssäni täysin tarpeeton kieli”
sv. ”Svenska är ett helt onödigt språk i mitt arbete” [54]

”[---]Ruotsin kieltä ei voi parhaalla tavallakaan luonnehtia ”operatiiviseksi kieleksi” hallinnossa. Englanti on tärkeämpi nykyisin, sillä on kohtuutonta edellyttää edes itseltään sitä, että hallitsee lainsäädännön sekä suomeksi että EU-lainsäädännön myös englanniksi ja näiden lisäksi ruotsiksi. Kun suomi ja englanti ovat pakollisia niin väistämättä ruotsi väistyy.”
sv. ”[---]Man kan inte på bästa sätt karakterisera svenska språket som ”ett operativt språk” i förvaltningen. Engelska är viktigare nuförtiden, för det är orimligt att förutsätta ens av sig själv att man behärskar lagstiftningen både på finska och EU-lagstiftningen också på engelska och utöver detta på svenska. När finska och engelska är obligatoriska så oundvikligen viker svenska undan.” [71]

”Ruotsin sijasta venäjä on erittäin tärkeä työssäni ja olen onnellinen, että olen opiskellut sitä ahkerasti”
sv. ”I stället för svenska är ryska ett mycket viktigt språk i mitt arbete och jag är lycklig över att jag har studerat det flitigt” [84]

”Luulin, että olisin tarvinnut työssäni enemmän ruotsia. Minulle oli yllätys, miten vähän omassa työssäni muita kieliä kuin suomea tarvitaan.”
sv. ”Jag antog att jag skulle ha behövt mer svenska i mitt arbete. Det överraskade mig hur litet man behöver andra språk än finska i mitt arbete.” [87]

”Työssäni pärjää pääasiallisesti hyvin suomen ja englannin osaamisella, mutta ylemmän tason virkamiehille ruotsin kielen osaaminen voi olla hyvinkin tärkeää.”
sv. ”I mitt arbete klarar jag mig huvudsakligen bra med kunskaper i finska och engelska, men för högre tjänstemän kan det vara mycket viktigt att kunna svenska.” [96]

Några enstaka kommentarer behandlade däremot behovet och nyttan av svenska språket i arbetet:

”Meidän toimistossa ei vaadita ruotsin kielentaitoa, mutta käytännössä siitä olisi paljon hyötyä.”

sv. ”I vår byrå krävs det inte kunskaper i svenska, men i praktiken skulle man ha mycket nytta av dem.” [7]

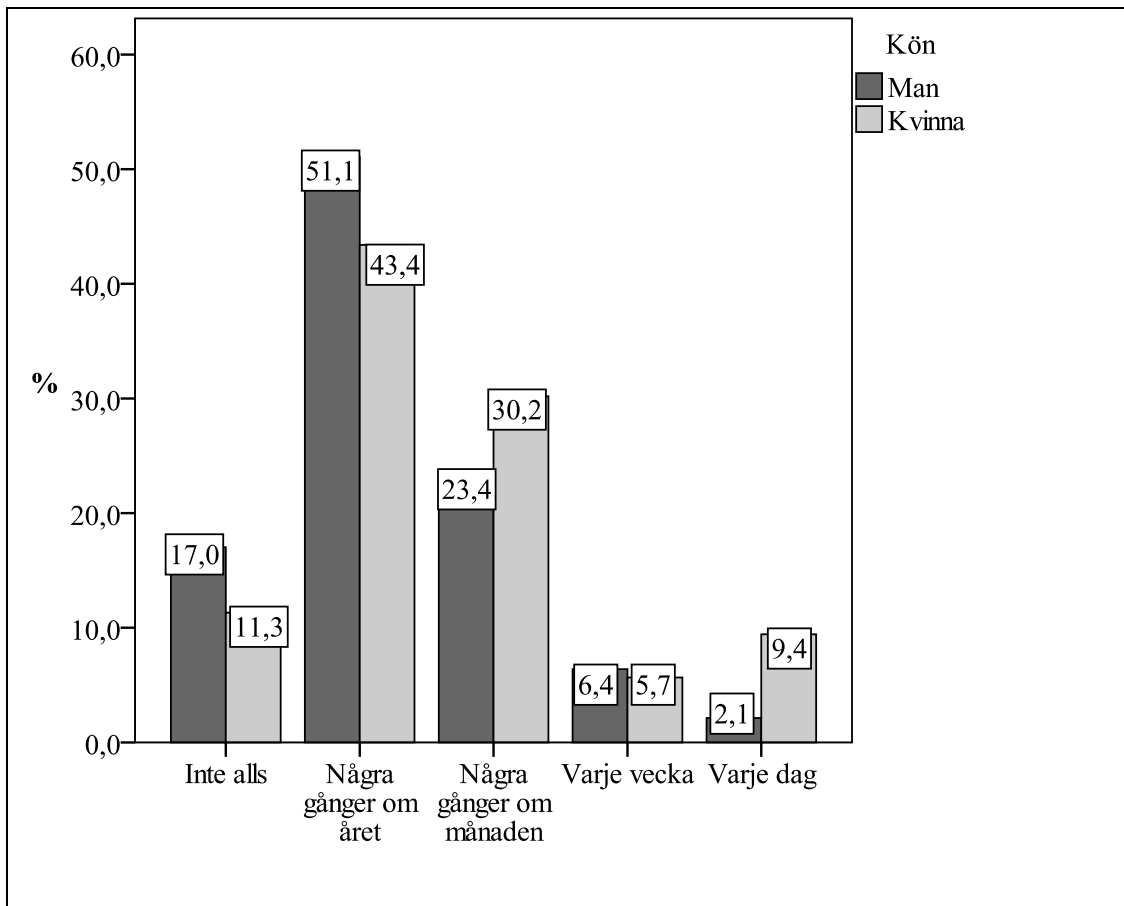
”Ruotsin kielen taidolla ja erityisesti puhevalmiuksilla on ollut merkittävä lisäarvo pohjoismaisten työkontaktien luomisessa ja ylläpidossa. Kaikkein haastavimmaksi koen kuitenkin pohjoismaisissa kokouksissa tanskan ja norjan ymmärtämisen, mikä hyvällä ruotsin kielen taidolla ei ole yksinkertaista. Sitä olen hämmästellyt, että varsin pitkän virkamiesurani aikana en ole päässyt enkä joutunut käyttämään ruotsin kieltä normaaleissa virkatehtävissäni.”

sv. ”Svenskkunskaperna och speciellt talfärdigheten har haft ett signifikant medvärde i skapande och förvarande av nordiska arbetskontakter. Det allra utmanande upplever jag ändå att förstå danska och norska i nordiska möten, vilket inte är enkelt med goda svenskkunskaper. Det har jag förundrat mig över att jag varken har fått eller blivit tvungen av att använda svenska språket i mina normala tjänsteuppdrag under min mycket långa tjänstemanskarriär.” [45]

”Ruotsia on tullut käytetyksi oikeastaan yllättävän paljonkin välillä. KV-asiat tietysti voisi hoitaa englanniksikin, mutta etua on silläkin puolella ruotsintaidosta ollut.”

sv. ”Jag har egentligen använt svenska överraskande mycket ibland. Internationella ärenden kunde man förstås sköta på engelska, men svenskkunskaperna har varit en fördel i de också.” [68]

När man granskar användningsfrekvensen av svenska språket efter kön med hjälp av t-testet för oberoende urval, är medelvärdet för män 2,26 och för kvinnor 2,58 (1= inte alls, 2= några gånger om året, 3= några gånger om månaden, 4= varje vecka, 5= varje dag), vilket betyder att både män och kvinnor använder svenska språket i genomsnitt några gånger om året (t-värde= -1,647, df= 98, p-värde= 0,103). Kvinnornas medelvärde ligger något närmare alternativet 3 d.v.s. *några gånger om månaden*, så kvinnorna använder eventuellt lite mer svenska i arbetsuppgifterna än männen. Denna skillnad är dock inte statistiskt signifikant. *Figur 3* visar att de procentuella andelarna för män och kvinnor varierar litet. Männen har större andelen i svaren *inte alls* och *några gånger om året* och kvinnorna däremot i *några gånger om månaden* och i *varje dag*.

Figur 3 Användningsfrekvensen av svenska språket i arbetet enligt kvinnligt kön och manligt kön (N= 100)

Det finns inga signifikant stora skillnader i användning av svenska språket mellan olika åldersgrupper ($df=4$, $F=1,930$, $p\text{-värde}= 0,104$). Den äldsta åldersgruppen, 58-65 åriga använder svenska i genomsnitt nästan några gånger om månaden ($M=2,71$). Tabell 5 visar att den genomsnittliga användningsfrekvensen av svenska språket är i stort sett likadan i den yngsta åldersgruppen d.v.s. de använder svenska i arbetet nästan några gånger i månaden ($M=2,67$). Anställda mellan 31-40 år samt 41-48 år använder svenska språket mindre ofta, motsvarande några gånger om året ($M=1,95$ & $M=2,32$).

Tabell 5 Användningsfrekvensen av svenska språket i arbetet enligt ålder

Åldersgrupp	Medelvärde	N
23-30	2,67	15
31-40	1,95	19
41-48	2,32	28
49-57	2,59	17
58-65	2,71	21
Totalt	2,43	100

(1= inte alls, 2= några gånger om året, 3= några gånger i månaden, 4= varje vecka, 5= varje dag)

6.2 Användningsfrekvensen av svenska språket i olika arbetssituationer

I en av enkätfrågorna hade jag listat elva olika situationer i arbetet, där svenska möjligen skulle användas (fråga 2 i enkäten, se bilaga 3). Jag bad respondenterna att värdera användningsfrekvensen av svenska språket i alla dessa situationer. Respondenterna kunde välja mellan fem alternativ som var desamma som i den tidigare frågan om användningsfrekvensen: *inte alls*, *några gånger om året*, *några gånger i månaden*, *varje vecka* eller *varje dag*. Alla respondenter (N= 100) tog ställning till de listade situationerna som var följande:

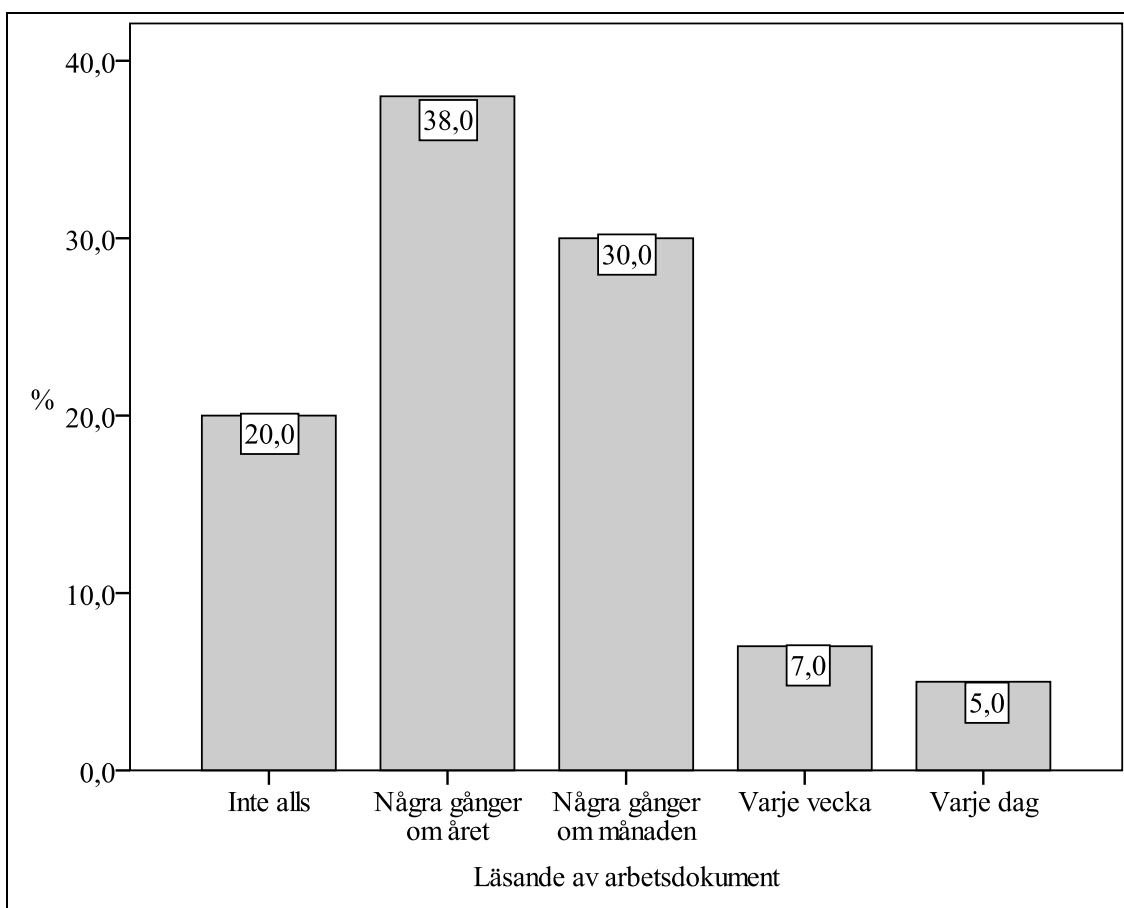
- A. Skrivande av kontaktmeddelanden (e-post, brev, andra meddelanden)
- B. Läsande av kontaktmeddelanden
- C. Skrivande av arbetsdokument
- D. Läsande av arbetsdokument
- E. Telefonsamtal
- F. Hållande av tal och föredrag
- G. Lyssnande på tal och föredrag
- H. Samtal i möten
- I. Samtal med kunder
- J. Samtal med arbetskamrater om arbetsärenden
- K. Inofficiella samtal på arbetsplatsen

Vid betraktande av svenska språkets användning i olika arbetssituationer vid inrikesministeriet, kan man märka att den följer samma mönster som den generella användningsfrekvensen av svenska språket. *Några gånger om året* var det mest frekventa svaret på skrivande (45 %) och läsande av kontaktmeddelanden (45 %), läsande av arbetsdokument (38 %), telefonsamtal (50 %) och samtal med kunder (44 %). *Inte alls* var däremot det vanligaste alternativet i skrivande av arbetsdokument (56 %), hållande av tal och föredrag (83 %), lyssnande på tal och föredrag (59 %), samtal i möten (65 %), samtal med arbetskamrater om arbetsärenden (80 %) och inofficiella samtal på arbetsplatsen (77 %) (se tabell 6).

Tabell 6 Användningsfrekvensen av svenska språket i olika arbetssituationer

	Några gånger om året									
	Inte alls		Några gånger om året		Några gånger om månaden		Varje vecka		Varje dag	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Skrivande av kontaktmeddelanden (e-post, brev, andra meddelanden)	31	31,0	45	45,0	18	18,0	2	2,0	4	4,0
Läsande av kontaktmeddelanden	24	24,0	45	45,0	19	19,0	6	6,0	6	6,0
Skrivande av arbetsdokument	56	56,0	31	31,0	8	8,0	2	2,0	3	3,0
Läsande av arbetsdokument	20	20,0	38	38,0	30	30,0	7	7,0	5	5,0
Telefonsamtal	34	34,0	50	50,0	11	11,0	2	2,0	3	3,0
Hållande av tal, föredrag	83	83,0	14	14,0	2	2,0	0	,0	1	1,0
Lyssnande på tal, föredrag	59	59,0	36	36,0	3	3,0	1	1,0	1	1,0
Samtal i möten	65	65,0	31	31,0	2	2,0	1	1,0	1	1,0
Samtal med kunder	43	43,0	44	44,0	10	10,0	1	1,0	2	2,0
Samtal med arbetskamrater om arbetsärenden	80	80,0	12	12,0	3	3,0	2	2,0	3	3,0
Inofficiella samtal på arbetsplatsen	77	77,0	15	15,0	2	2,0	3	3,0	3	3,0

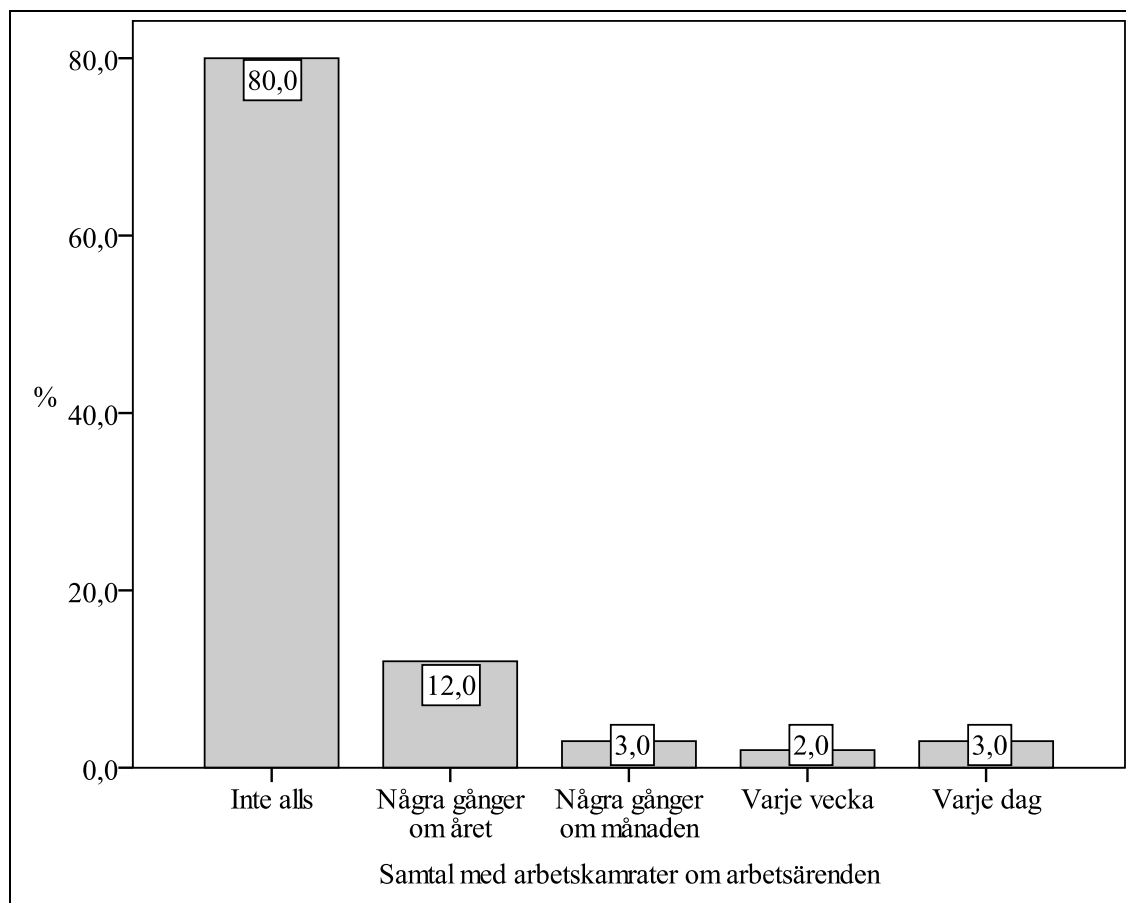
När man granskar några av de olika arbetssituationerna skilt för sig och lite närmare, kan man se att svaren t.ex. vad gäller *läsande av arbetsdokument* fördelade sig relativt jämnt. Som *figur 4* visar, svarade 38 % av respondenterna på att de läser svenskspråkiga arbetsdokument några gånger om året. Skillnaden är inte avsevärt stor till respondenterna som läser svenskspråkiga arbetsdokument några gånger i månaden, för sådana respondenter fanns det 30 %. En femtedel av respondenterna läser inte alls arbetsdokument på svenska, medan 7 % läser på svenska varje vecka och 5 % dagligen. Även i Airolas undersökning (2004) var det just läsande som var det viktigaste området speciellt i offentlig förvaltning (se avsnitt 3.1).

Figur 4 Användningsfrekvensen av svenska språket i läsande av arbetsdokument (N=100)

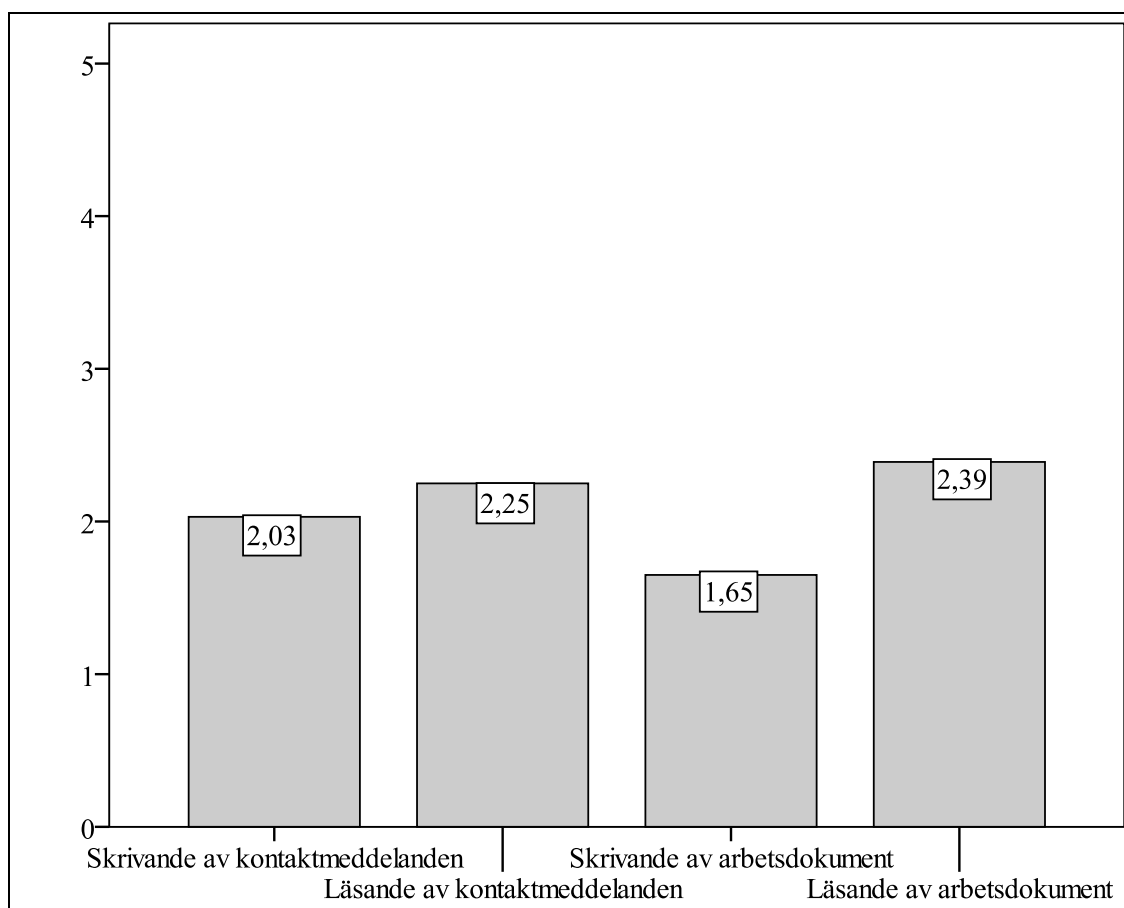
Av *figur 5* framgår att användningsfrekvensen av *svenska språket i samtal med arbetskamrater om arbetsärenden* ser mycket annorlunda ut jämfört med läsande av

arbetsdokument. Svenska språket används nästan aldrig i samtal med arbetskamrater om arbetsärenden, då 80 % av respondenterna svarade att de inte alls använder svenska språket i sådana situationer. Resultatet är inte överraskande, för enligt statsrådet går ministeriets interna verksamhet huvudsakligen på finska. Finskan används vanligtvis även som mötesspråk. (Statsrådet 2009, 16.)

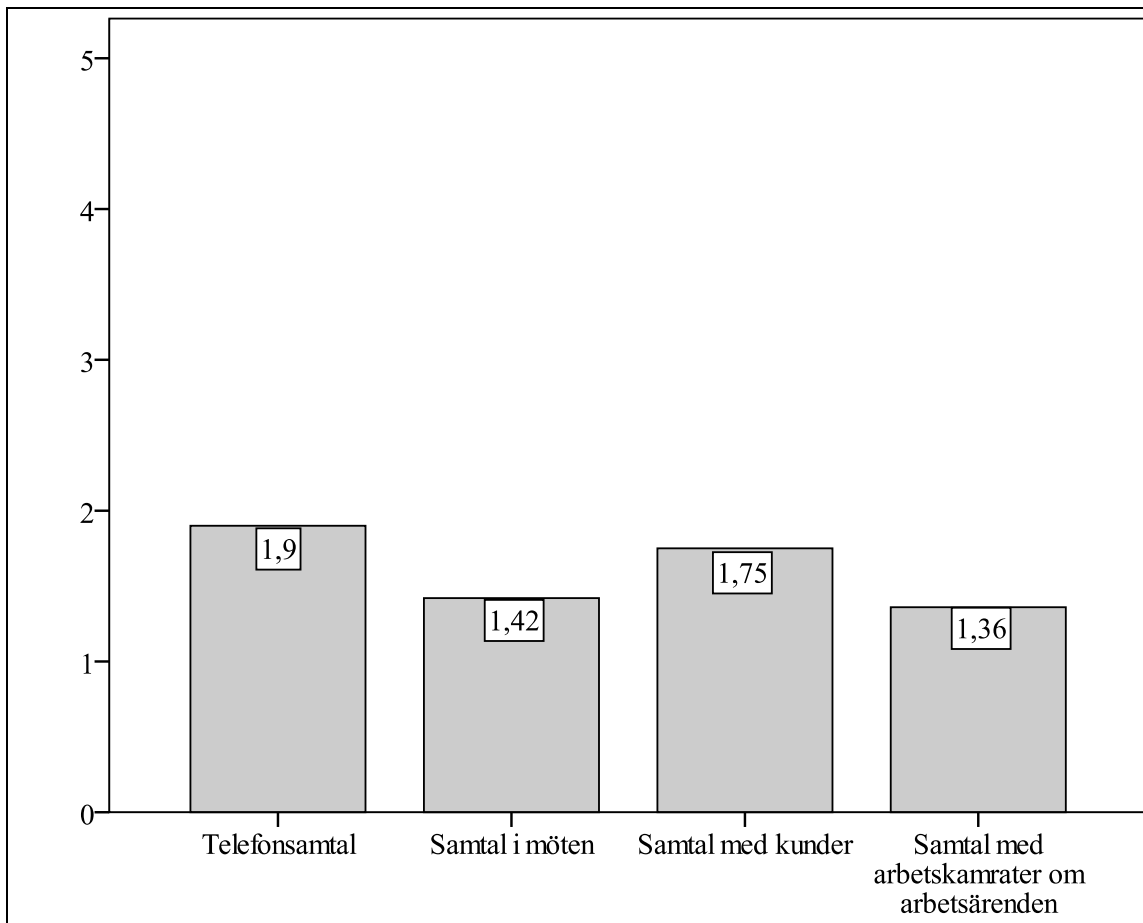
Figur 5 Användningsfrekvensen av svenska språket i samtal med arbetskamrater om arbetsärenden (N= 100)

När man jämför situationer i skrivande med motsvarande i läsande, märks det att läsande är något vanligare än skrivande, men i genomsnitt används svenska i dessa situationer några gånger om året (se figur 6). Respondenterna skriver mycket sällan arbetsdokument, då medelvärdet (1,65) för användningen ligger under alternativet *några gånger om året* (2).

Figur 6 Användningsfrekvensen (medelvärden) av svenska språket i skrivande och läsande. 1= inte alls, 2= några gånger om året, 3= några gånger om månaden, 4= varje vecka, 5= varje dag.

Olika slags samtalssituationer på svenska språket verkar vara sällsynta vid inrikesministeriet. Respondenterna råkade i samtalssituationer mera sällan än några gånger om året som *figur 7* visar.

Figur 7 Användningsfrekvensen (medelvärden) av svenska språket i olika slags samtalsituationer. 1= inte alls, 2= några gånger om året, 3= några gånger om månaden, 4= varje vecka, 5= varje dag.

Svenska språkets ställning och användning i olika slags arbetssituationer vid inrikesministeriet väckte tankar om utvecklingsområden och saker som borde tas mer i beaktande. Ett par respondenter var missnöjda med hur ärenden som skulle kräva svenskkunskaper sköts vid inrikesministeriet och tog de upp i kommentarfältet:

”Ruotsinkielisiä tiedotteita, määräyksiä ja ohjeita tehdään aivan liian vähän eikä juurikaan koskaan oma-aloitteisesti eikä ajoissa. Hallinnon tulisi palvella kaikissa asioissaan automaattisesti molemmilla kotimaisilla.”

sv. ”Svenskspråkiga rapporter, bestämmelser och anvisningar skrivs alldeles för litet och nästan aldrig på eget initiativ eller i tid. Förvaltningen borde ge automatiskt service i alla sina ärenden på båda inhemska språken.” [1]

”Ruotsin kieli vaikeuttaa lakien ja asetusten lausuntokierroksia. Ensinnä pitää tekstit olla suomeksi ja sitten vasta voidaan kääntää ruotsiksi.”

sv. ”Svenska språket försvårar remissbehandling av lagar och förordningar. Först måste texterna vara på finska och därefter kan de översättas till svenska.” [38]

6.3 Inställning till svenska språkets användning i arbetsuppgifter

En av frågorna i enkäten behandlade *inställning till svenska språkets användning i arbetet* (fråga 3 i enkäten, se bilaga 3). Frågan hade sex svarsalternativ, av vilka respondenterna kunde välja ett. Alternativen reflekterade olika inställningar till behov och användning av svenska språket i anslutning till arbetsuppgifter:

1. Jag behöver svenska språket i mitt arbete och använder det gärna.
2. Jag behöver svenska språket i mitt arbete och klarar mig med mina kunskaper, men jag njuter inte av att använda det.
3. Jag behöver svenska språket i mitt arbete, men mina kunskaper är så dåliga att det framkallar stress i arbetet.
4. Jag kunde använda svenska språket i mitt arbete om jag ville, men jag använder det nästan aldrig.
5. Jag skulle vilja använda svenska språket i mitt arbete, men det behövs inte.
6. Lyckligtvis behöver jag inte svenska språket i mitt arbete.

Svaren fördelades mycket jämnt mellan de sex svarsalternativen (se *figur 8*) 23 % av respondenterna svarade att de behöver svenska i arbetet och gärna använder det. Andelen personer som svarade att de behöver svenska, men inte njuter av att använda svenska språket är litet mindre, 18 %. Siffran är densamma när det gäller respondenterna som skulle vilja använda svenska språket i arbetet, men som inte behöver det. 13 % av respondenterna säger att de behöver svenska, men deras kunskaper är så dåliga att det framkallar stress i arbetet. Den minsta andelen, nämligen 11 %, gällde personer som kunde använda språket i arbetet, men som ändå inte gör det.

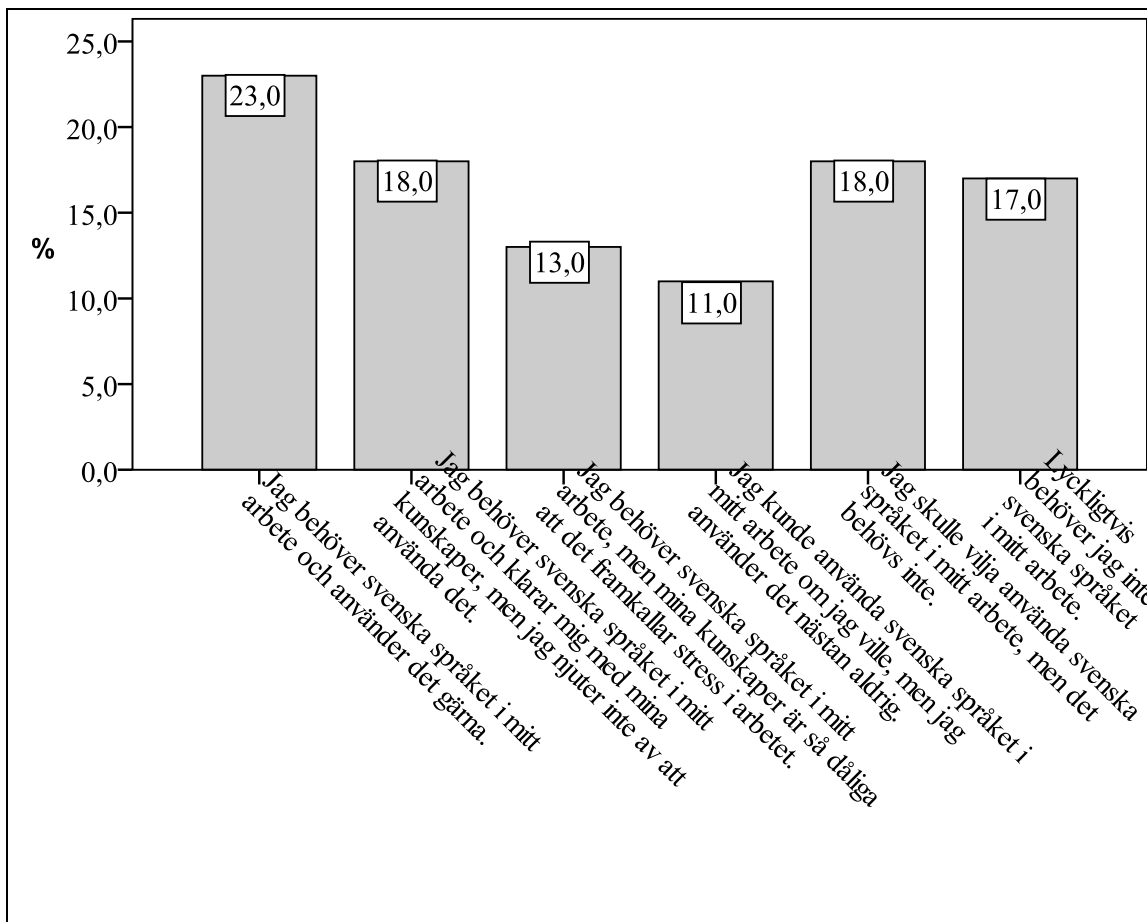
Även om det mest positiva svarsalternativet fick den största svarsandelen (23 %), är skillnaderna mellan de olika alternativen inte stora att man kan dra generella slutsatser om behov och användning av svenska i arbetet vid inrikesministeriet, utan inställningen till svenska språkets användning vid inrikesministeriet varierar anmärkningsvärt. Några respondenter hade nämnt detta faktum även i slutet av enkäten, där det fanns plats för kommentarer:

”Täällä esikunnassa ruotsinkielen käyttö virkamiesten taitojen osalta on todella surkeata ja pidetään jotenkin outona sitä että joku suomalainen osaa/haluaa puhua ruotsia eikä pelkää käyttää kieltä. Kun aluksi keskustelimme ruotsiksi työtoverini kanssa meitä paheksuttiin esim. kahvipöydässä, meitä pidettiin mm. epäkohteliaina kun puhuimme kahdenkeskisen keskustelumme ruotsiksi koska muut eivät ymmärtäneet ja muutenkin olen saanut kyllä kuulla siitä että puhun ruotsia. En ole kuitenkaan välittänyt siitä mitään ja nyt asenne on selvästi muuttunut. [---]”

sv. ” Här i staben är svenskanvändning faktiskt dålig för tjänstemäns del och man tycker att det på något sätt är konstigt att en finländare kan/vill tala svenska och inte är rädd för att använda språket. När vi i början diskuterade med min arbetskamrat på svenska, man tyckte illa om oss t.ex. på kaffebordet, man tyckte att vi var ohövliga eftersom vi diskuterade mellan fyra ögon på svenska när andra inte förstod och under en annan tid har jag fått höra att jag talar svenska. Jag har ändå inte brytt mig om det och nu har inställningen förändrats klart. [---]” [25]

”[---]. Jään odottamaan tutkimuksen valmistumista kiinnostuneena, sillä valtionhallinnossa mielipiteet ruotsin kielen käytöstä ja tarpeellisuudesta vaihtelevat kovin.”

sv. ”[---]. Jag motser undersökningens slutförande med intresse, för i statsförvaltningen varierar åsikterna om svenskans användning och nödvändighet mycket.” [39]

Figur 8 Inställning till användning av svenska språket i arbetsuppgifter (N= 100)

6.4 En typisk arbetssituation för användning av svenska språket

I den fjärde frågan som var en öppen fråga, bad jag personalen att beskriva en typisk arbetssituation, där svenska används (se bilaga 3). Meningen med frågan var att jag skulle få konkreta uppgifter om de faktiska språkanvändningssituationerna. Jag hade listat några allmänna arbetssituationer, där svenska kunde användas i den andra frågan (fråga 2 i enkäten, se bilaga 3), men jag ville dessutom att personalen skulle beskriva en sådan situation med egna ord, för jag hade kanske själv inte kommit på alla möjliga situationer. Det var även viktigt att få noggrannare beskrivningar eftersom en av mina huvudsakliga forskningsfrågor var, i vilka slags situationer svenska används vid inrikesministeriet.

Av 100 informanter kunde största delen (N=90) beskriva en typisk situation, där de använde svenska språket. Endast fem informanter svarade att de inte behövde svenska språket i arbetsuppgifter eller att de ännu inte hade råkat i situationer, där svenska behövdes. Fem respondenter hade lämnat svarsboxen tom eller uttryckt på andra sätt att de inte svarade på frågan. Det är svårt att säga om dessa respondenter inte använde svenska i arbetsuppgifter eller om de bara inte ville eller kunde svara på frågan av någon avledning. På basis av 90 olika beskrivningarna kunde man ändå dra den slutsatsen att svenska används åtminstone i viss mån i arbetsuppgifterna vid inrikesministeriet, eftersom flera respondenter hade åtminstone någon gång hamnat i en sådan situation, där svenska behövs. Samtidigt måste jag påpeka att det fanns avsevärd variation i beskrivningarna. En del kunde ju beskriva en situation, där de använde eller var i kontakt med svenska språket, men de konstaterade på samma gång att de sällan råkade i sådana situationer (siffror inom hakparentes refererar till unika respondenter):

”en oikeastaan tarvitse; satunnaisesti tilaisuuksissa tm. kuulee, harvemmin joutuu kommunikoidaan ruotsiksi”

sv. ”jag behöver egentligen inte; slumpmässigt hör man i möten eller motsvarande, sällan är man tvungen att kommunicera på svenska” [19]

”Ei ole vielä oikein ollut mitään, ainoastaan sähköpostiin tulevia asiakirjoja on saattanut olla ruotsiksi, mutta niitäkin hyvin harvoja.”

sv. ”Det har ännu inte varit, endast dokument som har skickats/kommit till e-post har kunnat vara på svenska, men mycket sällan.” [91]

”Vastaaminen ruotsinkieliseen kirjeeseen tai puhelinsoittoon (erittäin harvoin)”

sv ”Att svara på ett svenskspråkigt brev eller telefonsamtal (mycket sällan)” [20]

En annan del kunde däremot lista flera olika slags situationer eller beskriva på ett annat sätt att de använde svenska mycket aktivt.

”Päätösten kirjoittaminen
hakemusten käsittely
lausuntojen lukeminen
s-posti”
sv. ”Beslutsskrivande
Ansökningsbehandlande
Läsande av utlåtanden
E-post” [53]

”Pohjoismainen yhteistyö (eri tason kokoukset), pohjoismaiset projektit, kokouksen pj.nä toimiminen tai jäsenenä oleminen, kirjeenvaihto, raportin kirjoittaminen jne.”
sv. ”Nordiskt samarbete (möten på olika nivåer), nordiska projekt, ordförandeskap eller medlemskap i mötet, brevväxling, rapportskrivande osv.” [86]

”Toimin assistenttina kolmelle henkilölle, joiden äidinkieli on ruotsi, joten kaikki työtilanteet heidän kanssaan tapahtuu ruotsin kielellä.”
sv. ”Jag arbetar som assistent till tre personer, vars modersmål är svenska, så alla arbetssituationer med dem sker på svenska språket.” [17]

Även om det inte frågades i detta sammanhang hur ofta man stöter på situationer, där svenska används i arbetsuppgifter, tog några respondenter upp det. Det fanns en bred skala i beskrivningar, för en del respondenter beskrev relativt detaljerat hur de hade varit i kontakt med svenska språket i arbetet, medan en del hade svarat fåordigt. Man kan inte framhäva någon typisk användningssituation, för beskrivningarna var mycket olika från varandra. Varierande beskrivningarna återspeglar sannolikt att användning av svenska språket beror på ens arbetsuppgifter vid inrikesministeriet samt att eventuellt tjänsteställningen kan spela en viss roll i svenskans användning.

Enligt beskrivningar används svenska språket mångsidigt i olika slags sammanhang vid inrikesministeriet. Beskrivningarna omfattade t.ex. (1) kontaktsituationer, som odefinierade kontaktsituationer, telefonsamtal och e-post, (2) läsande av olika slags material, (3) möten, (4) samtal, (5) skrivande, (6) kontakter med media, (7) översättning och lagberedning samt ett par övriga användningssituationer. Mest beskrevs situationer, där svenska behövdes i kontakt med nordiska respektive svenska kolleger, till Åland eller den svenskspråkiga kusten, men även i någon mån med medborgare eller i kundservice. Vanligtvis sker kontakt per telefon eller via e-post. Några respondenter hade inte specificerat, hur kontakt hålls.

”Yhteistoiminta-asiat Ahvenanmaan maakunnan edustajien kanssa.”
sv. ”Samarbetsärenden med representanter för landskapet Åland.” [71]

”Kansalainen soittaa ja kysyy jotain toimialaan kuuluvaa ruotsin kielellä”
sv. ”Medborgaren ringer och frågar på svenska språket om något som hör till sektorn” [12]

”yhteydenpito pohjoismaisiin/ruotsalaisiin kollegoihin”
sv. ”kontakt med nordiska/svenska kolleger” [61]

”Puhelimitse tulevat kyselyt; yhteydet Pohjoismaihin; yhteys suomenruotsalaisiin tarvittaessa”
sv. ”Förfrågan som kommer per telefon; kontakter till de nordiska länderna; kontakt till finlandsvenskar vid behov” [39]

Lika mycket nämndes användning av svenska språket i läsande av olika slags material som e-post, webbsida, brev, dokument, rapport, utredning, utlåtande, ansökan, anvisning, meddelande, utgivning, räkning osv. Värde att lägga märke till var att e-post läsande nämndes, men e-post skrivande på svenska språket var mer sällsynt eller nämndes inte i samma sammanhang.

”Sähköpostien lukeminen”
sv. ”E-post läsande” [10]

”Ruotsinkielisten asiakirjojen lukeminen ja rekisteröinti”
sv. ”Att läsa och registrera svenskspråkigt material” [59]

”Raportin luku”
sv. ”Att läsa en rapport” [5]

Som en typisk svenskanvändningssituation beskrevs även nordiska möten, där man samarbetade och diskuterade med nordiska kolleger samt verkade antingen som medlem eller ordförande. Dessutom nämndes förberedelser inför möten. Ett antal beskrivningar behandlade även ordnande av möten och hur svenska behövdes i arrangemangsuppgifter.

”Pohjoismaiseen yhteistyöhön liittyvä kokous”
sv. ”Ett möte som anknyter till nordiskt samarbete” [27]

”Pohjoismainen oman alan virkamiesyhteistyökokous ja siihen liittyvä ennakkovalmistautuminen”
sv. ”Ett nordiskt tjänstemannaföreningsmöte i mitt fackområde och förberedelser inför det” [65]

”Kansainvälisten kokousten käytännön järjestelyt. Useat kokoukset, mitä on järjestetty, ovat olleet pohjoismaisia kokouksia. Näiden järjestämisessä olemme käyttäneet ruotsia (esim. kutsukirjeen teko, osallistujien kanssa käyty kirjeenvaihto, itse kokouspaikalla tapahtunut käytännön järjestely jne.)”

sv. ”Praktiska arrangemang i anslutning till internationella möten. Flera möten som har anordnats, har varit nordiska möten. Vid anordnandet av dessa har vi använt svenska (t.ex. i skrivande av kallelsebrev, i brevväxling med deltagare, i praktiska arrangemang som skedde på mötesplatsen osv.)” [73]

Situationer som kanske anknyter nära till möten är samtal på svenska språket. Ett tiotal informanter gav en beskrivning på en situation, där de samtalar med antingen nordiska kolleger, svenskspråkiga arbetskamrater, kunder eller samarbetspartners. En informant preciserade att samtal med nordiska kolleger sker i nordiska eller internationella möten, men annars fanns det inga specifika beskrivningar t.ex. om kommunikationskanaler d.v.s. om samtalet skedde i telefon, ansikte mot ansikte, via någon annan kommunikationskanal eller möjligtvis via flera kanaler.

”Pohjoismaisten kollegoiden kanssa keskustelua pohjoismaisessa tai kansainvälisessä kokouksessa”
sv. ”Samtal med nordiska kolleger i ett nordiskt eller internationellt möte” [45]

”Keskustelut pohjoismaisten kollegoiden kanssa”
sv. ”Samtal med nordiska kolleger” [37]

Keskustelen työasioista tai muusta työtoverini kanssa joka on suomenruotsalainen koska osaamme molemmat kieltä.”
sv. ”Jag samtalar om arbete eller annat med min arbetskamrat som är finlandsvensk och vi båda kan språket.” [25]

Betydligt färre situationsbeskrivningar behandlade svenska språkets användning i skrivande av texter t.ex. jämfört med läsande av olika slags svenskspråkigt material. Skrivande nämns speciellt i kontakt som hålls via e-post, men e-post läsande nämndes ändå avskilt från skrivande i några beskrivningar. Några informanter beskrev att en typisk användningssituation var just e-post läsande, så det är svårt att säga om dessa personer också skrev e-post aktivt i sina arbetsuppgifter. Förutom e-post skrevs det anvisningar, webbuppdateringar, beslut, rapport, registreringar till system, automatsvar på e-post och dokument på svenska. Några gånger tog man upp lag- och propositionsförberedelser, så jag antar att skrivande av svenska behövs i dessa uppgifter.

”Lomien ja matkojen ja sijaisuuksien kirjaaminen kahdella kotimaisella [kielellä] järjestelmiin”
sv. ”Inskrivande av semestrar och resor och vikariat på de två inhemska [språken] i systemen” [60]

”[---] ohjeistuksen laadinta”
sv. ”[---] utarbetande av instruktioner” [1]

”Sähköpostin automaattinen vastausviesti poissaolotilanteissa on kirjoitettu myös ruotsin kielellä”
sv. ”Det automatiska svarsmeddelandet på e-post har också skrivits på svenska språket vid frånvarotillfällen” [23]

Något som jag själv inte hade tagit hänsyn till i situationsbeskrivningar i den tidigare frågan var kontakter med media. Ett par respondenter beskrev en typisk användningssituation, där en svenskspråkig journalist ringer och frågar någonting som anknyter till ministeriets verksamhet eller till ett aktuellt ämne eller eventuellt intervjuar informanten.

”Ruotsinkielinen toimittaja soittaa ja kysyy jotain ministeriön toimintaan liittyvää asiaa”
sv. ”En svenskspråkig journalist ringer och frågar någonting som anknyter till ministeriets verksamhet” [24]

”Ruotsinkielisen median haastattelu”
sv. ”Intervju av ett svenskspråkigt media” [47]

”toimittajan kysymys ajankohtaiseen aiheeseen liittyen, etsii esim. asiantuntijaa”
sv. ”journalistens fråga om ett aktuellt ämne, letar efter t.ex. en sakkunnig person” [66]

Översättande och granskande av texter var sällsyntare situationer, men lyftes fram i ett par beskrivningar. Propositioner, utlåtanden, lagförberedelser, lagstiftningsprojekt och annonser var materialen som poängterades i dessa sammanhang.

”lainsäädäntöhankkeet, ruotsinkielisten tekstien lukeminen ja tarkistus”
sv. ”lagstiftningsprojekt, läsande och granskande av svenskspråkiga texter” [93]

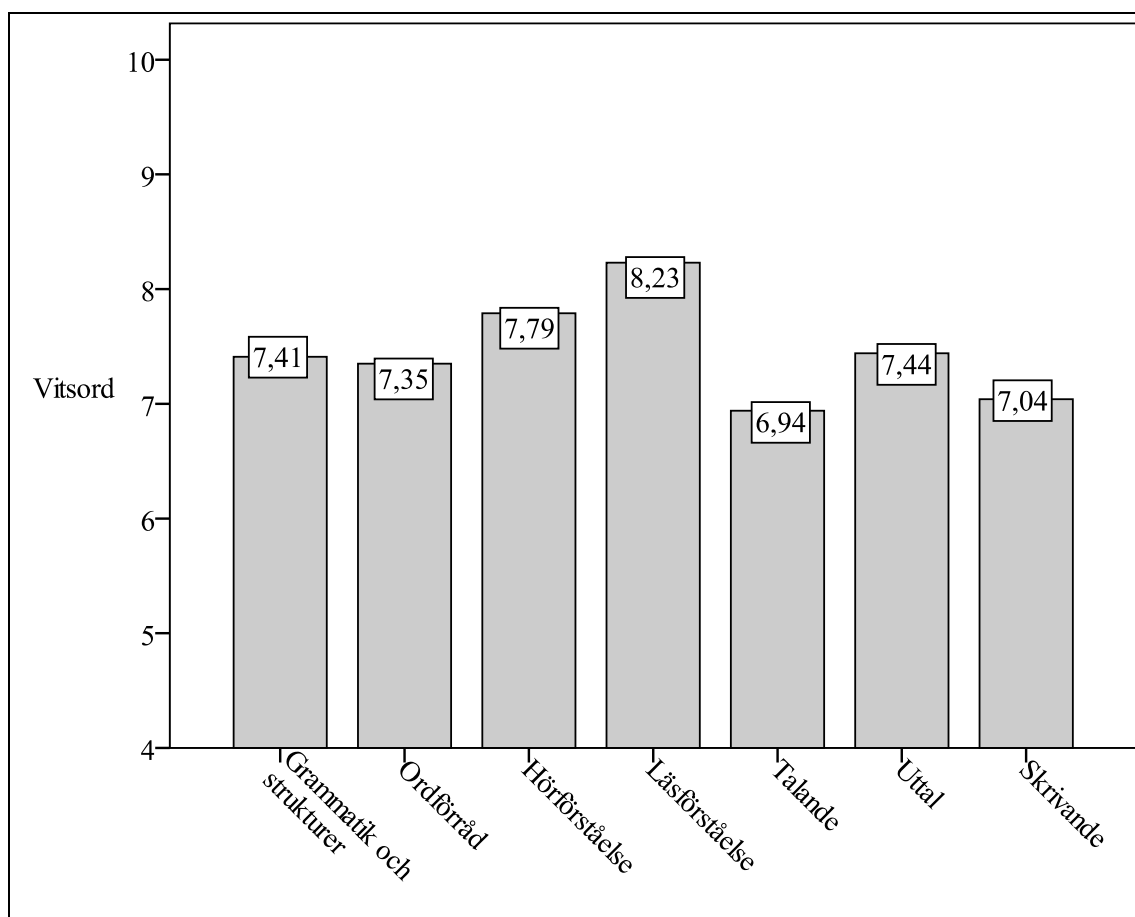
7 SVENSKKUNSKAPER HOS PERSONALEN VID INRIKESMINISTERIET

I enkätens andra del som behandlade kunskaper i svenska språket, frågade jag först om personalen hade avlagt språkexamina för statsförvaltningen eller allmänna språkexamina i svenska språket (frågorna 5 & 6 i enkäten, se bilaga 3). 59 % av respondenterna svarade på att de hade avlagt språkexamen för statsförvaltningen och 41

% att de inte hade avlagt examen i fråga. När det gällde den allmänna språkexamen i svenska språket, hade bara 8 % av respondenterna avlagt den. Resultatet är förväntat, för Fiilin (2007) konstaterar att de allmänna språkexamina har en marginell betydelse inom statsförvaltningen (se avsnitt 4.1).

7.1 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt respondenterna

Respondenterna ombads att själva bedöma sina kunskaper i svenska språket enligt språkfärdighetens olika delområden: grammatik och strukturer, ordförråd, hörförståelse, läsförståelse, talande, uttal och skrivande (fråga 7 i enkäten, se bilaga 3). Bedömning skedde genom skolvitsordskalan (4-10). Som *Figur 9* visar fick *läsförståelse* det högsta vitsordet, 8,23. Detta är förväntat, då läsande av arbetsdokument var en av de frekventaste arbetssituationerna, där svenska språket används vid inrikesministeriet (se *tabell 6*). Även *hörförståelse* bedömdes relativt god, för det genomsnittliga vitsordet var 7,79. *Figur 9* avslöjar att respondenterna gav de lägsta vitsorden till *talande*, 6,94 och *skrivande*, 7,04. Dessa delområden i språkfärdighet kräver aktivitet av språkanvändaren, för man behöver själv producera språket i tal eller i skrift. Kanske därför bedömde respondenterna dessa områden lägre än andra. De genomsnittliga kunskaperna i talande värderades litet under nöjaktiga (6,94). *Grammatik och strukturer* samt *ordförråd* låg däremellan med vitsorden 7,41 och 7,35. När det gällde *uttal*, var vitsordet ganska högt 7,44. Detta kan ses som lite förvånande, då skillnaden till vitsordet för *talande* (6,94) är påfallande stor.

Figur 9 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt respondenterna (N= 100)

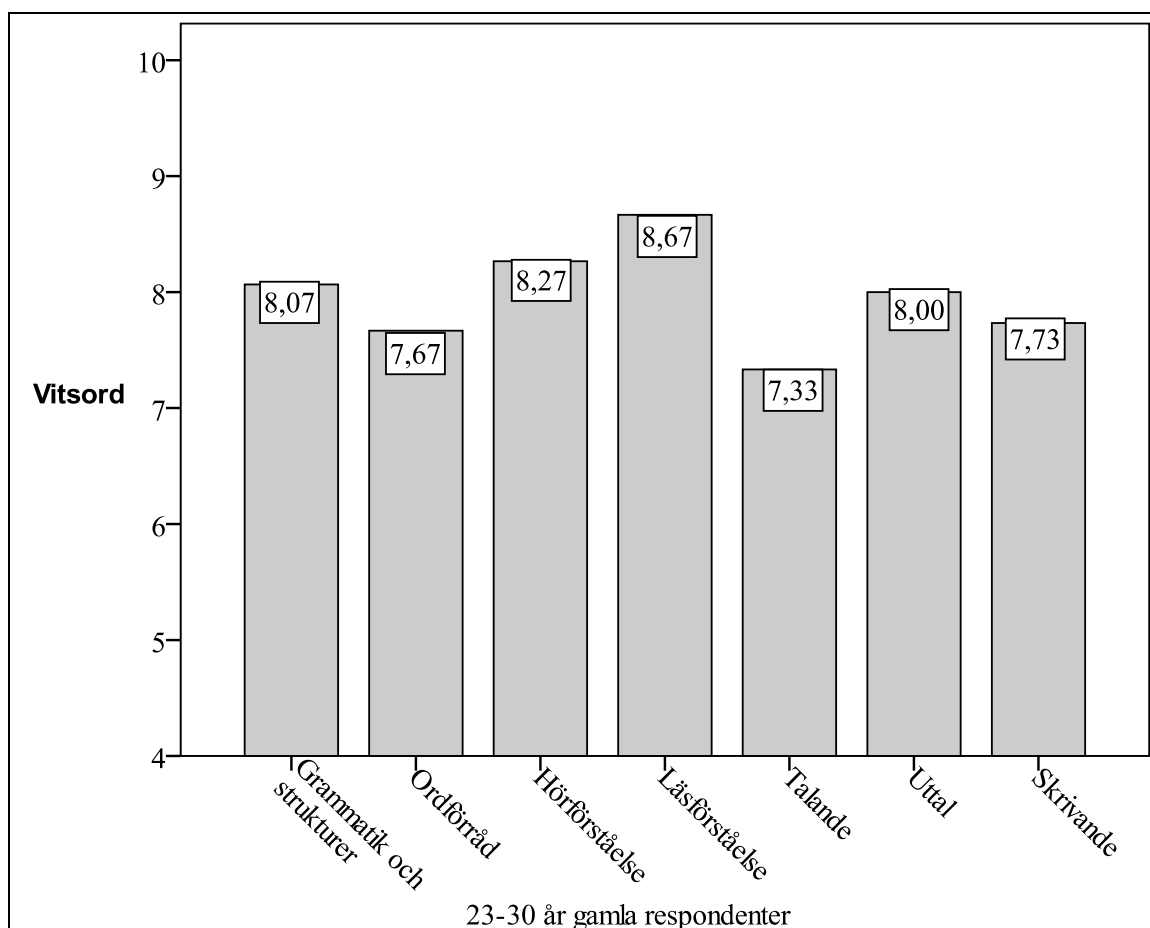
Enligt Sartoneva (1998, se avsnitt 3.1) är behov av svenskutbildning störst hos yngre generationer och minst i äldre åldersgrupper. Även Horppu och Lehtonen fann att studerande själva upplevde att de inte hade sådana svenskkunskaper som krävs av en statlig tjänsteman som arbetar i ett tvåspråkigt område och har avlagt högskoleexamen efter avläggandet av tjänstemannasvenskan vid universitet. Studerande ansåg att man inte klarar sig med sina svenskkunskaper i arbetslivet och därför ville de ha flera muntliga övningar på svenskurser (se 3.2). Ett par respondenter kommenterade just detta i slutet av enkäten, för de tyckte att unga och akademiskt utbildade hade svårigheter med svenskanvändning speciellt med fritt kommunicering eller skrivande:

”[---]Nuoremmat esittelijät, joilla akateeminen koulutus (VTM; OTM ym) eivät pysty juurikaan vapaasti kommunikoimaan ruotsiksi tai esim pitämään pöytäkirjaa. Pohjoismaisessa yhteistyössä skandinaavisista kielistä pidetään kiinni ja siksi alkaa olla todella vaikeaa löytää näihin kokouksiin sekä substanssin että skandinaavisia kieliä obs! osaavia ja ymmärtäviä henkilöitä.”
 sv. ”[---]Yngre föredragande som är akademiskt utbildade (PM; JM m.m.) kan nästan aldrig kommunicera fritt på svenska eller t.ex. föra protokoll. I nordiskt

samarbete håller man fast skandinaviska språk och därför börjar det vara mycket svårt att hitta personer som obs! kan och förstår både substansen och skandinaviska språk i dessa möten.” [50]

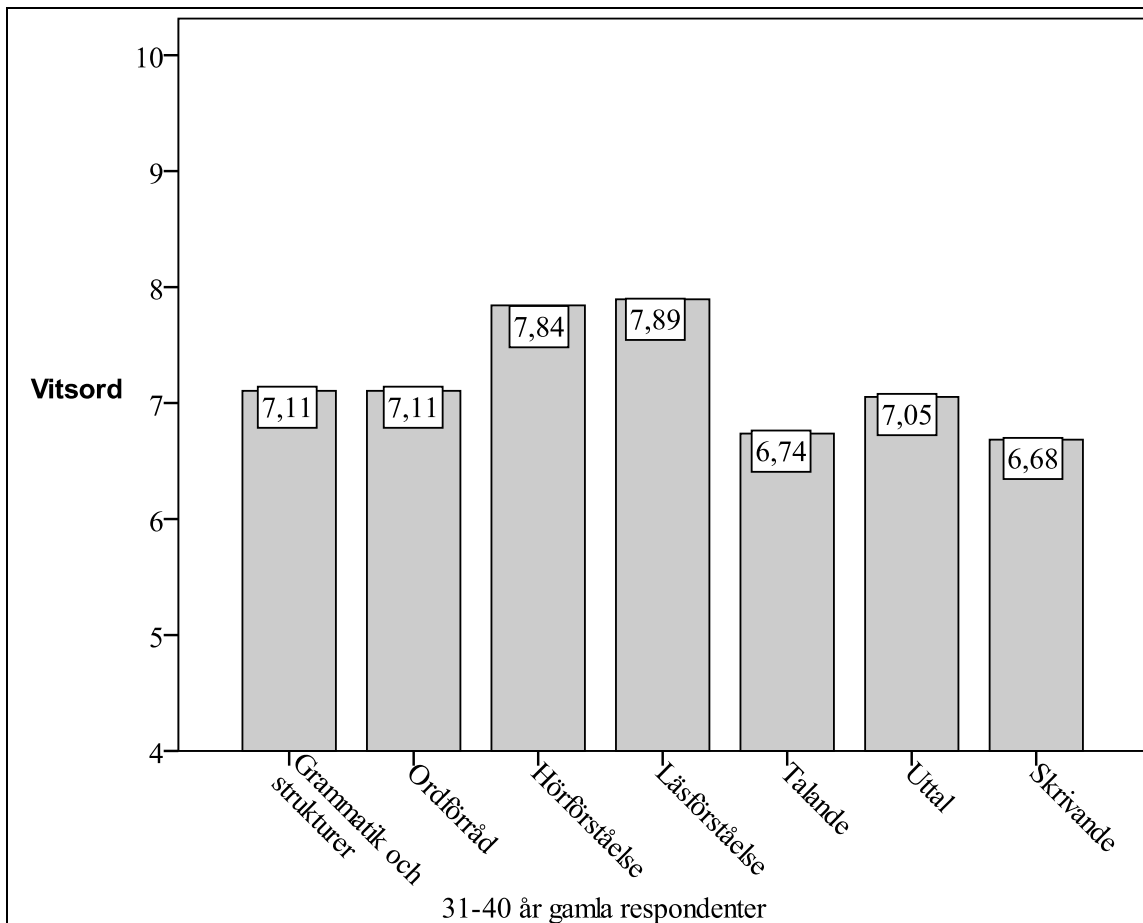
”[---]Nyt ei juuri löydy [---] nuorta väkeä, joka pystyisi hoitamaan pohjoismaista yhteistyötä kansallisen edustajan tasolla. Erilaisiin substanssiryhmiin osallistujia kuitenkin on, mutta niissä käytetään paljon englantia. Ministerikokous, pelastusylijohtajakokous, nordiskt departementsmöte ja NORDRED-valtiosopimukseen perustuva yhteistyö perustuu skandinaavisten kielien käyttöön. sv. ”[---]Nu finns det just inga [---] unga personer som kunde sköta nordiskt samarbete som nationell representant. I olika substansgrupper finns ändå deltagare, men i dessa använder man mycket engelska. Ministermöte, räddningskommendörmöte, nordiskt departementsmöte och samarbete som baserar sig på NORDRED-avtalet grundar sig på användning av skandinaviska språk.” [86]

På grund av dessa intressanta forskningsresultat och kommentarer granskas härnäst hur olika åldersgrupper bedömde sina svenskkunskaper i språkfärdighetens olika delområden. Den yngsta åldersgruppen, 23–30 år gamla värderade sina svenskkunskaper bättre i alla delområden jämförda med vitsorden av hela respondentgruppen (se *figur 10*). *Grammatik och strukturer, ordförråd, hörförståelse, uttal och skivande* bedömdes alla goda och *läsförståelse* till och med bättre än god, 8,67. Talande ansågs vara på nöjaktig nivå (7,33). Det är möjligt att den yngre generationen känner sig behärska språket litet bättre än övriga eftersom det inte har passerat många år från studietiden. De yngsta respondenterna tycker själv att de har goda kunskaper i svenska, vilket strider mot kommentarerna om de ungas svaga svenskkunskaper vid inrikesministeriet (se kommentarerna ovan).

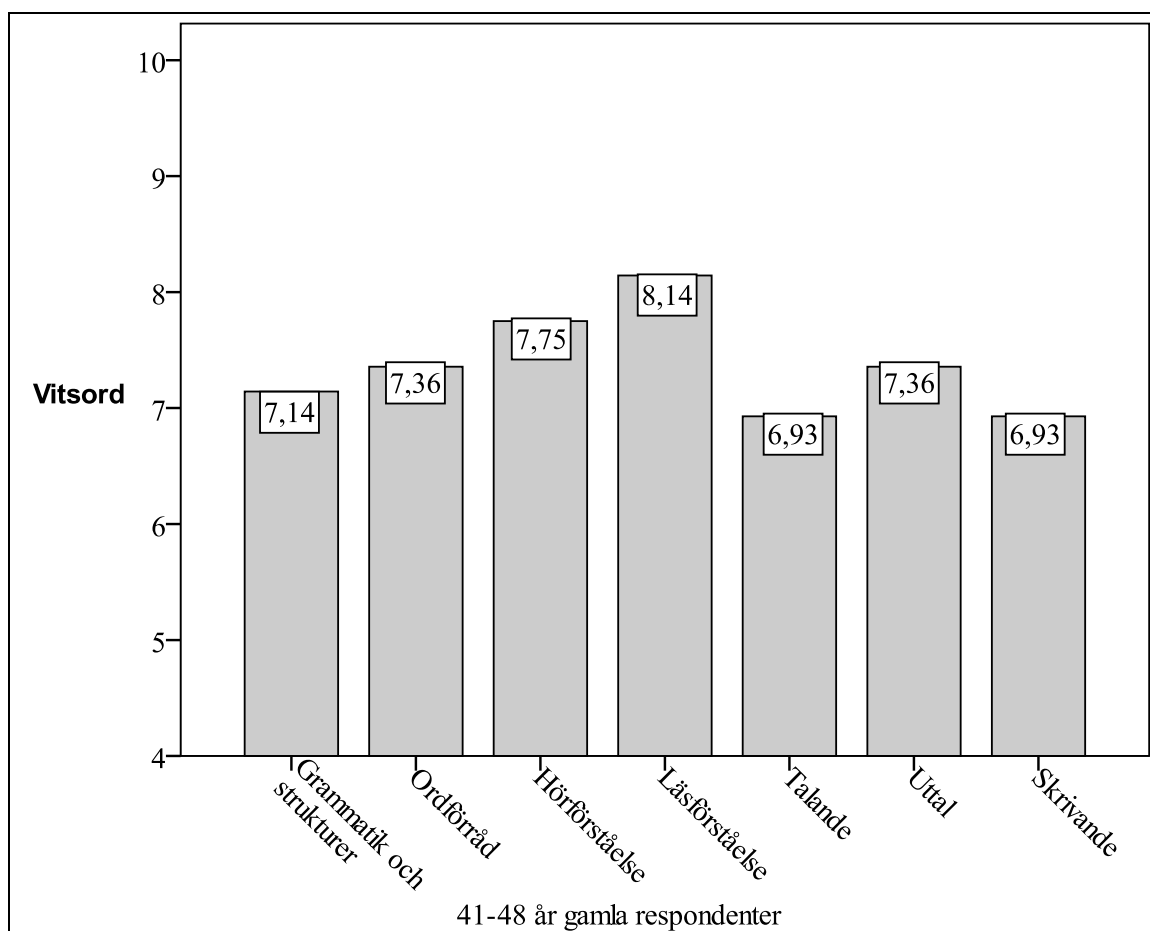
Figur 10 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt 23–30 år gamla respondenter (N= 15)

Vid betraktande av 31–40 år gamla är vitsorden inom alla delområden sämre vid jämförelse med hela respondentgruppen. Som figur 11 avslöjar bedömdes *talande* och *skrivande* litet under det nöjaktiga vitsordet 7. *Grammatik och strukturer* och *ordförråd* fick vitsordet 7,11 och *uttal* 7,05. *Läs- och hörförståelse* var delområden som värderades nästan 8, nämligen 7,89 och 7,84. De lägre vitsorden i denna grupp kunde bero på det att några år har gått från studietiden och därför är svenska språket inte längre i färskt minne. Dessutom var användningsfrekvensen av svenska språket i arbetet i denna åldersgrupp mindre än i andra åldersgrupper (se tabell 5).

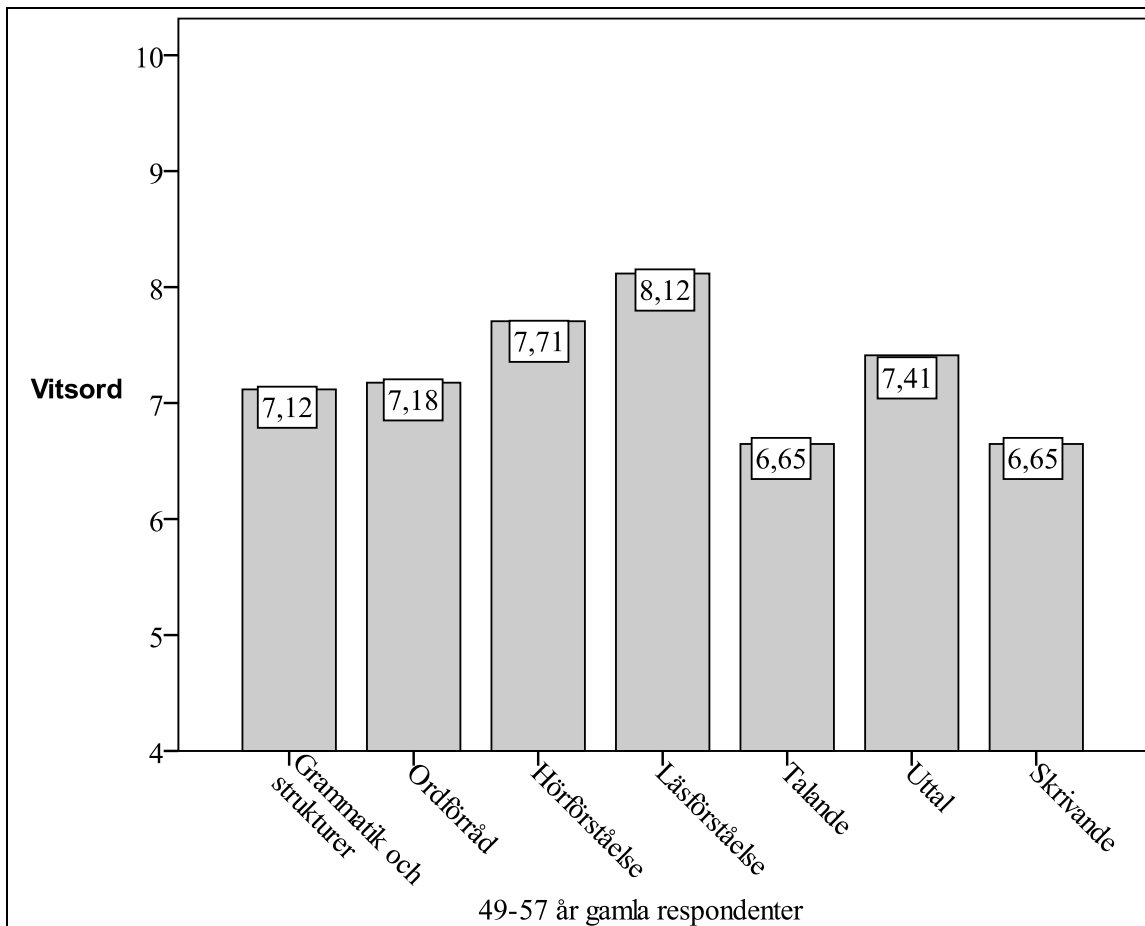
Figur 11 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt 31–40 år gamla respondenter (N= 19)

Hos respondenter i åldersgruppen 41–48 är vitsorden i nästan alla delområden litet mindre än hos alla respondenter med undantag av *ordförråd*, vilket fick vitsordet 7,36. *Grammatik och strukturer* (7,14), *talande* (6,93), *uttal* (7,36) och *skrivande* (6,93) värderas vara nöjaktiga (se figur 12). Hör- och läsförståelse fick goda vitsord (7,75 och 8,14). Vitsorden i denna grupp är ändå generellt litet högre än i den yngre gruppen, 31–40-åriga (se figur 11).

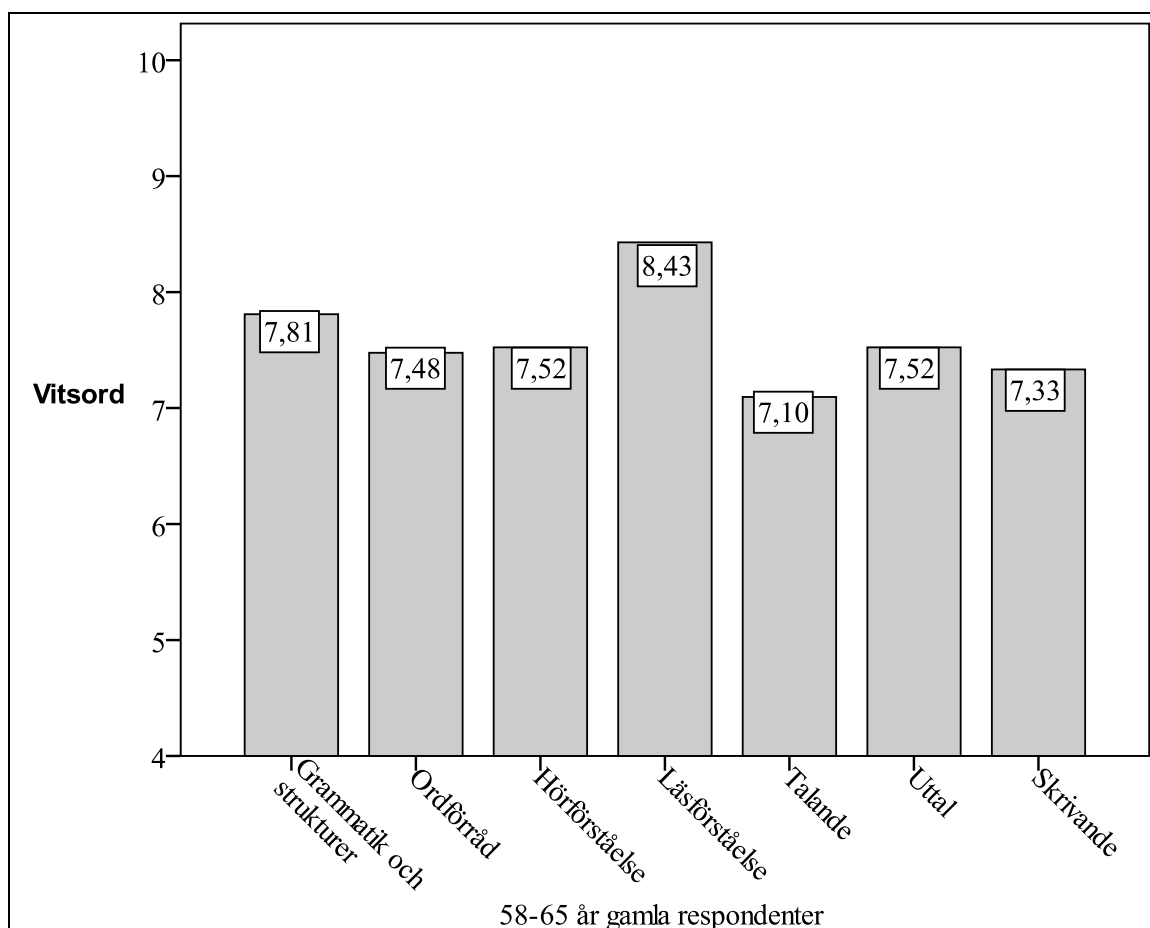
Figur 12 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt 41–48 år gamla respondenter (N= 28)

När det gällde 49–57 år gamla respondenter, bedömde de sina kunskaper litet under vitsordet 7 i *talande* (6,65) och *skrivande* (6,65). Vitsordet i *läsförståelse* var det bästa, alltså 8,12, men även *hörförståelse* var nära vitsordet 8, nämligen 7,71. *Grammatik och strukturer*, *ordförråd* och *uttal* bedömdes nöjaktiga (se figur 13).

Figur 13 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt 49–57 år gamla respondenter (N= 17)

Den äldsta åldersgruppen 58-65 bedömde sina svensk-kunskaper i flera delområden goda. *Grammatik och strukturer* (7,81), *hör-förståelse* (7,52) och *uttal* (7,52) bedömdes nära vitsordet 8. *Läsförståelse* fick det högsta vitsordet 8,43. *Talande* och *skrivande* bedömdes litet över vitsordet 7 (7,10 och 7,33), vilket kanske är naturligt eftersom svenska används mest just i denna åldersgrupp (se figur 14).

Figur 14 Kunskaper i svenska språkets delområden enligt 58–65 år gamla respondenter (N= 21)

Språkkunskapernas nivå och dess uppehållande speciellt vid äldre år kommenterades i slutet av enkäten. Inlärningssvårigheter togs även fram, för det nämndes att det var jobbigt att lära sig främmande språk i vuxen ålder när flera år hade gått från skoltiden. Dessutom var det svårt att hålla den lärda nivån när man behövde svenska bara några gånger om året.

”Jotta ruotsia voi ja uskaltaa käyttää työtehtävissä, tulee kielitaidon olla melko korkealla tasolla. Varsinkin jos on kyse ohjauksesta ja neuvonnasta, jolla voi olla kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyviä vaikutuksia.”

sv. ”För att kunna och våga använda svenska i arbetsuppgifter, måste språkkunskaperna vara på en relativt hög nivå. Speciellt om det gäller handledning och rådgivning som kan ha inverkan på medborgarnas rättigheter och skyldigheter.” [41]

”Koulussa ei minun aikanani opeteltu puhumaan ruotsia tai vieraita kieliä. Sen oppiminen aikuisella iällä on työlästä, varsinkin 40 vuotta koulun päättymisestä.”

sv. ”När jag var i skolan, lärde man sig inte att tala svenska eller främmande språk. Att lära sig i vuxen ålder är jobbigt, speciellt 40 år efter skolans avslutande.” [83]

”Kielitaito ei ole voinut pysyä opitulla tasolla, koska en ole tarvinnut sitä työssä 37 vuoden aikana kuin muutaman kerran vuodessa.”

”Man kan inte hålla språkkunskaperna på den lärda nivån eftersom jag inte har behövt de under 37 år än bara några gånger om året.” [86]

7.2 Behov av bättre svenskkunskaper i språkfärdighetens olika delområden

Personalen tillfrågades om de upplevde att de behöver bättre kunskaper i sitt arbete i några av de förutnämnda delområdena (fråga 8 i enkäten, se bilaga 3). Behovet av bättre svenskkunskaper var störst vad gäller området *ordförråd* (67 % *ja*-svar), *talande* (60 % *ja*-svar) och *skrivande* (55 % *ja*-svar). Problemområdena hos tjänstemän var desamma i Sinkkonens undersökning (se avsnitt 3.3). Det verkar så att respondenterna har tillräckliga kunskaper i läsande av svenskspråkiga texter, för 64 % av respondenterna kände sig inte behöva bättre kunskaper i läsande (se *tabell 7*). Annars fördelades respondenterna relativt jämnt vad gäller, *ja* och *nej*, vid granskning av olika delområden. Behov av bättre kunskaper i vissa delområden förefaller vara bunden till vitsorden som respondenterna gav till sina kunskaper i svenska språkets delområden. Talande, skrivande och ordförråd fick de lägsta vitsorden och resultaten visar att behov av bättre kunskaper just är störst i dessa delområden. På motsvarande sätt var behovet minst i läsförståelse som fick det bästa vitsordet.

Tabell 7 Behov av bättre svenskkunskaper i språkfärdighetens delområden

		%
Grammatik och strukturer	<i>Ja</i>	43,0
	<i>Nej</i>	57,0
Ordförråd	<i>Ja</i>	67,0
	<i>Nej</i>	33,0
Hörförståelse	<i>Ja</i>	44,0
	<i>Nej</i>	56,0
Läsförståelse	<i>Ja</i>	36,0
	<i>Nej</i>	64,0
Talande	<i>Ja</i>	60,0
	<i>Nej</i>	40,0
Uttal	<i>Ja</i>	40,0
	<i>Nej</i>	60,0
Skrivande	<i>Ja</i>	55,0
	<i>Nej</i>	45,0

Svenskkunskaper och språkkunskaperna i allmänhet var ett mycket populärt tema för kommentarerna i enkäten. Det funderades på bl.a. behov av svenskkunskaper i tjänstemans arbete, betalning av språktillägg för svenskkunniga och anställning av svenskkunniga personer. Några konstaterade ändå att svenskspråkiga uppgifter mest hänvisades till tjänstemän som hade svenska som modersmål eller som kunde flytande svenska.

”Voisi pohtia, tarvitseeeko jokainen ministeriön virkamies hyvän ruotsin kielen taidon, jotta ruotsinkielisten oikeudet oman äidinkielen käyttöön toteutuisivat. Työnantaja voisi hoitaa asian helpomminkin palkkaamalla tarvittavan määrän ruotsin kielen taitajia.”

sv. ”Man kunde fundera på om var och en tjänsteman vid inrikesministeriet behövde goda kunskaper i svenska så att de språkliga rättigheterna av svenskspråkiga skulle förverkligas. Arbetsgivaren skulle kunna sköta ärendet lättare med att anställa ett nödvändigt antal svenskkunniga.” [5]

Virkamiesruotsinkielentaito vaaditaan jokaiselta valtion virkamieheltä tapaa hän sitten ainuttakaan ruotsinkielentaitoista henkilöä vuodessa. Parempi olisi keskittää yhteydenpito ruotsinkielentaitoisille, joille taidoista voitaisiin maksaa eri lisä kuin vaatia ”turhaa” kielitutkintoa.”

sv. ”Tjänstemannasvenskkunskaper krävs av var och en statlig tjänsteman möter han då en enda svenskkunnig person om året. Det vore bättre att koncentrera kontakten till svenskkunniga som man skulle betala ett skilt tillägg än kräva ett ”onödigt” språkexamen.” [23]

”Ruotsin kielen taitovaatimus Rajavartiolaitoksen virkamiehillä on aivan liian korostunut; laki on tässä mielessä liian vaativa.”

sv. ” Krav på svenskkunskaper hos tjänstemän vid Gränsbevakningsväsendet betonas alldeles för mycket; lagen är i detta avseende för krävande.” [62]

”Ruotsin kielen hyvin taitavia pitäisi olla ministeriössä enemmän.”

sv. ”Personer som har goda kunskaper i svenska borde vara flera vid ministeriet.” [100]

”[---]Ruotsinkieliset tehtävät osoitetaan pääosin äidinkieleltään ruotsinkielisille tai niille virkamiehille joiden tiedetään osaavan sujuvaa ruotsia.”

sv. ”[---]Svenskspråkiga uppgifter riktas huvudsakligen till personer som har svenska som modersmål eller till de tjänstemän som veterligen kan flytande svenska.” [81]

7.3 Deltagande i svenskutbildning vid inrikesministeriet

Personalen vid inrikesministeriet frågades om arbetsgivaren hade erbjudit utbildning i svenska språket (fråga 9 i enkäten, se bilaga 3). 74 % av respondenterna svarade att det

hade erbjudits svenskutbildning och andelen av respondenterna som det inte hade erbjudits var följaktligen 26 % (se *tabell 8*).

Tabell 8 Erbjudandefrekvensen av svenskutbildning

	f	%
<i>Ja</i>	74	74,0
<i>Nej</i>	26	26,0
Totalt	100	100,0

I detta sammanhang utreddes även om man hade *deltagit* i svenskutbildning som ministeriet anordnade (fråga 10 i enkäten, se bilaga 3). Andelen svar fördelade sig så att 30 % av respondenterna hade deltagit i svenskundervisning medan 70 % däremot inte hade gjort det (se *tabell 9*).

Tabell 9 Deltagandefrekvensen i ministeriets svenskutbildning

	f	%
<i>Ja</i>	30	30,0
<i>Nej</i>	70	70,0
Totalt	100	100,0

När man ännu kvantitativt granskar gruppen som det hade erbjudits svenskutbildning, visar det sig att 40,5 % av respondenterna i denna grupp hade deltagit i den erbjudna utbildningen och att 59,5 % av respondenterna inte hade deltagit (se *tabell 10*). I den nyaste berättelsen av statsrådet (2009, 79) konstateras att tjänstemannaledningen inte tar tillräckligt ansvar för personalens språkkunskaper. Det uppmuntras nog till upprätthållande av språkkunskaperna, men det slutgiltiga beslutet om deltagandet i språkkurser gör tjänstemannen själv. Kurserna fokuserar sällan uttryckligen på yrkesvokabulär. Det verkar så att resultatet i denna undersökning just återspeglar denna frivillighet. 74 % av respondenterna hade blivit erbjudna svenskutbildning men så hög andel som 59,5 % av dessa hade inte tagit emot detta erbjudande.

Tabell 10 Deltagandefrekvensen i den erbjudna svenskutbildningen

	f	%
<i>Ja</i>	30	40,5
<i>Nej</i>	44	59,5
Totalt	74	100,0

Korta motiveringar efterfrågades av de respondenter som inte hade deltagit i ministeriets svenskutbildning. Ungefär en tredjedel av dessa respondenter upplevde att de inte hade något behov av svenskutbildning. Några konstaterade att de inte behöver svenska i arbetet eller att de redan har tillräckliga kunskaper i svenska. Cirka en femtedel motiverade att de inte hade tid att delta i kurser eller att de erbjudna tidpunkterna för svenskurser var olämpliga. Några respondenter skrev att de inte hade blivit erbjudna svenskutbildning eller att de är omedvetna om att sådana kurser anordnas. Ett par kommentarer rörde att man ansåg att de erbjudna kurserna inte motsvarade deras behov med tanke på antingen innehållet eller nivån. Det fanns ett par önskemål såsom grundkurser i svenska och kurser som betonar författningsberedning. Bland respondenter fanns det även några som nyligen hade blivit anställda, så svenskutbildning inte ännu hade varit aktuell för dem.

De respondenterna som hade deltagits i svenskutbildning ombads att uppge året för deltagandet. Hälften av dessa respondenter hade deltagit i utbildning under de tre sista åren 2008-2010. Tre respondenter hade deltagit tidigare under 2000-talet. På 1990-talet var svenskutbildning aktuell för fem anställda och på 1980-talet däremot för två respondenter. Fem respondenter kom inte ihåg året för deltagandet.

Svenskutbildning vid inrikesministeriet, förmännens uppmuntran till det och utbildningens anordnande hade väckt tankar hos respondenter, för temat behandlades i enkätens kommentarfält:

”Tärkeä aihe esille otettavaksi. Harmillista, että ministeriön kielikoulutus lopetettiin, sillä viikoittaiset oppitunnit olivat omiaan aktivoimaan ruotsin kielen käyttöä.”
sv. ”Ett viktigt tema att ta upp. Det är harmligt att språkutbildning vid ministeriet avslutades, för lektionerna per vecka var ägnade för att aktivera svenskanvändning.”
[4]

”Ministeriössä tehtävässä asiantuntijatyössä ruotsin kielen taito on erittäin tärkeä ja työnantajan olisi hyvä tukea sen kehittymistä.”

sv. ”I sakkunnigt arbete vid ministeriet är svenskkunskaper mycket viktiga och det vore bra för arbetsgivaren att stöda förbättring av kunskaper.” [6]

”Ruotsin kieli on tarpeellinen kansalaistaito, mutta koulutusvelvollisuuden säilyttäminen työnantajalle on järkevää ainoastaan niiden tehtävien osalta, jossa ruotsin kielen taito on jatkuvaa”

sv. ”Svenska språket är en nödvändig medborgarfärdighet, men bevarande av utbildningsskyldighet till arbetsgivaren är meningsfullt endast i uppgifterna som fortlöpande kräver svenskkunskaper.” [18]

”Ministeriössä lopetettiin kielikurssit 2010. Henkilöstön kehitys ilmoittaa, että johdolle räättälöidään tehokursseja. Ongelmia on kolme. Yksikään johdon edustaja ei tällä hetkellä näyttäyty tilanteissa, jotka edellyttäisivät sujuvaa ruotsinkieltä. Kymmenet virkamiehet joutuvat näihin tilanteisiin jatkuvasti. Suomenruotsalaiset eivät hakeudu tällaisiin tehtäviin ja ne joudutaan hoitamaan suomenkielisten voimin. Pienellä säästöllä on käynnistetty kehitys, jonka tulokset näkyvät vuosien päästä. Koomisinta on, että päätös tehtiin RKP:n pitäessä hallussa toista ministerin paikkaa.”

sv. ”Språkurserna avslutades vid ministeriet år 2010. Personalutvecklingen meddelar att man skräddarsyr intensivkurser för ledningen. Det finns tre problem. Ingen av ledningens representanter visar sig för tillfället i situationer som skulle förutsätta flytande svenska. Tiotals tjänstemän hamnar i dessa situationer fortlöpande. Finlandssvenskarna söker sig inte i sådana här uppgifter och de måste skötas med finskspråkigas krafter. Med en liten besparing har man startat en utveckling, vars resultat syns efter år. Det mest komiska är att beslutet fattades när SFP förfogade över den andra av ministrernas platser.” [27]

”Toivoisin lisää ruotsin kielen koulutusta ja kannustusta sen käyttämiseen esimiesten taholta.”

sv. ”Jag önskar mer svenskutbildning och uppmuntran att använda det från förmännens håll.” [43]

”Hyvä, että asiaa tutkitaan. Valtionhallinnossa periaatteessa edellytetään ruotsin kielen taitoa, mutta sitä ei kuitenkaan testata eikä opiskeluun kannusteta.”

sv. ”Det är bra att man undersöker ämnet. I statsförvaltningen förutsätts i princip svenskkunskaper, men de testas ändå inte och man uppmuntrar inte till studier.” [74]

”Koulutusta tulisi olla jatkuvasti tarjolla”

sv. ”Man skulle erbjuda utbildning fortlöpande” [75]

7.4 Behov av extra utbildning i svenska språket

Till sist frågades i denna del om personalen upplevde att de behöver extra utbildning i svenska språket. Gruppen av respondenterna fördelade sig relativt jämnt, för 56 % av respondenterna känner sig behöva extra utbildning i svenska språket medan 44 % inte gör det. Det är värt att notera att över hälften av respondenterna upplever att de behöver svenskutbildning, även om man kunde anta på basis av resultat i användningsfrekvensen att svenska behövs relativt sällan vid inrikesministeriet (se avsnitt 6.1.). Respondenterna ombads även att motivera sitt svar oberoende av om svaret var *ja* eller *nej*.

Motiveringarna var mycket varierande i båda svarsgruppen, men vissa likheter i svaren kan man i alla fall hitta inom de två svarsgruppen.

De 56 procenten av respondenterna som upplevde att de behöver extra svenskutbildning, motiverade sitt behov t.ex. med att de inte klarar sig i sina arbetsuppgifter med sina nuvarande kunskaper eller att de skulle klara sig bättre med hjälp av svenskutbildning. Det även listades arbetssituationer eller delområden, där det behövdes bättre kunskaper t.ex. i skrivande av olika slags anvisningar och kontaktmeddelanden, diskussioner, kundservice, grammatik, rättskrivning, läsförståelse av lagtexter, terminologi och det administrativa ordförrådet. Några respondenter saknade extra säkerhet i användning av svenska språket, speciellt i talsituationer. Ett par respondenter konstaterade att de ofta behövde svenska i arbetet och att de redan hade goda kunskaper, men det finns dock behov av extra träning. Ett par extra kommentarer om behov av fortutbildning i svenska språket fanns i slutet av enkäten:

”Haluaisin parantaa ruotsin taitoani. Tiedän, että osaisin kieltä, jos tuota kielitaitoa vähän herättelisi. Voisin kyllä mennä kurssille, mutta taidan olla niin surkea, etten kehtaa ;)

Jonkinlainen verkkokurssi voisi olla kiva kadonneen kielitaidon metsästyksessä”

sv. ”Jag skulle vilja förbättra mina kunskaper i svenska. Jag vet att jag kunde språket om jag skulle uppväcka mina språkkunskaper. Jag skulle kunna gå på en kurs, men jag tror att jag är så dålig att jag inte vågar ;)

En någon slags webbkurs skulle kunna vara kul vid jakt av de försvunna språkkunskaperna” [10]

”Ruotsinkielen keskustelukursseja tulisi järjestää säännöllisin väliajoin, mutta ei hallinnonalan sanastoilla vaan enemminkin yleisillä, esim. ajankohtaisilla aiheilla, jotta puhumisen sujuvuus lisääntyisi ja harjoittelu olisi mielekästä.”

sv. ”Samtalskurser i svenska språket borde anordnas med jämna mellanrum, men inte med förvaltningsområdets vokabulär utan hellre med allmänna, t.ex. aktuella teman, för att talet skulle bli flytande och att övning skulle vara meningsfullt.” [72]

”Säädösvalmistelijoiden ruotsin kielen kurssi tarpeellinen (esim. osin etänä suoritettava)”

sv. De som bereder förordningar skulle ha nytta av en svenskkurs (t.ex. delvis som distansstudier)” [93]

Behovet av svenskutbildning motiverades även med fackliga och statliga saker. Några respondenter konstaterade att tjänstemannen bör kunna svenska på en sådan nivå att man också kan sköta sina arbetsuppgifter på svenska vid behov. Svenskkunskapernas betydelse betonades speciellt i det ökade nordiska samarbetet och i samtal med svenskspråkiga kolleger eller samarbetskamrater. Dessutom poängterades Finlands tvåspråkighet och framhövdes att kunskaperna i svenska är nödvändiga i den offentliga

förvaltningen. Det verkar så att behovet av att förbättra kunskaper i svenska språket, upplevs som skyldighet av en del av respondenterna.

Det var intressant att flera *ja*-respondenter kommenterade att de vill förbättra sina kunskaper i svenska språket även om de inte använder svenska aktivt i deras nuvarande arbetsuppgifter. Några respondenter nämnde att även om de inte just nu behövde svenska i arbetet, är det möjligt att man behöver svenskkunskaper i framtidens arbetsuppgifter. Det berättades om att svenskkunskaper är rostiga eftersom man inte hade behövt svenska efter skoltiden. Utan svenskanvändning och extra utbildning är det svårt att upprätthålla kunskaper och man glömmer språket snabbt, skrev en del av respondenterna. Den enklaste och vanligaste motiveringen till behovet av extra svenskutbildning var att man vill ha bättre kunskaper i svenska språket.

När det gäller de (44 %) som inte känner sig behöva extra utbildning i svenska språket, motiverades detta med redan tillräckliga kunskaper. Det beskrevs att man klarar sig utan problem i kommunikationssituationer och att man redan talar svenska flytande eller naturligt. Flera respondenter kommenterade att de inte behövde svenska språket i arbetet, så därför finns det inget behov av svenskutbildning heller. Man kommenterade även att engelska används och behövs mer i internationella sammanhang och i anslutning till detta ansåg några att det finns större behov av utbildning i engelska eller i ryska än i svenska. Ett par respondenter lyfte fram att svenskspråkiga kolleger kan sköta eller hjälpa med ärenden som kräver svenskkunskaper.

En annan slags motivering var även att man blir snart pensionerad eller att man är i sådan ålder att extra utbildning inte länge är ändamålsenligt. Ett par respondenter sade att de på egen hand förbättrar sina svenskkunskaper på fritiden med att läsa på svenskspråkiga texter eller med att titta och lyssna på svenskspråkiga tv-program. Onödigheten av extra svenskutbildning motiverades även med tidsbrist. Tre av dessa 44 respondenter hade svenska som modersmål, varför utbildning i svenska knappast var nödvändig.

7.5 Behov av extra utbildning i svenska språket enligt ålder

Resultaten i tidigare undersökningar om behov av språkkunskaper i arbetslivet visade att behovet är störst hos yngre generationer (se avsnitt 3.1). Det stämmer inte helt och hållet i denna undersökning, för behov av extra utbildning i svenska är näst minst i den yngsta åldersgruppen, 23–30 år gamla. 53,3 % av respondenterna i denna grupp känner sig inte behöva extra svenskutbildning. När man i stället granskar den näst yngsta gruppen, 31–40 år gamla, är behovet avsevärt stort då till och med 73,7 % av dem upplever att extra svenskutbildning vore nödvändig. 42,9 % av den äldsta åldersgruppen, 58–65 år gamla svarade att de behöver svenskutbildning. Behovet var alltså minst i denna grupp. Hos 41-48 och 49–57 år gamla var andelen *ja*-respondenter större, nämligen 57,1 % och 58,8 % (se *tabell 11*).

Tabell 11 Behov av extra utbildning i svenska enligt ålder

		Åldersgrupper				
		23-30	31-40	41-48	49-57	58-65
<i>Ja</i>	%	46,7	73,7	57,1	58,8	42,9
<i>Nej</i>	%	53,3	26,3	42,9	41,2	57,1
Totalt	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

8 SVENSKA SPRÅKET I ANSTÄLLNINGSSITUATIONER VID INRIKESMINISTERIET

Den sista huvuddelen i enkäten omfattade frågor om svenska språket i anställningssituationer (frågorna 12, 13, 14 & 15 i enkäten, se bilaga 3). Jag ville kartlägga om svenskkunskaper överhuvudtaget hade tagits hänsyn till vid anställning, om personalen hade bevisat sina svenskkunskaper med ett språkintyg och om de hade intervjuats på svenska språket. Dessutom frågades om svenskkunskaper hade testats på något annat sätt. Resultaten behandlas först för alla respondenternas del och därefter granskas respondenter som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor.

8.1 Beaktande av svenskkunskaper vid anställning

En av de huvudsakliga forskningsfrågorna i denna undersökning var hur kunskaperna i svenska språket hade tagits hänsyn till vid anställning. 58 % av respondenterna svarade på att svenskkunskaper hade tagits hänsyn till vid anställningen och 42 % att det inte hade tagits hänsyn till (se *tabell 12*). Det bör nämnas att dessa och följande andelar i detta avsnitt gäller alla respondenter d.v.s. även de som inte hade högskoleexamen som behörighetsvillkor och med andra ord de som inte hade några krav på svenskkunskaper.

Tabell 12 Beaktande av kunskaperna i svenska vid anställning

	f	%
<i>Ja</i>	58	58,0
<i>Nej</i>	42	42,0
Totalt	100	100,0

Därefter frågades om respondenterna hade bevisat sina kunskaper i svenska med ett språkintyg (fråga 13 i enkäten, se bilaga 3). Andelen *ja*-svar 48 % och *nej*-svar 52 %, så svaren delades mycket jämnt till de två svarsgrupperna (se *tabell 13*).

Tabell 13 Bevisande av svenskkunskaper med ett språkintyg

	f	%
<i>Ja</i>	48	48,0
<i>Nej</i>	52	52,0
Totalt	100	100,0

När det gällde intervjuande på svenska språket vid anställningssituationer, var det bara 10 % av respondenterna som hade blivit intervjuade på svenska (se *tabell 14*).

Tabell 14 Intervjuande på svenska språket vid anställning

	f	%
<i>Ja</i>	10	10,0
<i>Nej</i>	90	90,0
Totalt	100	100,0

Dessutom kartlades om kunskaperna i svenska språket hade testats på något annat sätt vid anställning. Nästan alla respondenterna svarade på att de inte hade blivit testade på något annat sätt. Ett par respondenter nämnde att intervjuaren hade ställt frågor om kunskaperna i svenska eller att intervjuaren hade bett dem om att beskriva deras svenskkunskaper, men dessa situationer hade tydligen inte skett på svenska språket. En respondent hade talat svenska på eget initiativ i arbetsintervjun.

8.2 Beaktande av svenskkunskaper vid anställning hos respondenter som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor

Femtiofem av respondenterna hade högskoleexamen som behörighetsvillkor vid tjänsteansökningstillfället, vilket innebär att de skall ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i finska samt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i svenska. När det var frågan om kunskaperna i svenska överhuvudtaget hade tagits hänsyn till på något sätt, svarade 65,5 % av dessa respondenter *ja* (se tabell 15).

Tabell 15 Beaktande av kunskaperna i svenska vid anställning hos respondenterna som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor

	f	%
<i>Ja</i>	36	65,5
<i>Nej</i>	19	34,5
Totalt	55	100,0

Enligt statsrådet sker kontrollerandet av språkkunskaper vid anställning oftast med att visa språkintyg (se avsnitt 4.4). Tabell 16 avslöjar att 63,6 % av respondenterna som

hade högskoleexamen som behörighetsvillkor bevisade sina svenskkunskaper med ett språkintyg. Det verkar så att kontrollerandet inte sker helt systematiskt även om myndigheten skall se till att tjänstemän har sådana språkkunskaper som deras arbetsuppgifter förutsätter, för 36,4 % hade inte visat ett språkintyg.

Tabell 16 Bevisande av svenskkunskaper med ett språkintyg hos respondenterna som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor

	f	%
<i>Ja</i>	35	63,6
<i>Nej</i>	20	36,4
Totalt	55	100,0

Tallroth (2007) anser att arbetsgivaren skall kontrollera att arbetssökande har faktiska språkkunskaper utöver språkintyg, t.ex. med att diskutera på språket i arbetsintervjun eller med att utarbeta en textöversättning. Även i rekommendationen som justitieministeriet gav år 2011 konstateras att kontrollerande av språkkunskaper med endast examensbetyg eller språkintyg inte alltid motsvarar kontrollerande av språkkunskaper som är stiftad i lagen, för de faktiska språkkunskaperna kommer i praktiken fram t.ex. med att intervjua arbetssökande på de språk som krävs eller med en översättningsuppgift (se avsnitt 4.4). Av *tabell 17* framgår att kontrollerande av de faktiska språkkunskaperna ännu är ovanligt, för endast 10,9 % av respondenterna med högskoleexamen som behörighetsvillkor hade intervjuats på svenska språket. En kommentar om kontrollerande av svenskkunskaper vid anställning:

”Riittävään ruotsin kielen taitoon osastolla tulisi ehdottomasti kiinnittää huomiota rekrytointitilanteessa. [---]”

sv. ”Tillräckliga kunskaper i svenska språket på avdelningen borde absolut beaktas i rekryteringssituationer. [---]” [86]

Tabell 17 Intervjuande på svenska språket vid anställning hos respondenter som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor

	f	%
<i>Ja</i>	6	10,9
<i>Nej</i>	49	89,1
Totalt	55	100,0

9 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

I denna pro gradu-avhandling utreddes användning av svenska språket, svenskkunskaper och beaktande av svenskkunskaper i anställningssituationer vid inrikesministeriet. Syftet med undersökningen var att få svar på följande forskningsfrågor:

1. Hur ofta och i vilka slags situationer används svenska språket i arbetet vid inrikesministeriet?
2. Hur bedömer personalen själv sina kunskaper i svenska språket?
3. Upplever personalen själv att de behöver extra utbildning i svenska språket?
4. Har svenskkunskaper kontrollerats vid anställning och på vilket sätt har det skett?

För att kunna svara på dessa forskningsfrågor, samlade jag in material med en elektronisk enkät som skickades till inrikesministeriet i februari 2011. Sammanlagt fyllde 100 anställda vid inrikesministeriet i enkäten (svarsprocent= 27,03). Jag analyserade svaren mestadels kvantitativt men även kvalitativa analyser av svar på öppna frågor gjordes. Resultaten presenterades med hjälp av tabeller och figurer som sammanfattade data av de valda svarsalternativen.

Resultaten visar att svenska språket på ett generellt plan används sällan vid inrikesministeriet, för i genomsnitt behövs det bara några gånger om året i arbetet. Situationer som kräver svenskanvändning är vanligtvis bundna till läsande antingen av kontaktmeddelanden eller av arbetsdokument. Olika slags samtalssituationer och skrivande av arbetsdokument är däremot sällsynta, för respondenterna råkar i sådana arbetssituationer mera sällan än några gånger om året. Respondenternas beskrivningar om typiska arbetssituationer för svenskanvändning omfattade kontaktsituationer (bl.a. e-post och telefonsamtal), läsande av olika slags material, nordiska möten, samtal och skrivande, men även kontakter med media och översättande av texter. Inställningen till svenskanvändning tycks också variera avsevärt från de som gärna använder svenska språket i arbetet till de som svarade på att de inte lyckligtvis behöver svenska i arbetet. Procentandelarna fördelade sig jämnt mellan de fem svarsalternativen.

Enligt respondenternas bedömningar är kunskaperna i svenska språket mestadels nöjaktiga. Läs- och hörförståelse bedömdes i genomsnitt goda, men de flesta delområdena d.v.s. grammatik och strukturer, ordförråd, uttal och skrivande värderades vara nöjaktiga. Kunskaperna i talande ansågs vara litet under nöjaktiga. Vid åldersgranskning var de medelvärdiga vitsorden i språkfärdighetens delområden speciellt hos den yngsta åldersgruppen (23–30 år gamla) samt hos de äldsta respondenterna (48–56 år gamla) litet högre med jämförelse till hela respondentgruppen. Behov av extra utbildning i svenska språket upplevdes störst bland 31–40 år gamla respondenter (73,7 %). Respondenterna upplevde att de behöver bättre kunskaper mest i ordförråd, talande och skrivande. Litet över hälften (56 %) av respondenterna kände sig behöva extra utbildning i svenska språket.

När det gäller kontrollerande av kunskaper i svenska språket vid anställning, verkar det så att kontrollerande inte sker helt systematiskt oberoende av om högskoleexamen är ett behörighetsvillkor på basis av resultaten i denna undersökning. Svenskkunskaperna hade beaktats av 58 % av respondenterna och 48 % hade bevisat svenskkunskaper med ett språkintyg. Endast 10 % hade intervjuats på svenska. Vid betraktande av de som hade högskoleexamen som behörighetsvillkor och därmed krav på *nöjaktiga* svenskkunskaper i tal och skrift hade svenskkunskaperna beaktats av 65,5 % av dessa respondenter. Av dessa hade 63,6 % bevisat svenskkunskaper med ett språkintyg, 10,9 % genom att de intervjuats på svenska och övriga på något annat sätt.

Tjänstemäns svenskkunskaper diskuteras mycket, för enligt språklag (423/2003, 10 §) har individen rätt att använda finska eller svenska i kontakter med statliga och tvåspråkiga kommunala myndigheter. På basis av denna undersökning råkar personalen i genomsnitt bara några gånger om året i situationer, där svenska språket behövs och dessa situationer är inte alltid förknippade med erbjudande av språklig service åt medborgare. Något som även ett par respondenter kommenterade i enkäten, är det värt att fundera på hur svenskkunskaperna upprätthålls om man i verkligheten behöver använda språket mycket sällan. När en servicesituation med en svenskspråkig medborgare någon gång uppstår, är det kanske omöjligt att försäkra förverkligande av språkliga rättigheter om myndigheten inte genast kommer ihåg svenska språket.

Några hade konstaterat i enkäten att svenskutbildning borde erbjudas fortlöpande, vilket enligt min åsikt är befogat när man just tar hänsyn till upprätthållande av svenskkunskaper. Beskrivningarna om typiska svenskanvändningssituationer visade att användningssätt och -frekvens av svenska språket är mycket uppgiftsrelaterad. Detta kunde eventuellt tas hänsyn till i ordnande av svenskutbildning så att språkkurserna skulle motsvara deltagarnas behov. Ordförråd var ett sådant område, i vilket respondenterna särskilt upplevde sig behöva bättre kunskaper. Även i motiveringarna om varför man behöver extra utbildning i svenska språket lyftes fram olika slags områden som önskades förbättra, från praktiska språkanvändningssituationer till kurser som anknyter till lagberedning eller administrativ vokabulär.

I fortsättningen skulle det löna sig att undersöka personalens motivation att förbättra svenskkunskaper. Resultat i denna undersökning visade att respondenterna fördelade sig relativt jämnt till de som upplevde behöva extra utbildning i svenska språket och till de som inte kände sig behöva. Onödigheten av extra utbildning motiverades bl.a. just med att man så sällan behöver svenska i arbetet. Bland de som upplevde behöva svenskutbildning var också sådana som inte ofta använde svenska språket i arbetsuppgifter, men de tog hänsyn till framtidens arbetsuppgifter och motiverade att svenskkunskaper möjligtvis kan vara viktiga i senare tjänster. Av dessa svar syns det att det finns olika sätt att förhålla sig till att förbättra svenskkunskaper.

Även om det står i språklagen att arbetsgivaren skall förvissa sig att personalen har de språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver, kontrollerar bara några ministerier språkkunskaper vid anställning. (Statsrådet 2009, 15.) Helt konsekvent tycks kontrollerandet inte heller ske vid inrikesministeriet om man granskar resultat i denna undersökning. När det är fråga om kontrollerande speciellt de faktiska svenskkunskaperna i anställningssituationer, verkar det ske slumpmässigt, för endast 10 % intervjuades på svenska språket. Detta kan påverka förverkligande av språkliga rättigheter, för de formella kunskaperna inte räcker till om arbetssökanden inte behärskar språket i praktiken. (Tallroth 2007, 17)

I denna avhandling granskades personalens svenskkunskaper och användningsfrekvens samt tangerades fullföljande av språkliga skyldigheter i kontrollerande av svenskkunskaper vid anställning. I framtida undersökningar kunde man koncentrera sig

mer på förverkligande av språkliga rättigheter i myndighetens arbete vid ministerierna så att man skulle utreda hur myndigheten upplever sådana situationer och om de känner till de språkliga rättigheter som förväntas av dem. Den språkliga servicen som ministerierna erbjuder kunde undersökas även ur medborgarens eller samarbetskamraternas synvinkel. Fokus i denna avhandling var vid inrikesministeriet, men det lönar sig att utreda svenska språkets roll även vid andra ministerier och eventuellt jämföra de med varandra.

LITTERATUR

- Airola, A. (2004). *Yritysten kielitaitotarpeet Pohjois-Karjalassa*. Joensuu: Norra Karelens yrkeshögskola.
- Ejlertsson, G. (1996). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. (2006). *Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi*. Tavastlands yrkeshögskola.
- Fiilin, U. (2007). Språkexamen i samband med studierna. I Leblay T. & Reuter, M. (red.), *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 100-107.
- Finlands Näringsliv EK. (2005). *Työelämän murros heijastuu osaamistarpeisiin. Osaavaa henkilöstöä yrityksiin*. [Online 30.7.2011] Tillgänglig http://www.sosiaaliala.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/191005_TyoelamanMurros.pdf
- Finlands Näringsliv EK. (2010). *Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009*. [Online 10.3.2011] Tillgänglig http://www.ek.fi/www/fi/tutkimukset_julkaisut/2010/6_ksa/Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf
- Herberts, K. (2009). *Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv. Språkbarometern/Kielibarometri 2008*. Vasa: Åbo Akademi, Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Horppu, R. (2005). *Akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito Helsingin yliopistosta valmistuneiden kuvaamana*. I Karjalainen, S. & Lehtonen, T. (red.), *Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana*. Helsingfors: Helsingfors universitet. Publikationer utgivna av Helsingfors universitetsförvaltning 13/2005.

- Horppu, R. & Lehtonen, T. (2003). *Monipuolinen kielitaito? Selvitys Helsingin yliopistosta valmistuneiden kieliopinnoista*. Helsingfors: Helsingfors universitet. Publikationer utgivna av Opintoasiainosasto, 22/2003.
- Inrikesministeriet (2008). *Sisäasiainministeriön yhdenvertaisuussuunnitelma 2009-2011*. Helsingfors. Publikationer utgivna av Inrikesministeriet, 37/2008. [Online 28.10.2008]. Tillgänglig [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E423E4FEEE788056C22575370045D11B/\\$file/372008.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E423E4FEEE788056C22575370045D11B/$file/372008.pdf)
- Justitieministeriet a. (2009). *En- eller tvåspråkiga myndigheter. Språklagen delar in myndigheterna i en- och tvåspråkiga kommuner och myndigheter*. [Online 19.10.2010]. Tillgänglig <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Kielilaki/Viranomaisetyksitaika-ksikielisia>
- Justitieministeriet b. (2009). *Ofta frågat. Frågor och svar om språklagen*. [Online 19.10.2010]. Tillgänglig <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Perussaannoksia/Kielilaki/Useinkysyttya>
- Justitieministeriet c. (2009). *Tjänstemännens språkkunskaper*. [Online 26.10.2010]. Tillgänglig <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Kielilaki/Virkamiestenkielitaito>
- Justitieministeriet d. (2011). *Suositus: Kielitaito ministeriöiden työhönotossa - säännöksiä ja työhönottoon liittyvä tarkistuslista*. [Online 14.3.2011]. Tillgänglig <http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIpptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=saate ja suositus työhönotosta.pdf&SSURIsscontext=Satellite Server&blobwhere=1296726216312&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>
- Karjalainen, S. & Lehtonen, T. (red.). (2005). *Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – Akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana*. Helsingfors: Helsingfors universitet. Publikationer utgivna av Helsingfors universitetsförvaltning 13/2005.

- Kommunförbundet (2010). *Svensk- och tvåspråkiga kommuner*. [Online 28.10.2010].
Tillgänglig
http://www.kommunerna.net/k_perussivu.asp?path=255;264;522;86413;19599;30127
- Lax, U. (2007). ”*Jag vill men kan inte alltid*”. *Kartoitus eri toimialoilla työtehtävissä tarvittavasta ruotsin kielen taidosta ja sen kehittämistarpeista Kokkolassa*. Licentiatavhandling. Karleby: Mellersta Österbottens yrkeshögskola.
- Leblay, T. (2007). Valtionhallinnon kielitutkintojen ja yleisten kielitutkintojen yhtäläisyyksiä ja eroja. I Leblay T. & Reuter, M. (red.), *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 93-99.
- Leblay, T. & Reuter, M. (red.). (2007). *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Niemi, H. (2008). *Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamiesruotsin merkityssisällöistä ja sen taitotasovaatimusosan toteutumisesta*. Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Nordqvist Palviainen, Å. & C. Jauhojärvi-Koskelo (2009). Mitt i brytpunkten: Finska universitetsstudenters åsikter om svenska. I Collin L. & Haapamäki S. (red.), *Svenskan i Finland 11*. Åbo: Åbo universitet, 125-133.
- Palviainen, Å. (2010). The Proficiency in Swedish of Finnish speaking University Students: Status and Directions for the Future. *Apples – Journal of Applied Language Studies, Vol. 4, 1, 2010, 3-23*.
- Reuter, M. (2007). Hur kan språkkunskap inhämtad genom studier och arbete ersätta examina? I Leblay T. & Reuter, M. (red.), *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 108-112.
- Sajavaara, A. (2000). *Virkamies ja vieraat kielet. Virkamiesten kielikoulutuksen arviointihankkeen loppuraportti*. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Centralen för tillämpad språkforskning.

- Sartoneva, P. (red.). (1998). *Vieraiden kielten osaaminen Suomessa – aikuisten kielitaidon arviointi*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Sinkkonen, M. (1997). *Valtionhallinnon henkilöstön kielitaidon riittävyys ja tarpeet kansainvälisessä yhteistyössä. Kielikoulutuksen vaikuttavuus – tutkimusprojektin osahanke*. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. Centralen för tillämpad språkforskning.
- Statsrådet. (2006). *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006*.
- Statsrådet. (2009). *Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009*.
- Tallroth, P. (2007). Kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista ja niiden merkityksestä viransaannin edellytyksenä. I Leblay T. & Reuter, M. (red.), *Valtionhallinnon kielitutkinnot – Språkexamina i reviderad form*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 16-25.
- Utbildningsstyrelsen. (2005). *Grunderna för språkexamina för statsförvaltningen*.
- Utbildningsstyrelsen. (2011). *Nationalspråkutredningen*. [Online 14.3.2011].
Tillgänglig i
http://www.oph.fi/download/131546_Nationalsprakutredningen.pdf
- Utbildningsstyrelsen a. (2010). *Utbildning och examina. Språkexamina. Allmänna examina. Almänna Språkexamina*. [Online 9.11.2010]. Tillgänglig
http://www.oph.fi/utbildning_och_examina/sprakexamina/allmanna_sprakexamina
- Utbildningsstyrelsen b. (2010). *Utbildning och examina. Språkexamina. Allmänna språkexamina. Beskrivning av färdighetsnivåerna*. [Online 9.11.2010].
Tillgänglig
http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/sprakexamina/allmanna_sprakexamina/beskrivning_av_fardighetsnivaerna
- Utbildningsstyrelsen c. (2010). *Utbildning och examina. Språkexamina. Allmänna examina. Om Språkexamina*. [Online 9.11.2010]. Tillgänglig

http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/sprakexamina/allmanna_sprakexamina/examenbroschyr

Utbildningsstyrelsen d. (2010). *Utbildning och examina. Språkexamina. Jämställande av allmänna språkexamina med språkexamina för statsförvaltningen*. [Online 9.11.2010]. Tillgänglig http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/sprakexamina/jamstallande_av_allmanna_sprakexamina_med_sprakexamina_for_statsforvaltningen

Utbildningsstyrelsen e. (2010). *Utbildning och examina. Språkexamina för statsförvaltningen. Beskrivning av färdighetsnivåerna*. [Online 9.11.2010]. Tillgänglig http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/sprakexamina/sprakexamina_for_statsforvaltningen/beskrivning_av_fardighetsnivaerna

Elektroniska källor

Webb a. (2010). *Tutkija: Suomi torsää vähäpätöisiin kirppukielisiin*. [Online 7.10.2010]. Tillgänglig http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/10/tutkija_suomi_torsaa_vahapatoisiin_kirppukielisiin_2035358.html

Lagar och förordningar

Finlands grundlag (731/1999). [Online 18.10.2010]. Tillgänglig <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

Förvaltningslag (434/2003). [Online 10.11.2010] Tillgänglig <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>

Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003). [Online 19.10.2010]. Tillgänglig <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030424>

Lag om likabehandling (21/2004). [Online 27.10.2010]. Tillgänglig <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040021>

Språklag (423/2003). [Online 18.10.2010]. Tillgänglig
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003). [Online 21.10.2010]. Tillgänglig
<http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2003/20030481>

BILAGOR

Bilaga 1: Beskrivning av färdighetsnivåerna i allmänna språkexamina
(Utbildningsstyrelsen b. 2010)

Beskrivning av färdighetsnivåerna

Högsta nivån

6

Förstår utan svårigheter alla typer av talat och skrivet språk. Små nyansskillnader i uttryck bereder endast sällan svårigheter. Talar och skriver mycket ledigt i en stil som är anpassad till situationen och kan uttrycka även mycket små betydelseskiftningar. Behärskar grammatiken och ordförrådet i nästan alla situationer och det är ovanligt med bristande behärskning av ord och strukturer.

5

Förstår längre tal som i normalt tempo förs ansikte mot ansikte eller t.ex. i TV och radio, även om detta ibland kräver en del koncentration. Förstår strukturellt och språkligt komplexa texter och samtida litteratur. Talar och skriver ledigt och klart om olika ämnen, men ovanliga ord och komplicerade satskonstruktioner kan bereda svårigheter. Vanligen behärskar examinandens grammatiken och kan använda den, liksom också ordförrådet, mångsidigt och väl.

Mellannivå

4

Förstår längre tal som i normalt tempo förs ansikte mot ansikte och samtal om allmänna ämnen samt tal bl.a. i TV och radio, men vissa detaljer kan bereda svårigheter. Snabbt talspråk och dialektalt språk kan vara svårt att förstå. Förstår utan svårigheter texter som handlar om allmänna företeelser, även om vissa nyansskillnader i texten kan gå förlorade. Reder sig rätt bra även i obekanta talsituationer. Kan skriva både privata och halvofficiella texter och framställa sina tankar så att de bildar ett logiskt sammanhang.

Kan i tal och skrift skilja på formell och informell stil. Behärskar den elementära grammatiken och basordförrådet bra.

3

Förstår längre talsekvenser och det centrala innehållet i många TV- och radioprogram om ämnet är någorlunda bekant. Förstår vanliga texter som inte kräver kännedom om ämnet. Tal i normalt tempo och krävande texter kan vålla svårigheter om talsekvensen är lång och ämnet främmande. Reder sig i vanliga praktiska talsituationer och kan skriva enkla sammanhängande texter om vanliga företeelser, även om grammatiska och terminologiska brister ibland stör läsrytmen. Behärskar ordförråd som är förknippat med vardagliga situationer och den elementära grammatikens centrala strukturer väl.

Grundnivå

2

Förstår tydligt och enkelt tal som handlar om vardagliga och bekanta ämnen. Har lätt att förstå korta enkla texter och begriper huvudpunkterna i texter som behandlar bekanta ämnesområden. Reder sig i rutinemässiga talsituationer som kräver ett enkelt informationsutbyte. Uttalet är dock bristfälligt. Kan skriva korta enkla texter om vardagliga företeelser, men texten kan vara osammanhängande. Behärskar den mest elementära grammatiken och det centrala basordförrådet.

1

Förstår enkla och elementära uttryck vid långsamt och tydligt tal som handlar om företeelser förknippade med det egna livet eller den omedelbara konkreta omgivningen. Kan hitta information i enkla texter. Reder sig i mycket enkla talsituationer, men talet är långsamt och mycket osammanhängande och uttalet är bristfälligt. Kan skriva mycket korta texter, dock med åtskilliga språkliga brister. Känner till det mest elementära ordförrådet och en del av den elementära grammatikens strukturer.

Bilaga 2: Beskrivning av färdighetsnivåerna i språkexamina för statsförvaltningen
(Utbildningsstyrelsen e. 2010)

Förmåga att använda finska/svenska i tal

	HÖRFÖRSTÅELSE	MUNTLIG FÄRDIGHET
UTMÄRKT	Förstår utmärkt väl alla typer av talat språk, också tal som hänför sig till krävande arbetsuppgifter. Små nyansskillnader eller ovanliga uttryck kan dock bereda vissa svårigheter.	Talar helt flytande och kan exakt och adekvat uttrycka även små nyansskillnader. I talet kan sporadiskt förekomma oidiomatiska drag. Talet är nästan på samma nivå som hos en person som har språket som modersmål.
GOD	Förstår tal i normalt tempo och kan följa med samtal och muntliga framföranden om olika slags ämnen. Dialektala drag, mycket snabbt taltempo, komplicerad framställning eller främmande ämnesområden kan försvåra förståelsen.	Reder sig i olika kommunikativa situationer och kan uttrycka sin sak klart och exakt på ett sätt som är anpassat till situationen. Talet är i huvudsak flytande och naturligt. Vissa strukturer, uttryck och nyanser avviker dock något från målspråket.
NÖJAKTIG	Förstår tal i normalt tempo som handlar om bekanta ämnesområden. Reder sig i vanliga rutinmässiga talsituationer, t.ex. i kundtjänst.	Kan ta initiativ i bekanta talsituationer, även om talet kan vara långsamt och uttalet och användningen av uttryck och strukturer avviker från målspråket. Avvikelserna hindrar dock inte kommunikationen.

Förmåga att använda finska/svenska i skrift

	LÄSFÖRSTÅELSE	SKRIFTLIG FÄRDIGHET
UTMÄRKT	Förstår utan svårighet alla typer av texter. Små nyansskillnader eller mycket ovanliga uttryck kan i viss mån bereda svårigheter.	Kan flytande skriva alla typer av texter, som arbetsuppgifterna förutsätter, också krävande texter, och anpassa dem till situationen och de förmodade läsarna. Skrivandet är nästan på samma nivå som hos en person som har målspråket som modersmål.
GOD	Förstår nästan utan svårighet många slags texter som har anknytning till arbetet, också krävande texter. Främmande ämnesområden, komplicerade uttryck eller nyansskillnader kan orsaka problem.	Kan skriva många slags texter som hänför sig till arbetsuppgifterna och behandla ämnet klart, ledigt och detaljerat. Kan i sina texter göra skillnad mellan formellt och informellt språkbruk. I fråga om vissa stildrag och svårbemästrade strukturer och uttryck kan det förekomma avvikelser från målspråket.
NÖJAKTIG	Förstår vanliga texter som hänför sig till det egna arbetet och kan uppfatta huvudpunkterna i dem. Texter vars ämnesområde är främmande eller som är språkligt krävande kan delvis bli oförstådda.	Kan skriva korta rutinmässiga texter i anslutning till arbetsuppgifterna som inte förutsätter omfattande och grundlig behandling av ämnet. Texten är i huvudsak förståelig, även om den innehåller språkfel och stilbrott.

Förmåga att förstå finska/svenska

	HÖRFÖRSTÅELSE	LÄSFÖRSTÅELSE
UTMÄRKT	Förstår utmärkt väl alla typer av talat språk, också tal som hänför sig till krävande arbetsuppgifter. Små nyansskillnader eller ovanliga uttryck kan dock bereda vissa svårigheter.	Förstår utan svårighet alla typer av texter. Små nyansskillnader eller mycket ovanliga uttryck kan i viss mån bereda svårigheter.
GOD	Förstår tal i normalt tempo och kan följa med samtal och muntliga framföranden om olika slags ämnen. Dialektala drag, mycket snabbt taltempo, komplicerad framställning eller främmande ämnesområden kan försvåra förståelsen.	Förstår nästan utan svårighet många slags texter som har anknytning till arbetet, också krävande texter. Främmande ämnesområden, komplicerade uttryck och fina nyansskillnader kan orsaka problem.
NÖJAKTIG	Förstår tal i normalt tempo som handlar om bekanta ämnesområden. Reder sig i vanliga rutinmässiga talsituationer, t.ex. i kundtjänst.	Förstår vanliga texter som hänför sig till det egna arbetet och kan uppfatta huvudpunkterna i dem. Texter vars ämnesområde är främmande eller som är språkligt krävande kan delvis bli oförstådda.

Bilaga 3: Följebrev och enkät

Hei!

Olen ruotsin kielen opiskelija Jyväskylän yliopistossa ja teen pro gradu-tutkimusta ruotsin kielen käytöstä sisäasiainministeriössä. Tarkoitukseni on selvittää, millaisissa tilanteissa ruotsin kieltä käytetään, miten henkilöstö itse arvioi ruotsin kielen taitonsa ja onko ruotsin kielen taitoa huomioitu työhön otettaessa. Työelämän ruotsin kielen taitoa ja tarvetta on tutkittu erityisesti yksityissektorilla ja kansainvälisissä yrityksissä, mutta valtionhallinto on sitä vastoin vähemmän tutkittu työympäristö.

Toivon, että osallistuisit tutkimukseeni ja siksi pyydän sinua ystävällisesti vastaamaan oheiseen elektroniseen kyselyyn. Kysely on lähetetty koko ministeriön henkilökunnalle ja se koskee erityisesti heitä, jotka ovat suorittaneet peruskoulutuksensa suomen kielellä. Voisitko vastata kyselyyni alla olevasta linkistä 11.2.2011 mennessä. Vastaaminen vie noin 10–15 minuuttia ja vastauksesi ovat täysin anonyymejä.

Linkki kyselyyn:
[www-osoite]

Tulosten avulla sisäasiainministeriö saa ajankohtaista tietoa ruotsin kielen käytöstä ja asemasta sisäasiainministeriössä. Jokaisella vastauksella on vaikutusta tutkimustuloksiin, joten on erittäin tärkeää, että vastaat kyselyyn. Työni on valmistuessaan luettavissa JYX-julkaisuarkistossa, joka on Jyväskylän yliopistossa toimiva verkkopalvelu ja siihen on avoin pääsy.

Kiitokset vastauksestasi ja yhteistyöstä!

Terveisin, Tiia Turkia

P.S. Mikäli sinulla ilmenee kysyttävää, voit ottaa yhteyttä minuun tai ohjaajaani Åsa Palviaiseen.

Tiia Turkia
puh. XXX XXXXXXXX
e-mail: tiia.turkia@jyu.fi

Åsa Palviainen (tidigare Nordqvist)
Docent, Lektor
Inst för språk/svenska (Dept of Languages)
PL 35 (P202)
40014 Jyväskylä universitet, Finland
Tel: +358-14-2601374; Fax: +358-14-2601221
E-post: asa.palviainen@jyu.fi
<http://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/henkilosto/palviainen>

**Tervetuloa vastaamaan ruotsin kieltä koskevaan kyselyyn.
Vastaa jokaiseen kysymykseen valitsemalla sinua itseäsi
parhaiten kuvaava vaihtoehto.**

Taustatiedot

SUKUPUOLI

Sukupuolesi?

- Mies
- Nainen

SYNTYMAVUOSI

Syntymävuotesi?

(0 - 2011)

ÄIDINKIELI

Äidinkielesi?

- Suomi
- Ruotsi
- Muu, mikä?:

OSASTO

Osasto tai yksikkö?

TUTKINTO

Ylin suoritettu tutkinto ja vuosi?

VIRKA

Virka-asemasi?

- Ylin johto
- Keskijohto
- Asiantuntijavirkamiehet
- Toimistohenkilökunta
- Harjoittelija
- Muu, mikä?:

TYÖHÖNOTTOVUOSI

Työhönottovuosi?

KELPOISUUS

Oliko korkeakoulututkinto kelpoisuusvaatimus virkaa hakiessasi?

- Kyllä
- Ei

Ruotsin kielen käyttö työtehtävissä

YKSI

1. Kuinka usein käytät ruotsin kieltä työtehtävissäsi?

- En käytä lainkaan
- Jonkun kerran vuodessa
- Jonkun kerran kuukaudessa
- Viikoittain
- Päivittäin

KAKSI

2. Kuinka usein käytät ruotsin kieltä seuraavissa tilanteissa?

	En käytä lainkaan	Jonkun kerran vuodessa	Jonkun kerran kuukaudessa	Viikoittain	Päivittäin
a) Yhteydenpitoviestien (sähköposti, kirjeet, muut viestit) kirjoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
b) Yhteydenpitoviestien lukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
c) Työhön liittyvien asiakirjojen kirjoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
d) Työhön liittyvien asiakirjojen lukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
e) Puhelinkeskustelut	☐	☐	☐	☐	☐
f) Puheiden, esitelmien pitäminen	☐	☐	☐	☐	☐
g) Puheiden esitelmien kuuntelu	☐	☐	☐	☐	☐
h) Keskustelu kokouksissa	☐	☐	☐	☐	☐
i) Asiakkaiden kanssa keskustelu	☐	☐	☐	☐	☐
j) Työtovereiden kanssa keskustelu työasioista	☐	☐	☐	☐	☐
k) Epäviralliset keskustelut työpaikalla	☐	☐	☐	☐	☐

KOLME

3. Miten suhtaudut ruotsin kielen käyttöön työtehtävissä?

- Tarvitsen työssäni ruotsin kieltä ja käytän sitä mielelläni.
- Tarvitsen työssäni ruotsin kieltä ja selviän taidoillani, mutta en nauti ruotsin kielen käyttämisestä.

- Tarvitsen työssäni ruotsin kieltä, mutta taitoni on niin heikko, että se aiheuttaa stressiä työssä.
- Voisin käyttää työssäni ruotsin kieltä, jos haluaisin, mutta en juurikaan käytä.
- Haluaisin käyttää työssäni ruotsin kieltä, mutta sitä ei tarvita.
- Onneksi en tarvitse työssäni ruotsin kieltä.

NELJÄ

4. Kuvaile tyypillinen työtilanne, jossa tarvitset ruotsin kieltä.

Ruotsin kielen taito

VIISI

5. Oletko suorittanut valtionhallinnon kielitutkinnon ruotsin kielessä?

- Kyllä, vuonna:
- En

KUUSI

6. Oletko suorittanut yleisen kielitutkinnon (YKI) ruotsin kielessä?

- Kyllä, vuosi ja taitotaso:
- En

SEITSEMÄN

7. Arvioi kouluarvosanoin (4-10) ruotsin kielen taitoasi osittain.

	4	5	6	7	8	9	10
a) Kielioppi ja rakenteet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Sanasto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kuullun ymmärtäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Tekstin ymmärtäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Puhuminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Ääntäminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kirjoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KAHDEKSAN

8. Tarvitsisitko työssäsi parempaa ruotsin kielen taitoa seuraavilla kielitaidon osa-alueilla?

	Kyllä	En
a) Kielioppi ja rakenteet	☐	☐
b) Sanasto	☐	☐
c) Kuullun ymmärtäminen	☐	☐
d) Tekstin ymmärtäminen	☐	☐
e) Puhuminen	☐	☐
f) Ääntäminen	☐	☐
g) Kirjoittaminen	☐	☐

YHDEKSÄN

9. Onko työnantajasi tarjonnut kielikoulutusta ruotsin kielessä?

- Kyllä
 Ei

KYMMENEN

10. Oletko osallistunut ministeriön järjestämään ruotsin kielen koulutukseen?

- Kyllä, vuonna:
 En. Perustelu:

PAGE#2

YKSITOISTA

11. Koetko tarvitsevasi lisäkoulutusta ruotsin kielessä?

- Kyllä
 En

PERUSTELU

Perustelee edellisen kysymyksen vastauksesi.

Ruotsin kieli työhönottotilanteessa

KAKSITOISTA

12. Huomioitiinko ruotsin kielen taitosi työhön otettaessa?

- Kyllä
 Ei

KOLMETOISTA

13. Todensitko ruotsin kielen taitosi kielitaitotodistuksella?

- Kyllä
 En

NELJÄTOISTA

14. Haastateltiinko sinua ruotsin kielellä?

- Kyllä
 Ei

VIISITOISTA

15. Testattiinko ruotsin kielen taitoasi muulla tavoin työhön otettaessa?

- Kyllä, seuraavanlaisesti:
 Ei

Lopuksi

KOMMENTTI

Kyselyn pohjalta heränneitä ajatuksia ja kommentteja.

YHTEYSTIEDOT

Voit halutessasi ilmoittaa yhteystietosi mahdollisia jatkokysymyksiä varten. Kaikki tutkimukseen liittyvät tiedot ovat ehdottomasti luottamuksellisia, eivätkä nimet tule missään yhteydessä julki.